

Natur & Miljø

Nr. 3 1991 • PRIS I LØSSALG kr. 29

• NORGES NATURVERNFORBUND

**Forgiftet mat
i norsk natur**

Side 28



• **– Stopp
øko-fascistene**

Side 36



ISSN 0802461-8



9 770802 461002

OFFER

for internasjonal fuglehandel — side 7

(Foto: J.B.Olsen/R.Sørensen, Samfoto)

Handleliste for miljøbevisste

BLEIER
Libero, Lenina

BIND
Libresse, Saba

TRUSEINNLEGG
Libresse, Saba

TOALETTPAPIR
Decor, Design

TØRKERULLER
Café, Nytto, Torky

Stadig flere av våre forbrukere blir klar over at de selv kan påvirke vårt miljø ved å velge de produkter som er mest miljøvennlige. Som Skandinavias største produsent av hygieneprodukter har vi et spesielt ansvar når vi velger råvarer. Derfor er det en glede å kunne fortelle at produktene du ser på listen ovenfor er fremstilt av miljøvennlig og ressursbesparende materiale.

Vil du vite mer om våre miljøvennlige produkter, kan du ringe oss på (050) 033-28 888, vårt Grønne nummer. (Du betaler kun for ett tellerskritt, uansett hvor i landet du ringer fra.)

Tenk før du handler!

SABA Mölnlycke



* Bløt, bind og truseinnlegg på listen ovenfor er fremstilt av ikke klorbleket cellulosemasse, mens toalettpapir og tørkeruller er laget av returpapir og miljøvennlig masse.



Norges Naturvernforbund
Postboks 2113 Grünerløkka,
0505 Oslo 5, Norge.

Medlemskontingent i Norges Naturvernforbund:
Personlig medlem: (inkl. Natur & Miljø) kr. 200,-
Pensjonister: (inkl. Natur & Miljø) kr. 100,-
Livsvarig medlemskap: kr. 4.000,-
Bedriftsmedlemskap: kr. 1.500,-
Medlemmer av Norges Naturvernforbund er automatisk medlem av det fylkes- og lokallag vedkommende sokner til.

Naturvernforbundets fylkeslag:
Østfold Naturvern: Leder Tore Hoell, tlf. 09/19 20 11. Kontor: Bryggerivn. 35. Boks 1151, 1631 Gamle Fredrikstad, tlf. 09/31 49 80.
• **Naturvernforbundet i Oslo og Akershus:** Leder Jens Gram. Kontor: Maridalsveien 120, 0461 Oslo 4, tlf. 02/38 35 20.
• **Naturvernforbundet i Hedmark:** Leder Torstein Hervland, tlf. 066/76 138.
• **Naturvernforbundet i Oppland:** Leder Knut Sterud, tlf. 067/23 555 (jobb), 063/32 528 (privat). Kontor: Fåberggt. 106. Boks 454, 2601 Lillehammer.
• **Naturvernforbundet i Buskerud:** Leder Even Woldstad Hansen, tlf. 03/76 23 65 (jobb), 03/76 15 35 (privat).
• **Naturvernforbundet i Vestfold:** Leder Terje Gustafson, tlf. 033/43 091 (jobb), 033/14 173 (privat).
• **Naturvernforbundet i Telemark:** Kontaktperson: Finn Helge Røe, tlf. 03/55 40 00 (jobb).
• **Naturvernforbundet i Aust-Agder:** Leder Stig Olsen, tlf. 041/40 266 (jobb), 041/42 983 (privat).
• **Naturvernforbundet i Vest-Agder:** Leder Kai Haugen, tlf. 042/12 208 (jobb), 042/85 660 (privat).
• **Naturvernforbundet i Rogaland:** Leder Anndi Lomeland Jacobsen. Kontor: Postboks 441, 4001 Stavanger, tlf. 04/52 08 94.
• **Naturvernforbundet i Hordaland:** Leder Kurt Oddekalv. Kontor: Boks 1201, 5000 Bergen, tlf. 05/31 38 51.
• **Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane:** Leder Stein Malkenes, tlf. 057/45 827 (jobb), 057/43 523 (privat).
• **Naturvernforbundet i Møre og Romsdal:** Leder Odd-Arild Bugge, tlf. 072/58 467 (jobb), 072/42 818 (privat).
• **Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag:** Kontaktperson: Solveig Bekken, tlf. 07/51 26 61. Kontor: Dronningensgt. 33, 7012 Trondheim, tlf. 07/51 52 24.
• **Naturvernforbundet i Nord-Trøndelag:** Leder Kjell Delbekk, tlf. 077/44 752.
• **Naturvernforbundet i Nordland:** Leder Ove Eliassen, tlf. 081/62 053. Kontor: 081/26 033.
• **Naturvernforbundet i Troms:** Leder Roald Tobiassen, tlf. 083/70 451.
• **Naturvernforbundet i Finnmark:** Leder Bjørn Harald Hansen, tlf. 085/98 163.
• **Natur og Ungdom:** Leder Asne Berre Persen. Daglig leder Trond Beldo Klausen. Kontor: Torggt. 34, 0183 Oslo 1, tlf. 02/36 42 18. Prosjekt miljøvennlig OL-94: Olav Myrholm, tlf. 062/63 045.
• **Barentshavutvalget:** Leder Bente Aasjord, tlf. 081/26033. Nordsjøutvalget: 05/31 16 75.

Ny ristype i Kina

■ Kinesiske vitenskapsfolk har utviklet en ny type høytytende ris som nå har fått gjennombrudd i landet. Den nye risen gir avlinger på ni tonn per hektar, eller 10 til 15 prosent mer enn de sortene som er vanlige i landet i dag.

Den nye typen er en hybrid som Det kinesiske akademi for landbruksvitenskap er kommet fram til ved å krysse forskjellige typer villris med vanlig ris. Den nye hybriden gir avlinger flere sesonger, noe som innebærer at bønder slipper å kjøpe såvarer hvert år. (IPS)

Krokodilleeksport

■ Eksport av krokodillekjøtt skal skaffe

JORDEN RUNDT

Overfiske

■ Verdens fiskerier står overfor store problemer på grunn av minkende bestander og forurensning, sier generaldirektør Saouma i FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO).

Problemen kommer på et tidspunkt da fisket i verden har økt fra 70 millioner tonn i året i 1979 til 100 millioner tonn i 1990. Likevel er etterspørselen større enn tilbudet. Etterspørselen har allerede ført til fiske i et slikt omfang at det truer bestandene av en del fiskeslag, heter det i rapporten. (IPS)

Hogst truer stammer

■ Tropeskogen i det store stammebeltet

Tanzania særlig tiltrengte valutainntekter. Krokodillefarmer i Tanzania eksporterer i dag krokodilleskinn for rundt en million dollar årlig. Planen er å utvide eksporten til også å gjelde kjøtt. (IPS)

Tæres bort

■ Inka-indianernes mesterbyggverk i Machu Picchu i Peru er i ferd med å ødelegges av forurensning, advarer UNESCO, FNs organisasjon for utdannelse, vitenskap og kultur. En UNESCO-ekspert har nå lagt fram en plan for å bevare den historiske festningen, som står på organisasjonens liste over kulturminnesmerker som er spesielt verdifulle for menneskeheten. (IPS)

I GRANSKAUEN HELLER

Nærum



– Vi har oppnådd et kompromiss med EF-landene når det gjelder merking av giftige stoffer. De skal fremdeles ha dødningskalle, men den skal ikke se så nifs ut.

INNHold

Fritt fram for fugleranere

– Norge er et eldorado for fugleranere, sier den britiske fuglekrim-eksperten Andrew Jones. Hvert år omsettes norske egg, unger og utstoppet fugl for store summer i utlandet. Riksadvokaten mener strafferammen for forbrytelser som minsker bestandene av truede arter må seksdobles.

Side 6



Foto: Samfoto/Helge Sunde

Seier i Alta

Miljøvernerne tapte krigen, men vant freden. Alta-kampen la grunnlaget for en mer miljøvennlig vassdragsforvaltning.

Side 14

EF-SPESIAL:

• Den mektigste lobby-gruppa i Brussel, European Roundtable og Industrialist, har bare 50 medlemmer. Til gjengjeld er de sammen gode for en årlig omsetning på 450 milliarder dollar. Denne gutteklubben av multidirektører sto bak ideen om EFs indre marked.

• – EF-medlemskap vil tvinge Norge til å redusere sine CO₂-

utslipp og pålegge industrien kraftige CO₂-avgifter, sier EFs miljøkommisjonær Carlo Ripa de Meana.

• – Hvis EF ikke fantes måtte vi finne det opp, i hvertfall for å ta seg av miljøet, sier David Rehling, direktør i Danmarks Naturfredningsforening.

Side 15–23



(Foto: Kjell Ivar Hodne)

LEDER

Bærbare begreper – et lynkurs

«EF bør fortsette å kombinere en bærekraftig økonomisk vekst og miljøvern», sier EFs miljøkommisjonær Carlo Ripa de Meana.

Og får det til å høres ut som om Europa aldri har drevet med annet.

For den som blir begrepsforvirret – eller alltid har vært det – kan vi bidra med en smule assistanse. Bærekraftig vekst, også kalt bærekraftig utvikling, kan for eksempel bety:

- At det ikke er grenser for økonomisk vekst, men at økonomisk vekst må skje innenfor de grenser som naturen setter. Et dynamisk økonomisk og sosialt vekstbegrep. (St.meld. nr.46)
- Økonomisk vekst med nok mottiltak. (Kaci Kullmann Five)

Et praktisk eksempel: Bygging av gasskraftverk, fortrinnsvis i Midt-Norge. Bærekraftig fordi det på uforklarlig vis vil få utslippene av klimagasser i et eller annet europeisk land til å gå ned.

Natur&Miljø

Utgiver: Norges Naturvernforbund
Postboks 2113
Grünerløkka,
0505 Oslo 5, Norge.
Besøksadresse:
Nedregate 5
Tlf: 02 715520
Telefax: 02 715640
Bankgiro:
1720.05.00717
Postgiro: 0803 5 09 46
02

Annonser: NMR A/S
Boks 9109, Vaterland
0134 Oslo 1
Tlf. 02 116190
Telefax 02 116162

Ansvarlig redaktør:
Ragnhild Sved
Redaksjonssekretær:
Anders Gjesvik

Redaksjonen: Gunnar
Bolstad, Ola Glesne, Jon
Birger Skjærseth, Haakon
Vennemo, Christian Bors
Lind, Rasmus Hansson, Inger
Spangen, Britt Hvøom, Knut
Are Tvedt, Ruth Schukalla.

Abonnement institusjoner:
kr. 285,- • Abonnement
enkeltpersoner: kr. 195,-
(bestilles hos
Universitetsforlaget,
Abonnementsavdelingen,
Postboks 2959 Tøyen, 0608
OSLO 6. Tlf. 02 677600)

Lay-out: dEDBsign,
Ketill Berger
Sats og repro: Trollsats/Lito
print
Trykk: Frogner Trykkerier AS

Når Kjartan blir stor ...

... skal han bli krabbefisker. Alle de små krabbene skal han slippe ut igjen. Inni teinene skal han ha albueskjell til agn, for Kjartan vet nemlig hvordan man får tak i dem, uten å knuse skjellet.

Side 24

Syk norsk mat

Sur nedbør, radioaktivitet og industri-forurensning har gjort at en rekke norske matvarer er blitt "nei-mat". N&M gir i et eget kart en oversikt over det «giftige Norge».

Side 28

Maharajaens fugleparadis

Fugleparadiset Bharatpur er Asias fineste våtmark, med tusener av ender, hegrer, traner og storkefugl. Men naturlig er den ikke. Bharatpur ble skapt i det forrige århundre av en maharaja som ønsket sitt eget jaktreservat.

Side 30

Atomkraft-falitt for u-land

Mer enn 25 u-land satset på at atomkraft skulle gi nesten kostnadsfri og ubegrenset energi. Store forskningsprosjekter ble satt i gang. Nå viser nye studier at det har vært bortkastede penger.

Side 35



(Foto: Halvor Bjørnård)

Til kamp mot «øko-fascistene»

Et fritt marked og privat eiendomsrett vil løse miljøproblemene i den grad slike problemer finnes, mener Jan Arild Snoen, leder ved Fremskrittspartiets Utredningsinstitutt. Han varslers kamp mot «øko-fascistene» i miljøbevegelsen.

Side 36

Miljøfiendtlig «miljøvern»

Side 40

FASTE SPALTER:

JORDA RUNDT	3
NÆRUM: I GRANSKAUEN HELLER	3
LØSNINGER	6
PORTRETT	12
MILJØTESTEN	42
MIN NATUR	50
MILJØDETEKTIVENE	52
KRONIKK	57
PÅ KLINGEN	59
BØKER	62
LESERNES GALLERI	62



Ola Bauer-novelle
skrevet for
Min natur – side 50

Foto: Samfoto:Svein Erik Dahl

Gentekno ... hvafor noe?

Naturvernforbundet har laget et hefte som gir folk flest en mulighet til å forstå hva bio- og genteknologi er, og hvilke problemer og muligheter som skapes.

Bioteknologi og genteknologi er ord vi ofte hører. Mange har hørt om pomaten, kryssningen mellom tomat og potet, og liknende kuriositeter. Heftet «Genteknologi og miljøvern» forteller om flere slike nyskapninger, men de settes inn i en sammenheng. Hva betyr menneskets manipulering med naturen? Hvilke muligheter og farer åpner genteknologien for? Naturvernforbundets hefte belyser disse spørsmålene, og drøfter hvilke regler vi trenger for å styre den nye teknologien.

Heftet «Genteknologi og miljøvern» kan bestilles fra Naturvernforbundet, og koster 20 kroner.

Naturvernforbundet
Postboks 2113
Grønsløkka
0808 OSLO 5
Tlf: 02-715520 ved
Torstein

Restemat for svin

■ ■ Røkelaks, karamellpudding og biff med bearnaise – det vil bli dietten for slaktegriser i Rogaland. Går alt etter planen, skal det nye foret fra Agro Fellesslakteri gå til omlag 20 svineprodusenter. Åtte Rogaland-kommuner får løst et miljøproblem, og bondene får rimelig for. Målet er å tilby svineprodusentene foret for omtrent 75 prosent av det vanlig kraftfor koster.

Matavfallet skal samles inn fra storhusholdningene. Maten kjøres til Grødalens destruksjonsanlegg hvor det blir sortert for hånd, kvernet og forvarmet. Etter forvarmingen blir den sterilisert under trykk og oppbevart ved rundt 90 grader. To til tre ganger i uka vil foret bli kjørt ut til bondene, som har spesiallagde tanker for lagring.

Kjør på søppel

■ ■ – Kjør bilen på søppelgass, oppfordrer sivilingeniør Odd Hovland, som i samarbeid med importøren har bygget om sin Audi 80 fra bensindrift til søppelgassdrift. Gassen kan i prinsippet hentes på hvilken som helst søppelfylling, men foreløpig er det bare noen få fyllplasser der metan hentes

ut for å utnyttes til energiformål. Det er verken nytt eller revolusjonerende at biler kan gå på metan eller naturgass. Det vanligste er imidlertid at bilene bruker gassen i komprimert form (CNG), men Hovlands bil går på flytende metan (LNG).

Brundtland-byer

■ ■ To små byer som ligger på hver sin side av den dansk-tyske grensen skal i løpet av fire år oppnå miljøresultater som er like ambisiøse som dem man ifølge Brundtland-rapporten trenger 40-50 år på å oppnå. Den lille danske byen Toftlund og Bredstedt på den andre siden av grensen, med tilsammen 8 000 innbyggere, er med EF-støtte utpekt som såkalte Brundtland-byer.

Energiforbruket i de to lilleputtsamfunnene skal skjæres ned med 30-50 prosent allerede innen 1995. Innbyggerne skal læres opp til større energibevisthet, hus skal høyisoleres, nye typer lavenergihus skal bygges og fabrikkens energisvinn skal minimaliseres. Det er tenkt på alt fra elektronisk styring av gatebelysningen til el-produksjon med avfall fra den lokale potetmelfabrikken som brensel.

LØSNINGER

«Natur»- kloakk

■ ■ Bardu kommune har fått utviklingsprisen for nord-norske kommuner for måten de renser kloakken på. Systemet går ut på å filtrere utslippet gjennom jord, og brukes på tettstedet Setermoen med 2 500 mennesker pluss en militærforlegning på 2 000 mann.

Metoden er billig, enkel og effektiv. Det lokale vassdraget er nå renset, takket være prosjektet som ble startet i 1987 i regi av teknisk etat.

Tjener på søppel

■ ■ Borettslaget Grantofte i Ballerup i Danmark har redusert utgiftene til renovasjon kraftig etter at man startet søppelsortering. Ordningen, som startet i 1990, går ut på at alt avfall sorteres og ender i gjenvinningsystemer istedet for på fyllingen. Investeringen på knapt 500 000 kroner til en mål gjenvinningsstasjon vil være inntjent innen våren 1991, og de årlige utgiftene i borettslaget er redusert med 400 000 kroner netto.

Fra Idobanken
i Prakels,
Alternativ
Framtid



N&M • ANDERS
GJESVIK

– Norge er et av yndlingslandene til fugleranere. Dere har store mengder fredet fugl, ingen grensekontroll og et svakt lovverk. Sjansen for å bli tatt er minimal, sier den britiske ekspertten på fuglekrim, Andrew Jones. Hvert år omsettes norske egg, unger og utstoppet fugl ulovlig for store summer i utlandet.

Andrew Jones er ansatt i Royal Society for the Protection of Birds i England. Den tidligere politimannen jobber på heltid med fuglekriminalitet. Jones er ikke imponert over den norske innsatsen.

– I løpet av en uke kan jeg skaffe en bestilling på en jaktfalk fra Norge. Britiske fugleblader annonserer etter bestillinger på rovfugler for neste sesong, sier Jones.

Jones mener at den norske loven må endres slik at den som eier en utstoppet, fredet fugl må bevise at han har

Fortsetter på side 8



ANSVAR: Kyniske utlendinger plyndrer havørnreirene og selger ungene for store summer i utlandet. Norge har over halvparten av det som er igjen av verdens havørnbestand, og har et spesielt ansvar for å opprettholde arten. (Foto: Johannes Jensås)

NORGE FUGLERANERNES YNDLINGSLAND

(090) 29500 – fuglenes nød- hjelpsentral

I fjor fikk Fuglevakta 210 meldinger fra publikum med mistanke om overgrep mot fugler. Tipsene dreier seg om reirplyndring, ulovlig jakt, «mis-tenkelige biler» og skadd fugl. Fuglevakta er en døgnovervåket telefon for tips om fuglekriminalitet, og fungerer som et bindeledd mellom pulikum og politiet. Fuglevakta drives av

Norsk Ornitologisk Forening, og har over 50 kontaktpersoner som kan bistå lokalt i konkrete saker. Vakta har kontakt med oppsynsmenn, viltneemder, fjelltjenesten, politi og lensmenn.



Overgang fra side 7

skaffet den lovlig. I England må alle utstoppede fugler registreres, og Jones mener at Norge må innføre denne regelen for å lette etterforskningen i fuglekrimssaker. Både eiers bevisbyrde og registreringsplikt er foreslått i endringen til den norske villloven.

Kortvokste machomenn

Helmet Brucher er tysk ekspert på fuglekrim, og har bistått politiet i flere saker.

– Norge er et av de letteste landene å hente rovfugl fra. Fugleranerne kan kjøre raskt ut og inn av landet. Det er billigere enn å fly, og risikoen for å bli tatt er liten, sier Brucher.

I 1989 var Brucher med på å rulle opp en sak der en tysker hadde smuglet nærmere 200 døde rovfugl inn i Tyskland. Rundt 50 av fuglene hadde han hentet i Norge. Fuglene ble smuglet

inn skjult i frosne dyreskrotter og dyreskinn. Fuglesmuglerne har mange metoder; de har brukt spesialvesker for levende unger og skjult rugekasser drevet av motorvarmen fra bilen.

Smuglerne og oppkjøperne er oftest utlendinger, mens det er norske kryptytere og preparanter som selger dem fuglene. Den utenlandske fugletrafikken er ofte velorganisert, særlig i

Tyskland. Her lever to identifiserte menn av å banke opp folk som lager problemer for den ulovlige fuglehandelen. Men de som kjøper rovfuglene er heller stakkarslige.

– Det er et statussymbol og en macho-mote å ha rovfugl, samme fenomen som å eie farlige hunder. Rovfugleierne er som regel småvokste menn, som er alt annet enn rike, sier Jones.

Velorganisert fuglehandel

Norge har fortsatt en livsdyktig bestand av flere sjeldne rovfugler. Vi har over halvparten av verdens havørnbestand, og jakt-

falken finnes ikke lenger på kontinentet. Disse fuglene er fredet for å bevare vår nasjonale naturrikdom. Men flere kyniske personer foretrekker kortsiktig profitt. Sjeldne arter utgjør store verdier når de blir solgt på kontinentet og i Midt-Østen. Samlere og dyrehager er svært interesserte kjøpere.

For spekulantene er jakt-falk, vandrefalk, havørn og kongeørn de mest verdifulle artene i Norge. Et avhør fra Tyskland viser at jaktfalkungen kan omsettes for opp til 30 000 kroner, et befruktet egg er verdt 15 000 kroner. En kongeørnunge kan gå for 10 000 kroner. Andre fuglearter blir også omsatt i utlandet. På det illegale markedet i Nederland går et norsk par med dompapper for 500-1000 kroner.

Fire ledd

Norsk Ornitologisk Forening (NOF) arbeider for å bekjempe fuglehandelen, blant annet gjennom Fuglevakta. Til daglig er Terje Axelsen politibetjent, men på kvelden og i helgen er han aktiv nestleder i NOF og internasjonal kontakt for Fuglevakta.

– Vi kjenner ikke omfanget av fuglehandelen, men frykter at flere hundre rovfugl smugles ut av Norge hvert år. Fuglehandelen skjer så profesjonelt at vi bare klarer å avdekke en brøkdel av den, sier Axelsen.

Den profesjonelle fuglehandelen drives ofte av utlendinger, og foregår i fire trinn: Registrering av hekkplass, reirplyndring, «hvitvasking» av fuglene og endelig salg.

Første pulje kommer tidlig om våren med kamera, kikkert og kart for å registrere hekkplassene. Det er «uskyldige fuglevenner» som ikke går opp til hekkplassene. Hvorfor skulle de det? De drar nemlig hjem og selger kartene og fotografierne til reirplyndrerne.

Annen pulje reiser inn i Norge når hekkesesongen har begynt. Ved hjelp av kartene og bildene av hekkplassene finner de raskt og presist fram til reirene. De har ofte med seg både

fjellklatringsutstyr og gumibåt for enklest mulig å komme til reirene. Reirplyndrerne reiser raskt inn og ut av landet, og det er bare tilfeldigheter som gjør at de blir tatt.

– Tyskeren som tok 15 jaktfalkunger er et godt eksempel. Han måtte ha ekstremt god forkunnskap for å lete opp reirene og ta så mange unger. Selv lokal-kjente nordmenn ville ikke klart dette, sier Axelsen.

Tyskeren hadde uflaks, og ble tatt i tollens hjemme. Grensekontroll ut av Norge og inn i Danmark finnes knapt. Derfra er fugleraneren i EF-området som har svak intern grensekontroll. Axelsen grosser med tanken på hva som vil skje når EFs indre marked åpner grensene totalt fra Fredrikshavn til Aten.

Hvitvasking

Tredje pulje kjøper unger og befruktete egg fra reirplyndrerne. Dette er ofte folk som driver med lovlig oppdrett av falk og ørn i fangenskap. Oppdretterne trenger friskt blod fra ville fugler for å unngå innavl, og fordi det

er svært vanskelig å avle disse rovfuglene i fangenskap. De stjålne ungeene og eggene blir nå lagt i et lovlig oppdrettsreir, og dermed «hvitvasket». Oppdrettsanlegg for falk og ørn finnes både i Tyskland, England og Danmark.

I fjerde pulje blir fuglene solgt til dyrehager og private samlere i Europa og Midt-Østen. Samlerne bruker rovfuglene til jakt på andre fugler, eller bare som statussymbol. En jaktfalk er solgt fra Tyskland til Midt-Østen for 650.000 kroner. Prisen på en fugl blir omlag tidoblet gjennom de fire trinnene fra registrering til endelig salg.

Axelsen ser denne handelen som en alvorlig trussel mot norsk fuglefauna.

– Jeg tror ikke at fuglehandelen alene vil utrydde noen norske fuglearter, men sammen med miljøgifter og andre forstyrrelser kan handelen føre til utryddelse. Jeg er også redd for at denne virksomheten vil øke når stadig flere utlendinger ser hvor lett det er å plyndre fugle-Norge. Vi ser at samme reir blir plyndret år etter år, sier Axelsen.



ORGANISERT PLYNDRING: En kongeørnunge kan selges for 10 000 kroner i Tyskland. Den høye og lettvinnte fortjenesten har ført til en velorganisert plyndring av norske ørne- og falkereir år etter år. (Foto: Dagfinn Skjelle, Samfoto).

Krypskyting og eggsanking

Mens det er tyskere og andre utlendinger som dominerer handelen med levende fugl fra Norge, er det i første rekke nordmenn som handler med død og utstoppet fugl. Hvert år blir tusener av utstoppet, fredet fugl omsatt i Norge, og en stor del av disse er skutt ulovlig.

Lovlig er bare gamle preparater av fugler som er stoppet ut før arten ble fredet, eller selvdød fugl som er påkjørt av bil, druknet i garn eller liknende. Adgangen til å stoppe ut selvdød, fredet fugl gir dessverre lyssky preparanter mulighet til å påstå at en utstoppet fugl døde av seg selv, uavhengig av sannheten. I Tyskland må selvdød, fredet fugl leveres til staten.

Det er mange som vil smykke peishylla med en fugl der kjøtt og blod er erstattet med isopor. Alle rovfugler er verdifulle salgsobjekter. En utstoppet ørn kan selges for opp til 10 000 kroner, en snougle for 13 000 kroner. Spetter, alkefugler og fargerike spurvefugler er også salgbare.

En del av hovedpersonene i handelen med ulovlig skutt fugl er preparanter som driver med utstopping. De som driver stort med ulovlig salg har ofte gode kontaktnett, og bruker lokalbefolkningen som krypskyttere. Mange av fugledrapene skjer om våren. Da er fuglene i prakttdrakt og det er lite oppsynsfolk. Naturen rammes hardt fordi fuglene ikke får tid til å yngle.

Axelsen ber folk om å ikke kjøpe utstoppet, fredet fugl, enten den er lovlig eller ei.

– Hvis det ikke finnes et legalt marked, rammes også det illegale markedet. I dag «hvitvasker» den lovlige handelen salget av ulovlig skutt fugl, sier Axelsen.

Fortsetter på side 10

– Strafferammen bør seksdobles

Miljøverndepartementet foreslår å doble strafferammen for brudd på Viltloven fra 1 til 2 år. Det innebærer at foreldelsesfristen øker fra 2 til 5 år. Riksadvokat

Georg Fredrik Rieber-Mohn foreslår i sin høringsuttalelse en strafferamme på 6–10 år for forbrytelser som minsker bestanden av truede arter. Forslaget blir trolig behandlet av Stortinget våren 1992.

I høringsuttalelsen sier Riksadvokaten at en strafferamme på 2 år ikke er avskrekkende nok for alvorlige brudd på Viltloven og at det haster med å vedta en økning av strafferammen for å beskytte truede dyrearter.

Departementet foreslår også å innføre obligatorisk registrering av utstoppe dyr. Da blir det lettere å påvise at dyret er ulovlig utstoppet. ■



Georg Fredrik Rieber-Mohn

(Foto: Scan-foto/ Richardsen)

Overgang fra side 9

Eggplyndring

Fram til midten av 60-tallet var eggssamling vanlig i Norge, også blant fuglevenner. Da kom en forståelse for at det var bedre å studere naturen enn å samle på den. I dag er det få som blir tatt med ulovlige eggssamlinger. Men disse samlingene er store, og omfatter ofte sjeldne arter som dvergsnipe, havørn og jaktfalk. Profesjonelle krypskyttere bruker eggene til å bytte til seg verdifull fredet fugl. Det er ikke store penger i eggmarkedet, de fleste eggtyvene er briter og tyskere som stjeler til egen samling.

I England ble en kjempesamling med 26 871 egg beslaglagt hos en privat samler. Mange av eggene kom fra Norge. Hos samleren ble det også funnet kart der norske eggplasser var avmerket. Slike kart sirkulerer i det utenlandske eggssamlermiljøet. Andre saker har vist at samlerne har kart påtegnet faste eggssankingsruter langs norskekysten. ■

Les mer om fuglekrim

Norsk Ornitologisk Forening og Naturvernforbundet i Rogaland har utgitt et hefte om fuglekriminalitet, «Fredet – men ikke reddet». Det koster 25 kroner (15 kroner stykket for over 10 hefter). Overskuddet går til drift av alarmtelefonen Fuglevakta. Heftet bestilles fra: Norsk Ornitologisk Forening, Postboks 2207, 7001 TRONDHEIM – Tlf: 07-525142

FANGET OG DREPTE MINST 178 FREDEDE FUGLER

N&M • ANDERS GJESVIK

Da Fuglevakta og politiet slo til mot en gård i Sør-Odal i november i fjor fant de fem frysere med fredet fugl og fire jaktfalker i fangenskap. I juni starter rettsaken mot Odølen som er tiltalt for å ha fanget og drept minst 178 fredede fugler. Han risikerer opp til ett års fengsel.

Odølen er tiltalt for å ha fanget minst 178 fredede fugler: 79 hønehauker, 24 spurvehauker, 42 kanadagås, kongeørn, jaktfalk, fjellvåk, hubro og andre ugler, og en rekke andre fuglearter. Fuglene er solgt videre, levende eller døde. De er fanget i Oslo, Sør-

Odal og Sør-Trøndelag. Tiltalen omfatter ulovlig bruk av teller, skytevåpen og duer som levende åte. Duene skal han ha fanget i Oslo, og brukt dem i fellene på gården i Sør-Odal.

Odølen risikerer opp til ett års fengsel for de forholdene som tiltalen omfatter. Viktige bevis i saken blir mannens dagbok, der virksomheten er nøye nedtegnet. Det er et grundig arbeid fra Fuglevakta til Norsk Ornitologisk Forening som har ført til at saken havner for retten.

Oppkjøperen

I november i fjor fikk Fuglevakta to uavhengige tips om at det skulle komme en oppkjøper til en gård i Sør-Odal for å kjøpe død, fredet fugl.

Fuglevaktene kontaktet lensmannskontoret i Odalen,

men fikk beskjed om at det var for tidlig for politiet å slå til. Nå fulgte fire dager med intens overvåking av gården. Seks mann fra Fuglevakta byttet på å ligge to på vakt fra grytidlig om morgenen til midnatt. Kamera og kikkert fulgte nøye med i oppkjøperen og Odølen gjøremål fra en tømmerlunne rett ved gården. I biler parkert langs gårdsveien satt fuglevaktene og noterte når de kom og forlot gården. Gjennom mobiltelefon hadde de kontakt med lensmann og de andre fra Fuglevakta.

Søndag nærmet fuglevaktene seg gården. Plutselig hørte de en en kjent lyd fra låven. Falkeskrik. Enhver tvil var fjernet. Fuglevaktene kontaktet statsadvokat Vidar Helgheim, som selv reiste opp til åstedet. Tirsdag morgen slo lensmannen og stats-

advokaten til. Odølen ble pågrepet på gården. Oppkjøperen kom seg unna i første omgang, men han ble raskt pågrepet av en av fuglevaktene.

Hemmelig bur

Aldri før er det gjort et så stort beslag av levende, fredet fugl her i landet. Fuglevaktene hadde ikke hørt feil; på låven satt et par jaktfalker. Fuglene var i god form, og et spesialinnredet treningsrom tydet på at falkene skulle trenes opp til jaktfugler for mennesker. På låven ble det også funnet en spurvehauk, en spurveugle og et bur med spurver. I en avkappet gran utenfor hadde Odølen satt opp en rovfuglfelle med levende duer som åte, og han hadde spent opp fangstnett for å fange småfugler. Igjen høstes fal-

INNESPERRET: Folk fra Fuglevakta som spanet på gården i Sør-Odal hadde hørt falkeskrik. Da politiet slo til, viste det seg at to jaktfalker var innesperret på låven. (Foto: Morten Bilet).

keskrik, denne gangen fra skogholtet. I en skråning inne i en tett granskog satt to jaktfalker i et enormt nettingbur. Buret var så godt skjult at bare skrikene avslørte dem.

Dagboka

Inne i våningshuset åpenbarte et trist syn seg; fem frysere fulle av fredet fugl. Hønehauker, spurvehauker, ugler og andre arter hadde bøtet med livet for å ende opp på peishylla til mennesker med større sans for å eie enn å oppleve naturen. I bokhyllene stod det en enorm samling av bøker om rovfugl, og det ble funnet kart der fuglenes hekkeplasser var avmerket.

Odølen dagbok ble også funnet. Her var fangst og observasjoner nedtegnet i detalj. Dagboka avslørte at Odølen hadde fanget og drept store mengder fredet fugl over hele Norge. Odølen dagbok er viktig bevismateriale i saken som trolig kommer opp i Kongsvinger herredsrett i midten av juni. Oppkjøperens sak er ennå ikke berammet. Fuglene som var fanget på gården er sluppet løs, mens deres frihetsberøvere står foran et oppgjør med rettsapparatet.

Viktig hjelp

Statsadvokat Vidar Helgheim er meget fornøyd med fuglevaktens innsats.

– Politiet hadde aldri lykkes i å finne fram til fuglene og pågripe gjerningsmennene uten deres våkne innsats. Saken viser at politiet og påtalemyndigheten er avhengige av at naturvernere melder fra og bidrar med opplysninger til videre etterforskning. Det er de som har lokalkunnskap og som vet hvor fuglereirene er, sier Helgheim. ■

Gråhåret og nygrønn gutt

N&M • ANDERS GJESVIK

– Ungdommen er ikke nødvendigvis heltene i miljøvernet. De kan bli framtidens skurker og like egoistiske som foreldrene, sier Kjetil Bjørnstad. Han liker ikke kunstnere som kaster seg på motebølger. Nå har han laget miljø-rockeoperaen RIFT. (Foto: Anders Gjesvik)

Steinbrygga på Sandøya utenfor Tvedestrand trer fram i den våte tåka. Grusstien fra brygga leder opp til Bjørnstads hus som er bygget i 1971. Et vinterblekt gutteansikt med et forsiktig smil og grå hårmanke kommer til syne i dørråpningen. Det mediaskapte bildet av vidunderbarnet som bor i skipperstua på den solfylte kunstnerøya passer ikke.

– Jeg hater medias vidunderbarnstempel, og føler meg ikke som dette «vellykkede mennesket», sier Kjetil Bjørnstad med trykk på det første verbet.

Media har forlenget sitt Bjørnstad på vidunderbarnpidestallen, uten at det har hindret dem fra å pryde løs gjennom bokanmeldelser. Men Bjørnstad passer ikke i bås, den måtte i så fall ha hundreogingen vegger. Han taler alltid med minst to tunger, og ser overtydelighet som kunstens fiende. Hvis han også denne gangen skal tvinges inn i en bås, og det skal han, må det bli «gråhåret gutt» eller «gutt med erfaringer». Bjørnstad beveger seg i spennet mellom guttens åpne naivitet og den gamle mannens erfa-

ringer, og på en måte virker det som om han alltid har gjort det.

Bjørnstad debuterte både med bok og konserter før han var fylt 20 år. Hans formelle utdanning er 7-årig folkeskole og vanlig yrkespraksis begrenser seg til avisbud. Men allerede som 16-åring reiste han rundt i landet som pianist. Dette ble hans skole på godt og vondt.

OSLOGUTTEN KJETIL trodde aldri at han skulle flytte på landet. Men da han og kona Tone besøkte venner som var flyttet til Sandøya, fant de fort ut at de ville trives her.

– Det er noe magisk med en øy. Den er som et kloster der jeg kan finne ro i de arbeidsperiodene som jeg forholder meg til en masse mennesker i Oslo. Da er det en sterk og god overgang å komme over hit med båt under stjernehimmelen klokken to om natten.

Utenfor er været i ferd med å lette, og sjøen kjemper for å gjenerobre utsikten fra det grå tåkehavet. Men tåken klarer ennå å skjule den rike skjærgården. Dette uoversiktlige mylderet av steinknatter tiltrekker Kjetil i spennet mellom det vakre og det skumle. Men han er ikke en seer, det er musikeren som har den sterkeste

naturopplevelsen. Det er lyden og rytmen i havet som er mest spennende. På plata «Odysse» spiller havets klangverden en viktig rolle.

– Men det mest magiske i naturen er vinden. De første høstvindene her i september er en av de sterkeste sanseopplevelsene jeg har.

Men Sandøya har ikke omskapt Kjetil til et naturbarn. Han vet fortsatt knapt hvordan en grevling ser ut, og han kan ikke navnene på de forskjellige blomstene. Småbåten nede ved steinbrygga er sjelden på fisketur, det er lettere å hente fersk torsk på fiskemottaket på fastlandet. Og Kjetil har fortsatt leiligheten i Oslo.

– Det er fælt å si det, men jeg elsker lukten av eksos og en overtraffikkert Bygdøy Allé. Jeg liker den tette og uoversiktlige byen, akkurat som jeg liker skjærgården her.

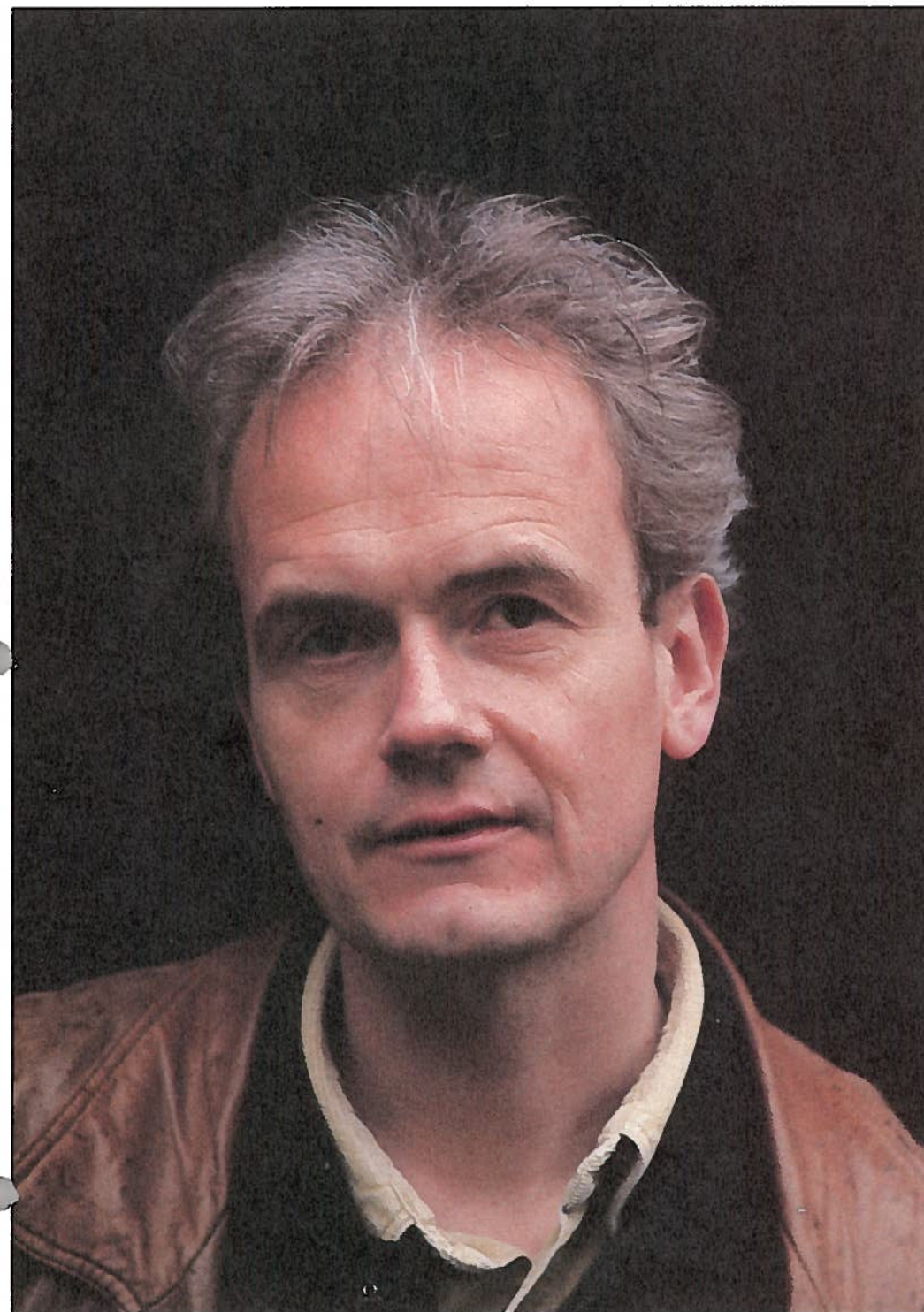
MODERNE KUNST og antikke møbler konkurrerer om oppmerksomheten i stua, og pendelen til den gamle veggklokka svinger mellom kompaktthøytalerne. Tre kateter smyger seg rundt i en jungel av grønne planter.

– Jeg hadde ikke tenkt å mene noe om miljøvern i det hele tatt. Da Kulturdepartementet spurte om jeg ville lage en rockeopera om miljø,

var jeg ganske negativ. Det er ekkelt med kunstnere som kaster seg på motebølger. Men jeg deltok i diskusjoner om opplegget, og plutselig forsvant avstanden til stoffet. RIFT-ideen ble født, tankene og musikken kom. Tankene og musikken har blitt til en dobbelt-LP, og til høsten blir forestillingen oppført i Oslo, Bergen og Trondheim.

RIFT er et sted i Norge der industrigiganten Sera planlegger å utvikle det revolusjonerende stoffet Super-Sera som løser alle energiproblemer uten miljøskader. Ordfører Hadrian og bank-sjef Sabina i RIFT gnir seg i hendene, men bedriftsleder Nero i Seras Norvegia-avdeling sliter med blandete følelser. Han kjenner til den hemmelige rapporten som viser hvor risikofylt utviklingen av Super-Sera er. Makttrioen har hvert sitt barn; Vita, Vide og Vado. De tre ungdommene prøver å få tak i rapporten for å avsløre hva som skjer. Men opprøret mislykkes. Vado går over på industrigiganten Seras side, Vide tar livet av seg, og bare Vita står usikker igjen alene.

PESSIMISMEN I RIFT er ikke egnet til å styrke troen på snarlige løsninger på miljøproblemene.



– Jeg er moralsk forpliktet til å tro at det går, men jeg frykter undergangen. Dagens miljøsynder er så alvorlige, at «dette-skal-vi-klare»-holdningene blir tåpelige.

RIFT handler om vårt forvokste vekstsamfunn. Det er ikke tilfeldig at makttrioen heter Hadrian, Nero og Sabina. To despotiske romerske keisere og den siste hustru.

– I Romerriket skapte vekstfilosofien en holdningsløshet som førte til undergang. Jeg ser miljøproblemene som de første synli-

ge sidene av vår kulturs fall. En kultur som er så teknologisk utviklet at fallhøyden blir enormt stor. Vekstoptimistene klarer ikke å forestille seg sammenbruddet, men de store kulturers undergang gir oss viktige erfaringer.

Men det finnes en liten rift i RIFTs kullsvarte pessimisme; menneskets bevissthet om andre verdier enn penger. RIFT kan stå for konkurranse, rift om de materielle verdier. Men RIFT kan også være åpningen ut av vekstfilosofien og inn i deg selv.

– Fienden bor like mye i oss selv, som i samfunnet. Oljeselskapene er bare et redskap for vår egen vilje. Ideologien kommer ikke fra dem. Det er vi som vil ha vekst og stadig flere penger.

Industrigiganten og vidundermiddelet Super-Sera er bare ytre kulisser i handlingen i RIFT. Den egentlige scenen er menneskene: Hvem er jeg? Handler jeg egoistisk eller kollektivt? Hvilke verdier styrer mitt liv?

– RIFT er et uferdig stykke. Det gir en diskusjon, men ingen ferdige løsninger. Jeg er fullstendig lekmann i

miljøvernet, det eneste jeg kan gjøre er å bruke kunsten til å si noe om vår egen forvitte valg situasjon.

HVA MED FORFATTERENS egne indre valg? Mange av bøkene hans har handlet om unge usikre menn. Nå er middelaldrende, usikre menn med grå hårmanke i ferd med å overta i bøkene.

– På mange måter er jeg selvopptatt som kunstner. Men jeg føler meg ikke som universets midtpunkt i et rom med andre mennesker. Jeg eksponerer meg gjennom musikk og bøker, sammen med andre er jeg ofte den som lytter. Det gjør at noen oppfatter meg som overflatisk, som en som sklir unna.

Forfatteren føler en selv-sikkerhet ved å bruke sitt eget liv i bøkene. Men han føler ikke at han behersker skrivekunsten, han tviler på seg selv i hver eneste setning. Kjetil Bjørnstad kjenner riften i seg selv.

– Jeg opplever en veldig motvilje mot min egen rolle som «vellykket» musiker og forfatter. Jeg føler meg ikke som det vellykkete mennesket, og oppfatter meg definitivt som sårbar. Ikke så mye faglig lenger, men i høy grad privat. Det er prisen for å være et levende menneske, sier Kjetil Bjørnstad ■

En skjult seier

N&M • OLA GLESNE

Miljøbevegelsen vant mer enn en moralsk seier i Alta. Kampen bidro til å trekke norsk vassdragsforvaltning i mer miljøvennlig retning.

Det er 10 år siden politiet bar de siste demonstrantene vekk fra Stilla og utbyggingen av Alta-vassdraget tok til for alvor. Kraftinteressene og myndighetene vant første runde, men det er miljøbevegelsen og aksjonistene som sitter igjen med den moralske seieren: Tida har vist at vassdraget skulle vært vernet. Det var ikke engang behov for krafta. Også daværende statsminister Gro Harlem Brundtland har måttet innrømme det. En moralsk seier til liten trøst når vassdraget er utbygd, men vant vi kanskje noe mer.

Samla plan

– Det er helt klart at Alta-saken og protestene mot de andre kontroversielle vassdragssakene på begynnelsen av 80-tallet var med på å gjøre det mulig å få igang arbeidet med Samla plan for vassdrag, sier Håkon Thaulow.

Han er i dag direktør for Norsk institutt for vann-



ALTAKAMPEN: Aksjonistene tapte i Alta, men vant en seier i kampen for en mer miljøvennlig vassdragsforvaltning. (Foto: Ole A. Buenget, Samfoto)

forskning (NIVA), men for 10 år siden ledet han starten av dette prosjektet. Dermed fikk vi et arbeid som rangerer de gjenværende vassdragene slik at de minst kontroversielle og mest lønnsomme utbyggingsprosjektene kommer først i køen for konsesjonsbehandling. Her fikk vi gjennomslag for et prisipp som noen politikere og mange miljøvernere hadde hevdet i 25 år eller mer: Det er for galt at et kraftselskap skal kunne søke om konsesjon for utbygging av et hvilket som helst vassdrag. Egentlig bør det være samfunnet som avgjør hvilke vassdrag som skal vurderes

for kraftutbygging. Slik kan man bedre sørge for at vassdragene blir forvalta ut fra andre hensyn enn de rene kraftinteressene.

Samla plan sikrer ikke nødvendigvis at de mest verneverdige av de gjenværende vassdragene blir verna, men den har ført til at noen av de mest verneverdige har kommet inn i Verneplan IV. Den holder også en god del unna konsesjonsprosessen i lang tid framover. Dermed har vi også fått bedre tid til det videre vernearbeidet og til å finne alternativer på energisiden.

Konsekvensanalyser

Altasaken har også satt positive spor etter seg i saksbehandlingen av vasskraftsaker. Et viktig ankepunkt mot vedtaket om utbygging av Alta-vassdraget var at konsekvensanalysene ikke var tilfredsstillende. Miljøbevegelsen påpekte mangler og faglige svakheter, men de fikk ikke medhold hos

styresmaktene som stod på at konsekvensanalysene var fullt ut forsvarlige. Likevel ble praksisen endret etter Alta.

– Alta-saken betydde et vendepunkt, forteller overingeniør Thrond Berge Larsen i Miljøverndepartementet.

– Før brukte vi mye tid og energi på å få kraftselskapene og NVE til å følge våre krav om fullstendige og faglig forsvarlige konsekvensanalyser, og det var slett ikke alltid at vårt syn fikk gjennomslag. Dette endret seg raskt etter Alta-saken. Idag får vi de konsekvensanalyser vi trenger nesten automatisk, sier han.

Prognosemakerne

Også prognosene sto sentralt i Alta-debatten. Hvor mye kraft var det egentlig vi trengte? NVE utarbeidet prognosene, men det foregikk etter en metode som ble kritisert av såvel miljøbevegelse som fagøkonomer: De baserte seg for mye på optimistiske behovsanslag fra fylkene og tok for lite hensyn til de generelle prognosene for økonomisk aktivitet i landet. Miljøbevegelsen mente ellers at NVE med sin nære tilknytning til utbyggingsinteressene ikke burde stå for prognosearbeidet. Det var som å sette bukken til å utrede behovet for havresekker.

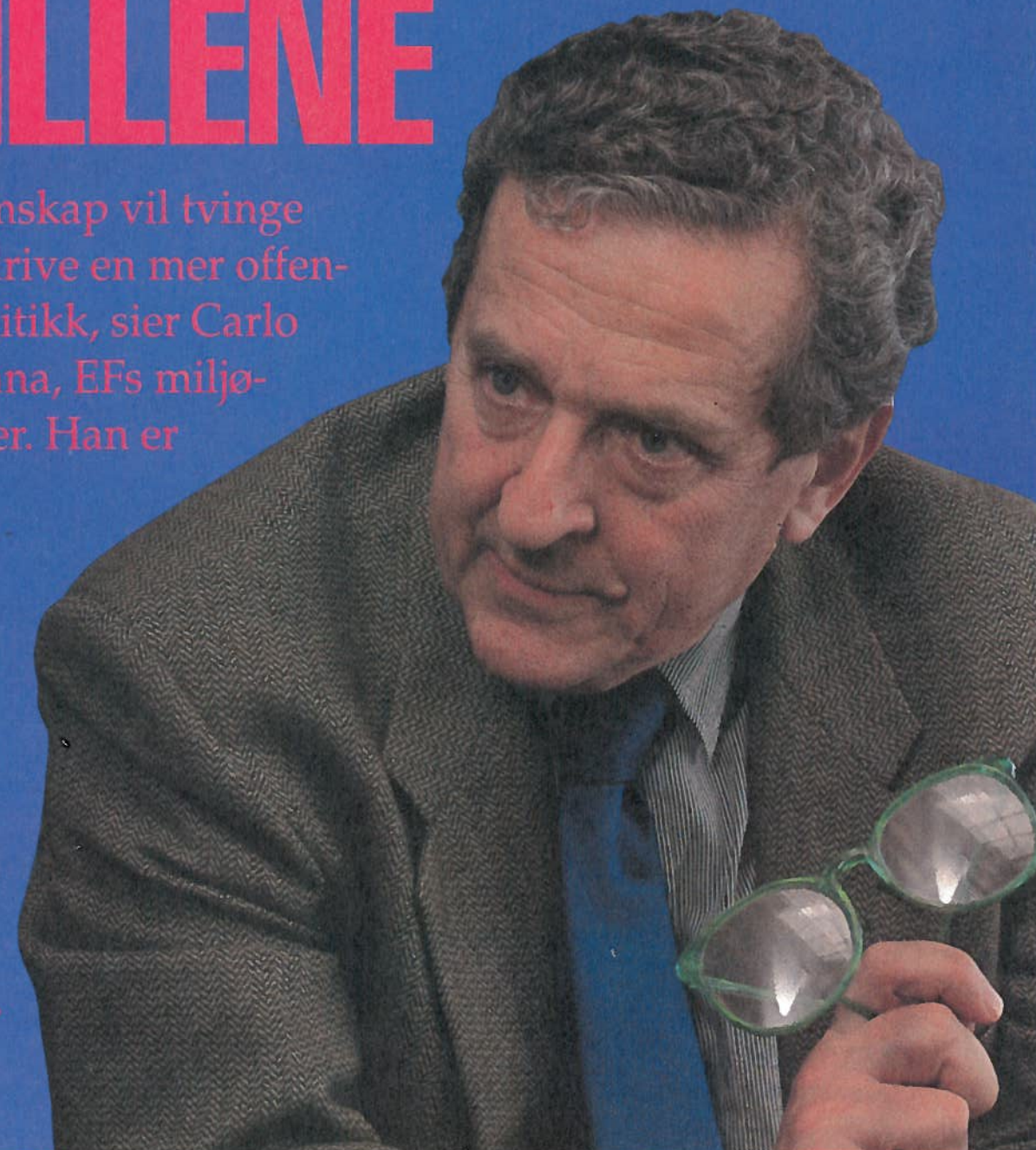
Statistisk sentralbyrå hadde utarbeidet en alternativ prognosemodell i tråd med fagøkonomenes kritikk. Den viste at det var mindre behov for Alta-krafta enn det NVE anga. Dessverre ble byråets prognose skjøvet til side fordi den ikke var den «offisielle». Det skulle imidlertid ikke gå lang tid etter Alta-saken før den offisielle prognosemakten ble lagt til Statistisk sentralbyrå. Det er et åpent spørsmål om det er økonomene i Finansdepartementet eller aktivistene i miljøbevegelsen som har mesteparten av æren for dette skiftet. Resultatet ble i alle fall at det er mer realisme i dagens prognoser enn de vi hadde til rådighet under Alta-saken. ■

EF er bra for miljøet, Norge må bli medlem. Dette var rådet N&Ms Kjetil Bragli Alstadheim fikk med seg fra miljøtalsmenn i EF. Han møtte miljøkommissjonær Carlo Ripa de Meana, lederen for EF-parlamentets miljøkomitè, direktøren i Danmarks Naturfredningsforening og European Roundtable of Industrialist – gutteklubben der alle medlemmene er multidirektører.

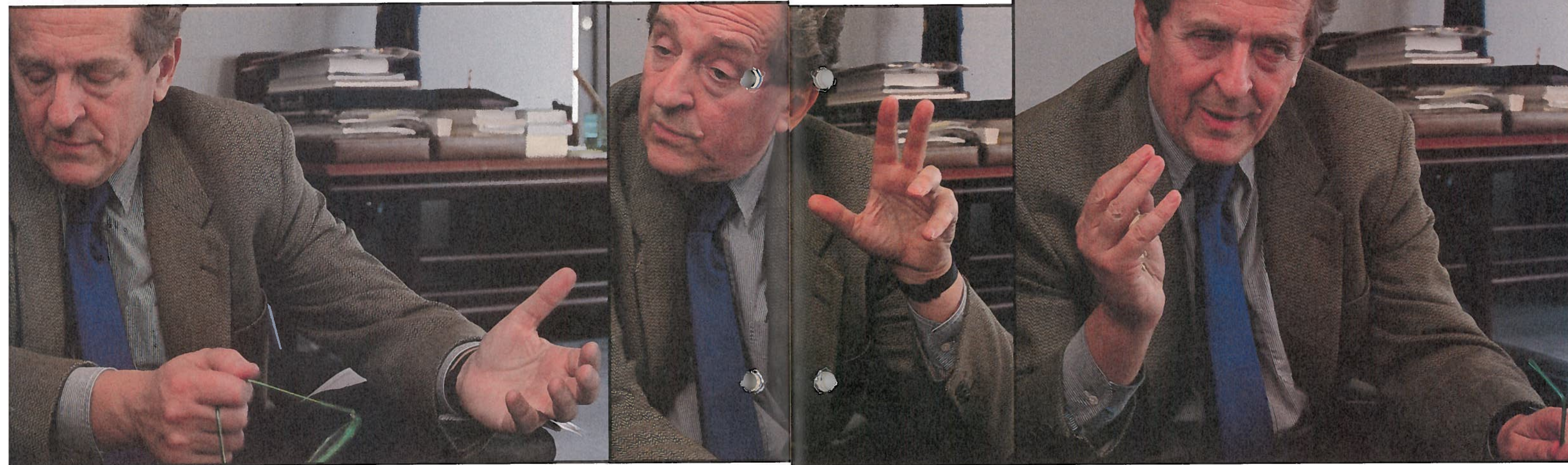
MØT MANNEN MED DE GRØNNE BRILLENE

– EF-medlemskap vil tvinge Norge til å drive en mer offensiv klimapolitikk, sier Carlo Ripa de Meana, EFs miljøkommissjonær. Han er kjent ikke bare for sine grønne briller, men for å være en pådriver for en bedre miljøpolitikk i EF.

Bla om
.....



«EF VIL TVINGE NORGE TIL BEDRE KLIMA- POLITIKK»



TØFF NÅR det GJELDER: – Man skal ikke vise muskler i utide ...

Mitt mål er å overbevise først...

... og så være tøff når det gjelder. (Foto: Josef Jany)

BRUSSEL (Natur & Miljø) – EF vil tvinge Norge til å drive en mer offensiv kamp mot drivhuseffekten hvis landet blir medlem. Det sier Carlo Ripa di Meana, EFs miljøkommisjonær, i et eksklusivt intervju med N&M.

EF-medlemskap vil tvinge Norge til å redusere sine CO₂-utslipp og pålegge industrien kraftige CO₂-avgifter, mener Ripa.

EF har som mål å stabilisere CO₂-utslippene på 1990-nivå innen år 2000. Det samme har Norge. Men internt i EF vil byrdene fordeles ulikt mellom medlemslandene. De rike, store CO₂-produsentene i nord vil måtte redusere utslippene,

mens de fattige landene i sør vil få lov å øke utslippene.

– Jeg kjenner ikke de norske utslippene, men ut fra det jeg vet, regner jeg med at Norge ville måtte være med på å redusere sine CO₂-utslipp hvis de var med i EF. Tyskland skal redusere sine utslipp med 25 prosent innen år 2000. Også Danmark, Nederland og Belgia må redusere utslippene sine, sier Carlo Ripa di Meana,

som siden 1989 har vært EFs miljøkommisjonær – eller miljøvernminister.

– De landene som produserer mest CO₂ og som er mest industrialiserte må akseptere å ta en større del av byrdene ved stabilisering. Vi kan ikke kreve det samme av de landene som idag slipper ut mindre CO₂.

Også CO₂-avgiftene vil bli utvidet og skjerpet ved eventuelt medlemskap i EF.

Ripa di Meana har sammen med energikommisjonæren i EF, Antonio Cardoso e Cunha, lagt fram et forslag om en energiskatt og i tillegg en CO₂-skatt.

– Jeg insisterte på en generell energiskatt fordi en CO₂-skatt alene ville vært en klar invitasjon til utbygging av atomkraft. Det kan jeg ikke akseptere, fordi vi ikke har noen garanti mot ulykker, selv om atomkraftteknolo-

gien har kommet langt. Det er fortsatt en risiko. Vi har heller ikke løst problemet med lagring av avfall. Jeg er ikke motstander av atomkraft, men det er fortsatt mange uløste problemer, sier Carlo Ripa di Meana.

EF-kommisjonærene foreslår en CO₂-avgift på 10 dollar fatet. Det betyr omlag 40 øre literen bensin, altså 20 øre under den norske CO₂-

avgiften. I Norge gjelder avgiften bensin og gassbrenning på oljefeltene. EFs avgifter vil gjelde alle CO₂-kilder. Og i motsetning til Norge vil ikke EF gi unntak for industrien.

– Det er uaktuelt for meg med et generelt unntak for industrien. Det ville være umotivert. Det vil jo ikke være noen forskjell i konkurransevilkårene når alle får den samme skatten. Det er

imidlertid mulig at EF vil støtte industrien på andre måter for å gjøre den «grønnere».

– Men husk at vi fortsatt er i en forberedelsesfase. I juni skal vi gå inn i detaljene om fordeling av byrdene og systemet for avgifter. Industrien har ikke satt inn sin «grande manœuvre»

Fortsetter på side 18

enda, men den kommer nok, sier Carlo Ripa di Meana og smiler lurt.

Grønne briller

Ripa smiler og sjarmerer. På miljøkonferansen i Bergen i 1990 ble han ikke bare kjent for sine grønne brilleinfatninger. Han overrasket mange med sin innsats for å

«Jeg mener at EF bør fortsette å kombinere en bærekraftig økonomisk vekst og miljøvern.»

sikre en CO₂-målsetting i slutterklæringen. I talen sin tok han et kraftig oppgjør med USAs holdning.

– Akkurat nå som den utviklede delen av verden ser ut til å være enige om at vi trenger handling, akkurat nå som utviklingslandene ser ut til å godta våre argumenter, forlater USA oss og skaper en uønsket deling av den ledende gruppen, sa Ripa.

Ripa omtales som mild, men er tøff når det gjelder. Han gjorde seg bemerket i EF da han trakk Storbritannia inn for EF-domstolen fordi de ikke ville rense drikkevannskilder, og da han anklaget også hjemlandet, Italia, for «praktisk talt å lure seg unna» EF-direktivet om drikkevann.

– Man skal ikke vise muskler i utide. Mitt mål er å forsøke å overbevise først, og så være tøff når det trengs, sier Ripa.

Farlig vekst

– Flere rapporter har påvist at den økonomiske veksten i det indre marked vil føre til dramatisk økte miljøproblemer. Betyr ikke det at økonomisk vekst i seg selv er et miljøproblem?

– Det er så avgjort en fare for det. Disse rapportene har analysert det, og å benekte det ville være å lyve. Men jeg mener at EF bør fortsette å kombinere en bærekraftig økonomisk vekst og miljøvern. Dette er lett å si, men vanskelig å gjøre, sier Ripa.

– Hvis EF innfører for dårlige miljøkrav vil Danmark, Nederland og Tyskland straks gi avgiftslettelse, for eksempel for å fremme renere biler. Vi er nødt til å holde en høy profil på miljøtiltaker

ne for å beholde enheten i det indre marked.

Men da Tyskland nettopp ønsket å gi avgiftslettelse til renere dieseldrevne personbiler, brukte Ripa argumentet litt annerledes. Han ba Tyskland droppe tiltaket fordi han fryktet at hvis Tyskland gikk lenger enn EFs felles regler, ville andre land la være å følge opp EF-reglene.

Ripa legger mest vekt på transport, industri og landbruk.

– Økt varetransport og økende bruk av privatbiler, den nåværende måten industriproduksjon foregår på og det svært intensive landbruket er alvorlige trusler som vi må sette inn tiltak mot, sier Ripa.

Han viser til de nye avgasskravene til både privatbiler og lastebiler. I mai kommer et utkast til et direktiv om innholdet av blant annet giftstoffer i bensin og diesel. Ripa vil også satse på mer kombinert transport – vei og bane – for gods.

– Vi må også vurdere mer drastiske tiltak for eksempel i byene, men det er det opp til de lokale myndigheter å avgjøre, sier han.

Når det gjelder landbruk fokuserer Ripa på kjemikaliebruken. EF har store problemer blant annet i Nederland, Tyskland og Po-sletta i Italia, fordi drikkevannet er blitt ubrukelig blant annet på grunn av sprøytemiddelbruken i landbruket.

For industrien legger han vekt på energisparing og målet om å stabilisere CO₂-utslippene. Et av miljømoteordene i Brussel denne våren er «miljørevisjon». Tanken er at statsautoriserte miljørevisorer skal gå igjen enkeltbedrifters miljøtiltak og miljøbelastninger, akkurat som regnskap revideres av uavhengige revisorer. Det er foreløpig uklart om ordningen blir obligatorisk eller frivillig.

– Jeg er prinsipielt for et obligatorisk system. Men i starten må det være frivillig, bortsett fra for blant annet stålindustri, petrokjemiske bedrifter og bygningsindustri. For disse må det være obligatorisk, sier Ripa.

Danmark best

EF har i flere år planlagt å opprette et slags Statens forurensningstilsyn. Planene om EFs miljøbyrå har vært klare i halvannet år, og en av Ripas hodepiner har vært å få medlemslandene til å enes om hvor det bør ligge. Nå står det mellom Madrid og København.

– Det er viktig hvor miljøbyrået legges. Det må legges i et samfunn og et land som har en sterk miljøopinion. Det må elskes og hjelpes. Det er viktig for at det skal kunne gjøre en god jobb, sier Ripa og lar italieneren i seg komme fram:

– It musta be loooved!
– København, altså?
– Danmark er en sterk kandidat, men jeg vil ikke låse meg til noen enda.

– Hvem er den beste eleven i miljøklassen i EF?

– Det er vanskelig å svare på, sier Ripa. Men han viser til en undersøkelse om hvordan miljølovene fra EF følges opp i medlemslandene. Danmark tar førsteprisen. Nederland er like bak. I

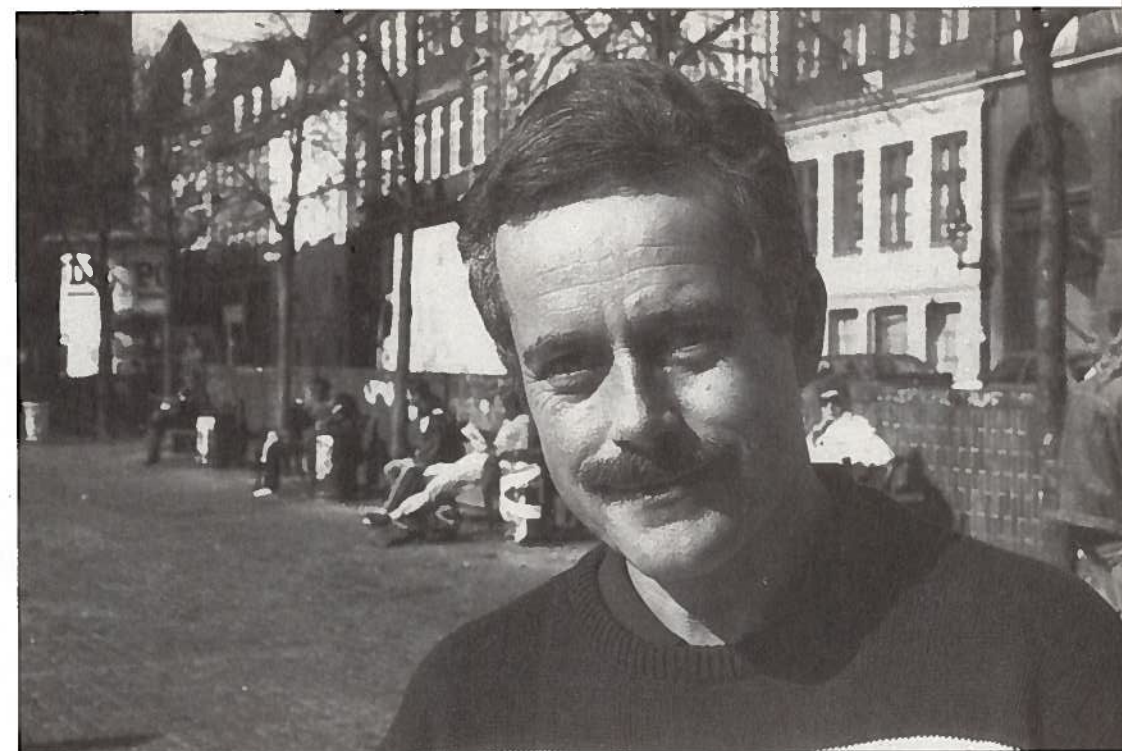
andre pulje kommer blant andre Tyskland og Frankrike. Italia og Hellas ligger i tredje, mens blant andre Spania, Portugal og Belgia ligger i fjerde pulje. Ripa tar selvkritikk for Italia. Selv om de ligger i tredje pulje når det gjelder å innføre EF-lovene i nasjonal lovgivning, ligger de sist når det gjelder å sette dem ut i live.

– Dette har med forskjellig kultur å gjøre. Landene i nord har i århundrer vært mer hengivne overfor naturen, derfor satte de inn miljøtiltak tidligere. Det er historiske grunner. Dessuten er mange av dem mindre befolket.

– Jeg håper sterkt at Norge blir med i EF. Det vil være bra for EF fordi det vil styrke EFs miljøinnsats. Innenfor vil dere kunne være med på å påvirke miljøpolitikken i det minste i Europa. Jeg har større ambisjoner, men la oss holde oss til Europa denne gang, avslutter Carlo Ripa di Meana. ■

«Landene i nord har vært mer hengivne overfor naturen, derfor satte de inn miljøtiltak tidligere.»

EF-TILHÆNGER: – Hvis EF ikke fantes, måtte vi finne det opp, i hvertfall for å ta seg av miljøet, sier direktøren i Danmarks Naturfredningsforening, David Rehling. (Foto: Kjetil Bragli Alstadheim)



DANSKE MILJØ-VERNERE TRIVES I EF

BRUSSEL (Natur & Miljø): – I Sverige og Norge må dere slutte å snakke om hva man ikke kan gjøre i EF og begynne å se på hva man faktisk kan gjøre, mener David Rehling, direktør i Danmarks Naturfredningsforening.

– I Norge og Sverige er det en tradisjon å fokusere på det man ikke kan gjøre for miljøet i EF. Det samme gjorde vi i Danmark. Men for det første er det svært lite man ikke kan gjøre, om det er noe i det hele tatt. For det andre er det vi ikke kan gjøre marginalt i forhold til det vi kan gjøre.

– Danske miljøproblemer er samtidig europeiske problemer. Danmark er netto eksportør av luftforurensning, mens vi er netto importør av havforurensning. Hvis ikke EF fantes, måtte vi finne det opp, i hvertfall for

å ta seg av miljøet, slår Rehling fast.

Da danskene avholdt folkeavstemning om EF-medlemskap tok ikke Naturfredningsforeningen stilling fordi man mente det var et politisk spørsmål som gjaldt mye mer enn natur og miljø.

– I den realpolitiske verden står vi sterkere i EF fordi vi der har muligheten til å samarbeide med miljøorganisasjoner i andre land.

– Men de som arbeider mot miljøtiltak blir jo også sterkere?

– De samarbeider uansett. Industrien klarer seg nok. Med EF har vi fått et sett av spilleregler å samarbeide innenfor.

Bruker EF

De danske miljøvernerne har tatt i bruk EFs regler i kampen mot den omstridte Øresund-brua. Naturfredningsforeningen har klaget Danmark inn for EF-kommisjonen fordi beslutningen om utbygging er fattet i strid med EF-bestemmelsen om at det først skal være en offentlig debatt om miljøvirkningene av slike prosjekter. Organisasjonen mener også at Danmark bryter med EFs direktiv for beskyttelse av fuglers leveområder.

– Hvordan er det å arbeide som en organisasjon som skal aktivisere folk lokalt, når beslutningene fattes så

langt unna som Brussel?

– Det er langt til Brussel, til New York, til Geneve og så videre. Vi konsentrerer oss om arbeidet som drives i våre 210 lokalforeninger. Det de prioriterer forsøker vi å ta opp internasjonalt.

– Men virker det ikke passiviserende på folk at beslutningene tas så langt unna?

– Disse beslutningene ville bli tatt der i alle tilfeller. Spørsmålet er om vi skal ha innflytelse eller ikke.

Norden selvopptatt

– Danmark, Sverige og Norge sliter med et «vi er de beste»-syndrom når det gjelder miljøtiltak. Men det er ingen av oss som er de beste. Vi er gode på noen områder, mens andre land er gode på andre områder.

Rehling smeller også til mot det norske selvbildet som «miljonasjon nr. 1» ved å vise til norsk energipolitikk.

– Den er jo en av de verste i verden. Som EF-medlem ville Norge bli pålagt en av de største reduksjonene i CO₂-utslipp fordi dere har gjort så lite for å spare energi.

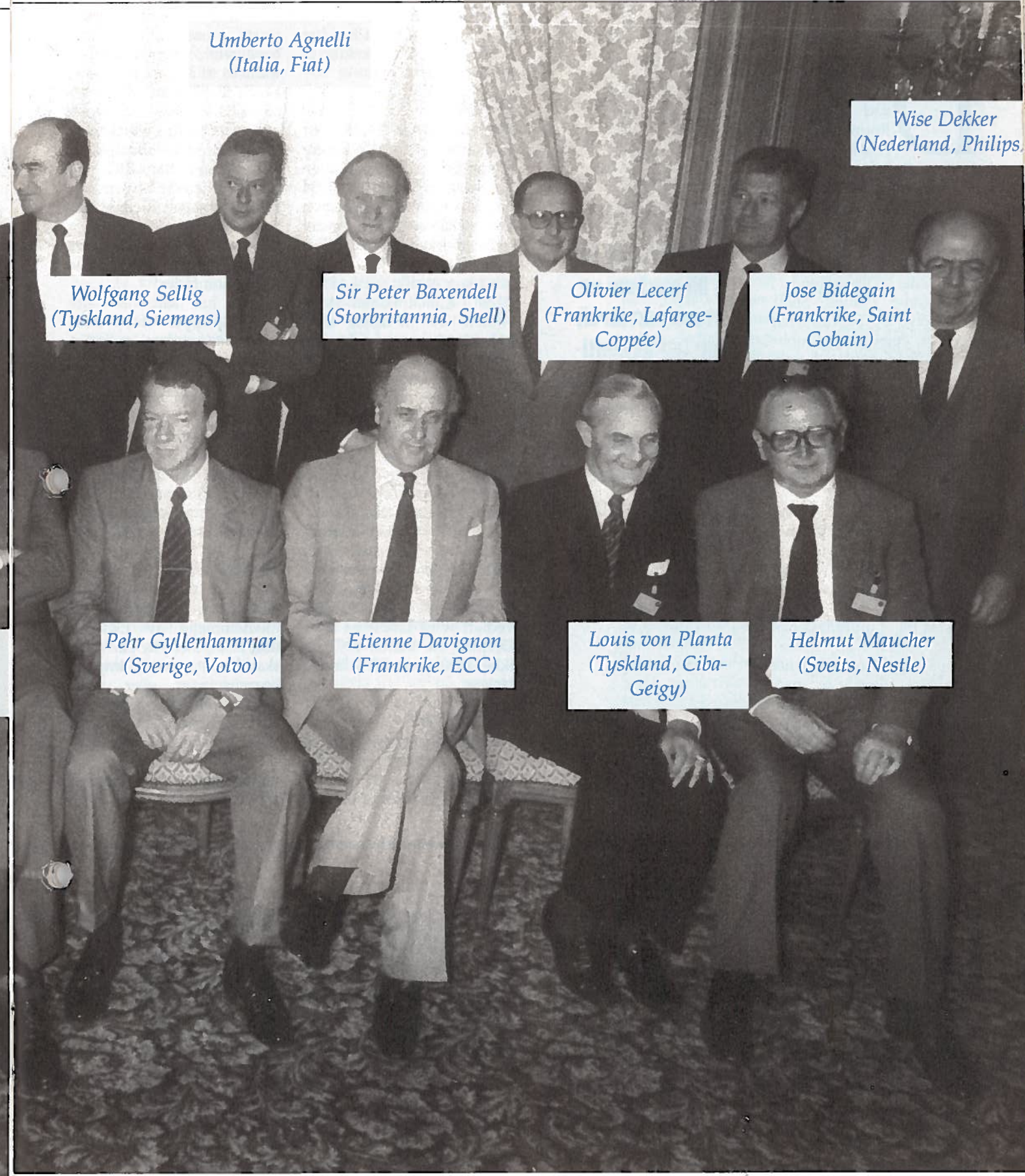
– Norge skal ikke bli med i EF for Europas skyld. Dere skal bli med for Norges skyld. Paradiset finnes hverken innenfor eller utenfor EF. Vi må være pragmatiske, og innenfor EF har vi størst mulighet til å løse miljøproblemene, mener Rehling. ■

EFs «forurensningstilsyn»

EF får sitt eget «SFT», eller European Environment Agency (EEA), som det skal hete.

EEA blir et felles overvåkningsorgan for miljøsituasjonen i EF. Grunnstammen i EEA vil være medlemslandenes ulike miljøorganer. Også land som er utenfor EF er velkommen.

EEA vil ikke ha myndighet til å bringe enkeltland eller bedrifter inn for EF-domstolen hvis de bryter EFs miljølovgivning. ■



INDUSTRILOBBYEN: For bli å bli medlem av EFs mektigste lobbygruppe må man være direktør for et multinasjonalt

selskap og kjenne noen som allerede er med. En slags politisk frimurerlosje for multidirektører. (Foto: AFP/NTB)

GUTTA BAK DET INDRE MARKED

BRUSSEL (Natur&Miljø): Den mektigste lobbygruppen i Brussel har bare knappe 50 medlemmer. Til gjengjeld er de sammen gode for en årlig omsetning på 450 milliarder dollar. Denne gutteklubben har mye av «æren» for at EF etablerer et indre marked. *Bla om*

Det er blitt sagt at et kjennetegn ved European Roundtable of Industrialist (ERT) er at de kan få et møte med en hvilken som helst europeisk regjering på under 48 timer.

Medlemmene er alle toppsjefer i de største europeiske selskapene. Direktørene i blant annet Philips, Shell, Fiat, Volvo og Siemens har laget sin egen «gutteklubb» for å påvirke europeisk politikk. De utgjør den mektigste lobbygruppa i Brussel, og står bak prosjekter som EFs indre marked, tunnelforbindelsen mellom Storbritannia og Frankrike og ScanLink i Skandinavia.

Det var i 1983 at Volvo-sjefen Pehr Gyllenhammar samlet sine kolleger og venner til det runde bordet for første gang. Betingelsene for å bli medlem er at man er direktør for et multinasjonalt selskap som har hovedsete i Europa, og at man kjenner noen som allerede er med. En slags politisk frimurerlosje for multidirektører.

Bare en nordmann er med, Hydro-direktør Torvild Aakvaag. Han har vært med helt fra starten, men nå er spors-

Betingelsene for å bli medlem er at man er direktør for et multinasjonalt selskap som har hovedsete i Europa, og at man kjenner noen som allerede er med.

målet om han må levere inn medlemskortet fordi han har skiftet stilling fra direktør til nestformann i styret.

Fri flyt

Helt fra starten i 1983 har ERT arbeidet for å realisere et indre marked i EF uten handelshindringer. I 1984 hadde Phillips-direktøren Wisse Dekker planen for det indre marked klar. Tittelen var «Europe 1990». Målet om å lage et slikt marked har ligget i Romatraktaten siden slutten av 60-tallet, men enkeltlandenes vetorett gjorde at EF-markedet utviklet seg i stikk motsatt retning. Det ble mer og mer preget av indre handelshindringer. ERT ville at EF skulle arbeide for å slippe løs de fire frihetene, fri flyt av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft. Og de fikk viljen sin.

I juni 1985 la EF-kommisjonen fram sin plan om å realisere det indre marked. Den såkalte «Hviteboka for Europas indre marked» ble vedtatt av EF-landene i 1987. Dermed ble fristen 1992 og ikke 1990 som ERT hadde lansert.

ERT fornøyd

ERT er selv svært fornøyd med resultatene av sitt arbeid.

– Wisse Dekkers plan var

en suksess. Det var med på å starte prosessen. Den fikk byråkrater, regjeringer og industri til å innse at hvis vi skulle få til et indre marked så måtte vi sette en tidsfrist, mener Caroline Walcot i ERTs sekretariat i Brussel.

I Brussel har ERT sju ansatte. Men de bruker fagfolk i firmaene til medlemmene som utredere og saksbehandlere. Dermed har de tilgjengelig ekspertise på alle industriområder.

ERT har satt ned åtte arbeidsgrupper for ulike tema. Et av dem er miljø. Sekretæren for gruppa jobber i Norsk Hydro i Oslo. Arbeidsgruppa for nord-sørforhold ledes ironisk nok av omstridte Nestle, kjent for sin offensive markedsføring av morsmelkerstatning i land i den tredje verden.

Missing links

Det indre marked skal sikre den frie bevegelsen av alt medlemmene av ERT er interessert i å flytte på. Varer skal ikke stoppes av importbegrensninger eller ulike miljøstandarder, tjenester skal ikke stoppes av ulike krav, penger skal ikke stoppes av begrensninger av mulighetene for oppkjøp og arbeidskraft skal ikke stop-

pes av regler om arbeids- og oppholdstillatelse.

Den andre hovedinteressen til ERT er å sørge for at transporten av varer ikke bremses av dårlig veinett. I 1984 ga de ut rapporten «Missing Links» (manglende forbindelser). Der peker de på hvor de mener veinettet er for dårlig utbygget. Ett av stedene er forbindelsen mellom Storbritannia og kontinentet.

– Da «Missing Links» kom begynte arbeidet med tunnelforbindelsen mellom Storbritannia og Frankrike, forteller Caroline Walcot fornøyd.

Et annet «missing link» er i følge ERT forbindelsen fra de skandinaviske hovedstedene til Sentral-Europa. Løsningen er å bygge ScanLink. I Norge har Natur og Ungdom aksjonert mot veiutbygginger i Østfold som har sammenheng med ScanLink. I Sverige har det vært flere aksjoner, og i Danmark er det stor debatt om Øresundbrua. ERTs visjon for forbindelsen mellom Skandinavia og resten av Europa bygges ut bit for bit.

Grønne problemer

I en rapport fra 1989 følger ERT opp «Missing Links». Her vurderes blant annet hindringer i beslutningsprosessen for å få vedtatt utbyg-

gingene. En av faktorene er «politiske problemer» – miljøvernerne. ERT vurderer «de grønne» i Danmark og Sverige som sterke. De norske «grønne» må nøye seg med å representere et midtels problem.

– ERT er en svært sterk lobbygruppe. Alle medlemmene er vant til å ha med ministre å gjøre. De er vant til å være rådgivere for politikere. Sammen har de en svært sterk stemme overfor kommisjonen. ERT blir lyttet til av Jaques Delors (formannen i EF-kommisjonen), sier Walcot.

– Er ERT sterkere enn EF-parlamentet?

Den ellers så pratsomme Walcot må ta seg en tenkepause.

– Vi forsøker å forbedre forholdet vårt til parlamentet. Men det er vanskelig å få parlamentarikere til å forplikte seg. De fleste firmaer har skjont at man skaper problemer for seg selv hvis man ikke tar hensyn til folks demokratiske følelser.

– Men ERT er den sterkeste lobbygruppa i Brussel?

– Hvis du ser på penger, produksjon og så videre, ville jeg si ja. Men jeg er ikke sikker på om politikere alltid lytter til pengeinteressene, men de er selvfølgelig viktige, sier Caroline Walcot. ■

Mer demokrati – mer miljøvern

BRUSSEL (Natur&Miljø): EF-parlamentet er kjent som miljøpådriver, men mangler makt. Mer demokrati i EF vil gi bedre miljøvern, mener både parlamentarikere og miljøorganisasjoner.

Parlamentet vil sannsynligvis få mer makt når Roma-traktaten, EFs grunnlov, skal endres i forbindelse med at EF blir en politisk og monetær union.

– EF må bli mer demokratisk når EF blir union. Demokrati er ekstra viktig for miljøet, fordi vi trenger folkelig deltakelse og informasjon. Miljøproblemer kan ikke løses ved at tolv regjeringer tar avgjørelser med enstemmige beslutninger i hemmelige møter, sier Ken Collins, som leder EF-parlamentets miljøkomite.

tets miljøkomite.

Også miljøorganisasjonene i EF vil at parlamentet skal få mer makt. De vil at Romatraktaten skal bli «grønnere».

– Det vi håper å oppnå i første omgang er å få inn ordene «bærekraftig utvikling» i traktaten, forteller generalsekretæren i European Environmental Bureau (EEB), Raymond van Ermen.

I dag er det EFs ministerråd, altså ministrene fra regjeringene i EF-landene som vedtar nye lover. EF-kommisjonen har enerett på å fremme forslag. EF-parlamentet, den eneste direkte folkevalgte institusjonen i EF, kan kalles en litt sterk høringsinstans. ■

Miljølobbyen

BRUSSEL (Natur&Miljø): Den største miljølobby-gruppen i Brussel er European Environmental Bureau (EEB), som representerer 140 miljøorganisasjoner i EF-landene.

EEB har bare sju ansatte på Brussel-kontoret. Disse sju skal informere medlemsorganisasjonene om hva som skjer i EF, samle organisasjonene om felles standpunkter og påvirke EF-institusjonene.

Friends of the Earth, Greenpeace og Verdens Naturfond (WWF) har egne kontorer i Brussel. Enkelte av de nasjonale

gruppene av disse organisasjonene er i tillegg med i EEB.

EEB er omstridt. Friends of the Earth (FOE) er en av kritikerne. Noen av de nasjonale FOE-organisasjonene er med i EEB, men vurderer å melde seg ut.

– Problemet med EEB er at de ikke tar nok hensyn til hva medlemsorganisasjonene mener. Politikken utformes i for stor grad på EEBs kontor i Brussel, mener Patrizia Gimenez i Friends of the Earth. ■

– EF BRA FOR STORBRITANNIA

BRUSSEL (Natur&Miljø): – Uten EF-medlemskap ville miljøtilstanden i Storbritannia vært svært mye verre, mener lederen for miljøkomiteen i EF-parlamentet, skotten Ken Collins.

– Norge har intet alternativ til EF-medlemskap. Et slikt medlemskap er svært ønskelig. Det blir enklere for Norge å påvirke europeisk miljøpolitikk, og det vil hjelpe meg i mitt arbeid, sier Collins.

Han leder parlamentets komite for saker som gjelder

miljø, helse og forbrukerbeskyttelse. En fjerdedel av forslagene som skal opp til behandling går via komiteen hans.

– Det vil være bra å ha et miljøvennlig land å samarbeide med. Alle land er dårlige på noen områder, men Danmark, Tyskland og Nederland er uansett i tet, mener Collins, som tilhører britiske Labour.

Vekst nødvendig

– Flere rapporter har pekt på at den økonomiske veksten i EFs indre marked vil skape økte miljøproblemer. Er økonomisk vekst feil sett ut fra miljøhensyn?

– Jeg vil ha økonomisk

vekst og strenge miljøtiltak. Jeg håper ingen i parlamentet er så dumme at de er imot vekst. Det er ikke feil å argumentere for både miljøvern og økonomisk vekst. Det er bare feil hvis du går inn for vekst med gammel teknologi. Det vi trenger er vekst med miljøvennlig teknologi og energieffektivitet.

– Det er femten prosent arbeidsledighet i mitt valg-område og mye fattigdom. Jeg kan ikke være imot økonomisk vekst, sier han. ■

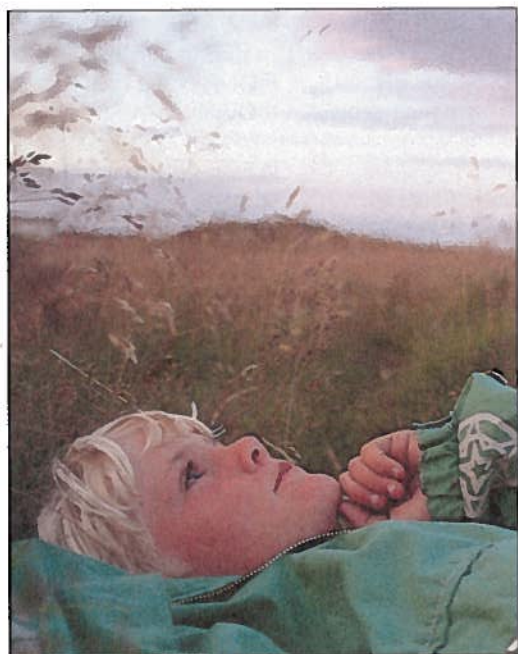


Ken Collins, skotte og leder for miljøkomiteen i EF-parlamentet. (Foto: Kjetil Bragli Alstadheim)

NÅR JEG BLIR STOR

• • •

Av Kjartan – snart 5 år.
Nedskrevet av pappa,
Kjell Ivar Hodne, som
også har tatt bildene.



NÅR JEG BLIR STOR DA –
da skal jeg bli dyrlege, og så
skal jeg finne opp en «gresshop-
pe-medisin». Og den skal jeg gi
til alle gresshopper som ikke
klarer å hoppe orn'tlig – slik at
foten vokser ut igjen. Og så skal
jeg ligge slik i kveldsola og kose
med dem, etter at de har fått
kveldsmaten sin – issalat med
sukker på.

NÅR JEG BLIR STOR skal jeg bli krabbefisker. Og alle de små krabbene skal jeg slippe ut igjen. Og inni teinene skal jeg ha albueskjell til agn – for jeg vet nemlig hvordan man får tak i dem, uten å knuse skjellet. Men når noen krabber har svarte flekker på seg – da ringer jeg til Kystvakten. Og så kommer de og tar til fange de som har sluppet olje ut i sjøen.



NÅR JEG BLIR STOR – da skal jeg jobbe i Kystvakten. For de passer nemlig på at ingen hiver fra seg fisesnører med krok på. For måkene vet jo ikke at det er farlig – og så spiser de det. Og så går de lenge, lenge rundt og er syke, helt til de dør. Og da – da hjelper ingen medisiner. Og de som gjør slikt skal få 49 kroner i mulkt, og sitte i et mørkt fengsel – uten barne-TV!



NÅR JEG BLIR STOR – da skal jeg kjøpe myra bak farmors hytte. For min farmor er fryktelig redd hoggormer, frosker og salamandere og sånt. Og de dyra bor jo på myra – som farmor helst ville hatt en gravemaskin til å grave vekk. Men da kunne vi jo ikke fange salamandere og frosker mer – og hoggormene hadde sikkert blitt kjempesinte, og frest og frest. Og det er jo da de er farlige – når du hører den der frese-lyden, men det har farmor sikkert ikke tenkt på. Min farmor hyler høyest i verden når hun ser en hoggorm i blåbærlyngen – og så kommer farfar springende, men så er det bare en pinne, av og til!

KOSTTIPS FOR RADIOAKTIVE OMRÅDER:

Hvis du spiser mye ferskvannsfisk og reinsdyrkjøtt må du passe på at du ikke får i deg for mye radioaktivitet. Ingen bør få i seg mer enn 80 000 becquerel i året. Statens næringsmiddeltilsyn gir følgende anbefalinger:

Radioaktivitet	Forbruk av reinkjøtt og ferskvannsfisk	
600 Bq/kg	100 kg per år	10 måltider i uka
1 000 Bq/kg	60 kg per år	6 måltider i uka
2 000 Bq/kg	30 kg per år	3 måltider i uka
4 000 Bq/kg	15 kg per år	1,5 måltider i uka
6 000 Bq/kg	10 kg per år	1 måltid i uka
10 000 Bq/kg	6 kg per år	1 måltid hver 14. dag
15 000 Bq/kg	4 kg per år	1 måltid hver 3. uke
20 000 Bq/kg	3 kg per år	1 måltid i måneden
20 000 Bq/kg	INGENTING	INGENTING

Gravide, kvinner som ammer og barn under to år bør ikke få i seg mer enn halvparten av det tabellen angir.

GRENLANDSFJORDEN:

(Klororganiske forbindelser og tjærester, PAH) Spis ikke fisk og skalldyr fra Frierfjorden og Volls-fjorden ut til Breiviksbroa, eller krabber, blåskjell og fiskelever fra broa ut Såstein. Ikke spis mer enn 10-20 krabber fra Telemarks-kysten hvert år. Det er forbudt å omsette fisk, krabber og blåskjell fra Frierfjorden til Breiviksbroa og krabber og muslinger fra Breiviksbroa ut til Såstein.

KRISTIANSANDSFJORDEN:

(Klororganiske forbindelser) Spis ikke fisk og skalldyr fra indre fjordområder eller blåskjell, flyndre og fiskelever fra ytre fjordområder. Forbudt å selge sjømat fra indre fjordområder.

FEDAFJORD:

(PAH) Dropp flyndre og skalldyr fra indre del av Fedafjord og muslinger fra hele fjorden. Det anbefales ikke å spise fisk fra Fedafjorden for ofte.

SAUDAFJORDEN:

(PAH) Det frarådes å spise skjell og fiskelever fra Saudafjorden, Hylsfjorden og Sandsfjorden.

HARDANGERFJORDEN/SØRFJORDEN:

(Kadmium, bly og kvikksølv) Blåskjell og bunnfisk som flyndre og ål fra Sørfjorden bør ikke spises mer enn to ganger i uka. Spis ikke flyndrelever. Lever fra torskfisk bør ikke spises mer enn én gang i uka. Spis heller ikke for mye blåskjell fra resten av Hardangerfjorden.

ÅRDALSFJORDEN:

(PAH) Muslinger fra Årdsfjorden må ikke spises.

RANAFJORDEN:

(PAH, bly og kvikksølv) Spis ikke muslinger fra innerst i fjorden eller store mengder fisk og reker fra Ranafjorden.

SUNNDALSFJORDEN:

(PAH) Spis ikke skjell og fiskelever fra Sunndalsfjorden og Tingvollfjorden.

HOMMELVIKA:

(PAH) Det frarådes å spise blåskjell innerst i Hommelvika og langs hele østkysten av Hommelvika.

KOSTTIPS FOR OMRÅDER MED MYE SUR NEDBØR:

Det er ikke gitt spesielle kostholdsråd i områder med mye sur nedbør, selv om sur nedbør forgifter mat og drikkevann.

KOSTTIPS FOR HELE LANDET:

Spis ikke innmat fra vilt ofte. Nyre fra husdyr bør ikke spises mange ganger i uka.

N&M • INGER SPANGEN

Radioaktivt reinskjøtt, krabber med dioksin og matkorn fullt av kadmium. Miljøproblemene setter sine spor også i matfatet. Den nye «nei-maten» er mat ødelagt av forurensning, og som du bør holde deg helt unna eller bare spise litt av.

Fisk og skalldyr er sunt, men mange fjorder langs kysten er så sterkt forurensset at sjømaten ikke kan spises. Den er full av tungmetaller og andre miljøgifter fra industriutslipp.

I ni fjordområder har Statens næringsmiddeltilsyn (SNT) rådet befolkningen til ikke å spise fisk, skjell og skalldyr eller bare spise denne maten av og til. Myndighetene burde sannsynligvis gitt slike råd i flere fjorder, men de mangler data. Det gjelder for eksempel for Iddefjorden i Østfold og deler av Oslofjorden.

Tungmetaller

Sur nedbør er en av grunnene til at norsk mat blir forgiftet. Tungmetaller som kadmium og bly faller ned over Norge sammen med den sure nedbøren. I sur jord blir dessuten tungmetaller tatt lettere opp i plantene enn ellers. Kadmium er det tungmetallet vi får i oss de mest foruroligende mengdene av. I tillegg til den sure nedbøren får vi også kadmium gjennom kunstgjødelsen.

GIFTIGE NORGE

Det er mer kadmium i korn dyrket i Norge enn i andre europeiske land, Saudi-Arabia og USA, og sur jord er sannsynligvis den viktigste grunnen. Derfor er det ikke spesielt sunt å lage frokostblandingen av norsk korn, slik mange har anbefalt.

– Norsk korn blandes med korn fra andre land for å få et mel det er lett å bake med. Melet inneholder derfor mindre kadmium enn det ville gjort hvis det bare var laget av norsk korn, sier Kirstin Færden i SNT, som mener det ikke er noen betenkeligheter med å spise norsk mel.

Innholdet av kadmium i grønnsaker og korn kan reduseres ved at jorda kalkes. I Nederland, som har store kadmium-problemer, måler myndighetene systematisk surheten i jorda for å finne fram til områder som skal kalkes.

Ikke innmat fra vilt

SNT fraråder folk å spise innmat fra vilt ofte. Innmat inneholder for mye tungmetaller som dyra får i seg når de spiser mose og gras. Innholdet av tungmetaller er høyest i områder med mye sur nedbør.

Det er høyt innhold av tungmetaller i innmat fra husdyr også, men betydelig mindre enn i vilt.

– Spis ikke nyre flere ganger i uka, anbefaler Kirstin Færden.

Men hun vil ikke fraråde noen å spise lever eller leverpostei på grunn av tungmetallene.

Kvikksølv i innsjøer

En undersøkelse av 210 innsjøer i Norge viser at det er mest kvikksølv, bly og kadmium i innsjøer i Sør-Norge og i Øst-Finnmark, områder som er sterkt rammet av sur nedbør. Forskerne har undersøkt kvikksølv-innholdet i ørreten og kan slå fast at den ikke inneholder for mye kvikksølv. De skal også undersøke kvikksølv-innholdet i fisk lenger opp i næringskjeden, blant annet gjedde.

Undersøkelser i Sverige har resultert i råd om ikke å spise gjedde i en rekke innsjøer. Det er god grunn til å tro at det er høye kvikksølv-konsentrasjoner også i norsk gjedde.

Radioaktiv mat

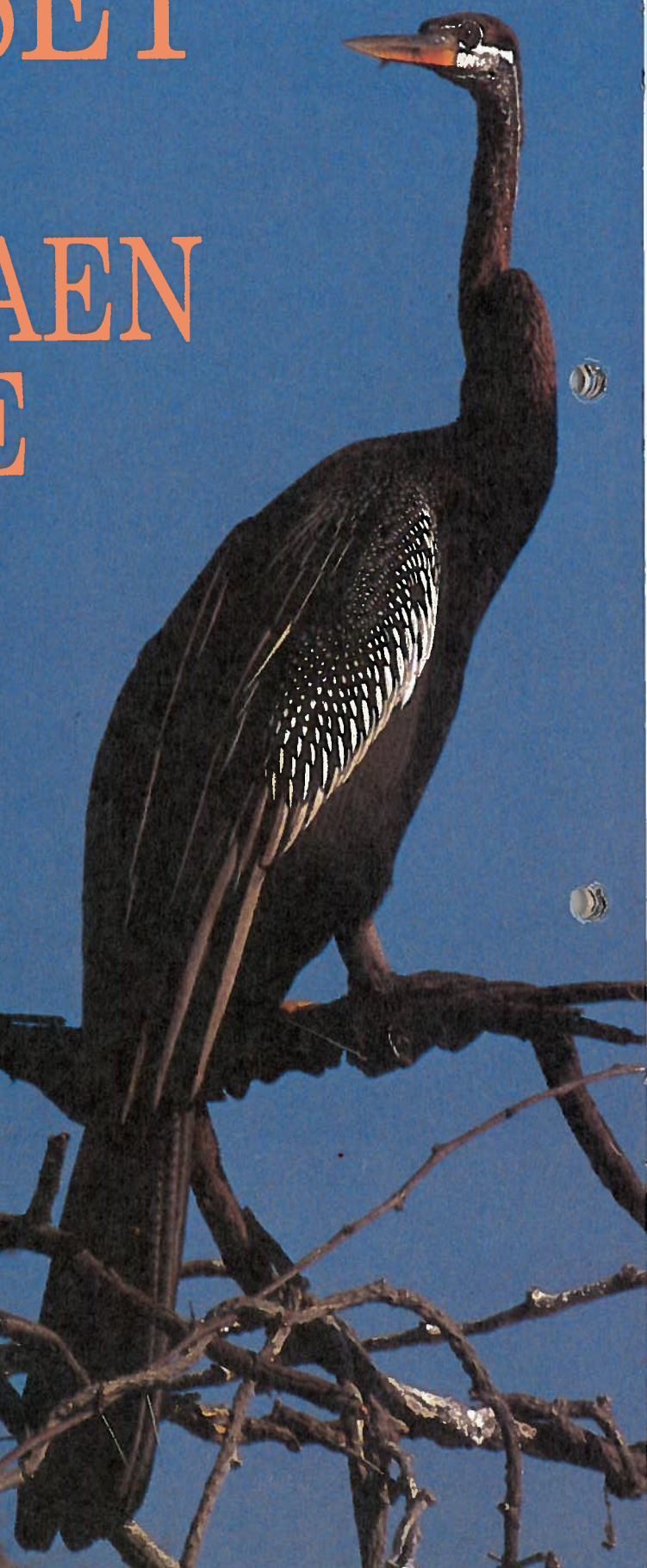
Tsjernobyl-ulykken preger Norge fremdeles. De som spiser mye ferskvannsfisk og reinsdyrkjøtt må fortsatt begrense forbruket sitt. Statens næringsmiddeltilsyn anbefaler at ingen får i seg mer enn 80 000 becquerel i året og ingen bør spise mat som inneholder mer enn 20 000 becquerel per kilo.

Det er mest radioaktivitet i Hedmark, Oppland og Trøndelags-fylkene. Du kan kontakte den lokale næringsmiddelkontrollen for å få vite hvor mye radioaktivitet det er i ditt område, for å beregne hvor mye reinsdyrkjøtt og ferskvannsfisk du kan spise. ■

FUGLE- PARADISET

SOM MAHARAJAEN SKAPTE

LANGHALSET: Den fiske-
spisende slangehalsfu-
glen er en av de snodig-
ste fuglene som har til-
hold i Bharatpur.



N&M • TOM SCHANDY
(tekst og foto)

BHARATPUR (Natur&Miljø): Ikke all verneverdig natur er naturlig. Et av verdens flotteste fugleområder, Bharatpur i India, ble skapt i forrige århundre av en maharaja som ønsket sitt eget jaktreservat. I dag er geværene lagt på hylla. Området er blitt til nasjonalpark, et paradys for tuse-
ner av ender, hegrer, traner og storkefugl.

En januardag i India kan være bitende kald. Det får vi erfare der vi leier sykkel og i sommerklær begir oss inn i Bharatpur, eller Keoladeo Ghana nasjonalpark, som området formelt heter. Det er før soloppgang, og temperaturen er bare tre-fire grader.

Etter en halv times sykkelstur kommer vi fram til våtmarkene. Vårt første møte med Bharatpurs våtmarker blir

en nesten magisk opplevelse. Spredt i våtmarkene står klynger med trær, og mellom trærne ligger et tynt teppe med morgentåke. Endenes snadring lyder friskt gjennom tåke og kulde, nesten som en frostrøyk-dag ved en norsk vinterelv. Gjennom tåken skimter vi små og store hegrer. Noen står urørlige og venter på at en intetanende fisk skal komme innenfor rekkevidde, andre vader grasiøst omkring på jakt etter bytte.

Asias fineste våtmark

Snart hever solen seg over Bharatpurs våtmarker. En ny dag i Asias fineste våtmark er ved sin begynnelse. De første sykkeldrosjene er på vei inn i parken med turister som ønsker å oppleve det rike dyre- og fuglelivet.

Det er lett å ta seg omkring i den 29 kvadratkilometer store nasjonalparken. Sykkelveiene er anlagt på kunstige, trevokste voller som gjennomskjærer våtmarkene. Blir man lei av vannfuglene, kan man følge stier ut i krattskogen hvor nilgaiantiloper og svartbukker beiter. Legger man turen innom

«Python Point» er man kanskje så heldig å få observere en flott pytonslange på nært hold.

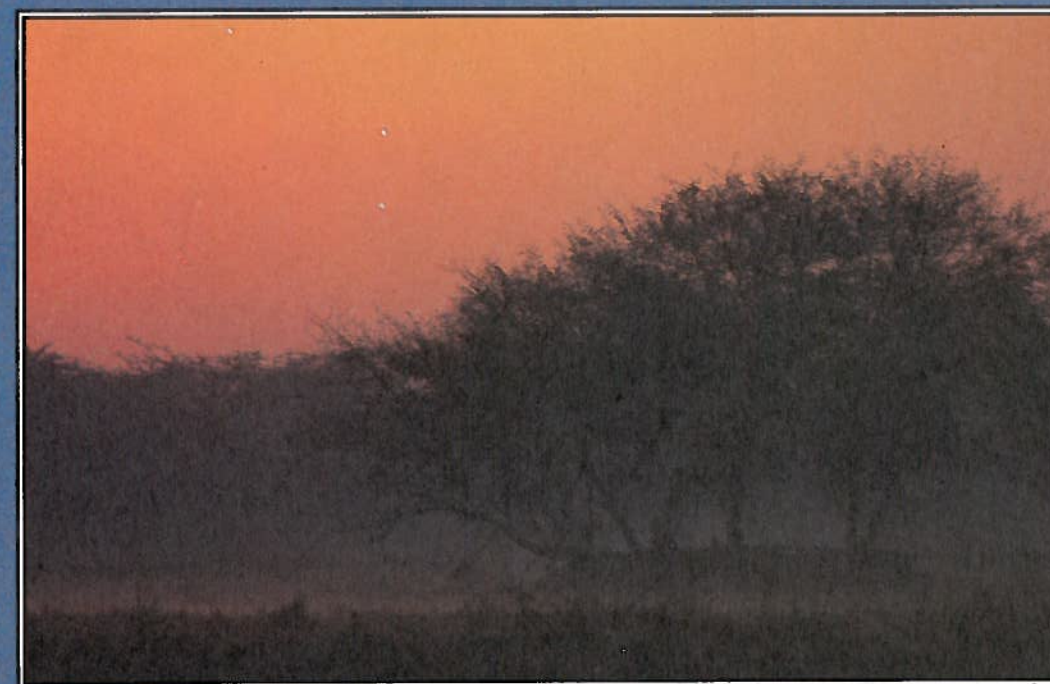
Pytonslinger til tross, de fleste kommer til Bharatpur for å bivåne fuglelivet. Beliggende midt på det indiske steppelandet, i et hav av oppdyrket mark, er Bharatpur som en magnet på fugl. Hele 374 arter er observert. Her samles trekkfugl fra Sibir for overvintring, indiske fugler for å hekke. Over 30 000 unger av hegre, stork og ibis ser dagens lys for første gang i Bharatpur.

Fuglefaunaen er svært fremmedartet for en nordmann – med skjestorker og hvite hegrer, slanghalsfugler og dykkende isfugler. Likevel, ikke alle fugleartene vi ser på vår sykkelstur gjennom reservatet er like eksotiske. Det varmer en nordmanns hjerte når stjørtender, skjeender og sothøner dukker opp i smådammer langs sykkeløypa – arter som også kan sees ved Østensjøvannet midt i Oslo.

Maharajaen

Fuglelivet i Bharatpur er unikt, men enda mer unikt er det faktum at

Overgang til side 34



PARADIS: Morgenstemning ved våtmarksparadiset Bharatpur i India.

A photograph of a white egret standing on a large, dark, fallen log in a pond. The egret is preening, with its head tucked back and its wings partially spread. The background is a dark, wooded area with some foliage visible. The water in the pond is calm, reflecting the log and the bird. The overall lighting is soft, suggesting a late afternoon or early morning setting.

PUSSE DRAKTEN: Av Bharatpurs 11 forskjellige hegrearter er silkehegren en av de vanligste.

Bharatpur er et menneskeskapt miljø. Demninger, sluser, kanaler og vannpumper sørger for at det er vann i Bharatpur – til tross for beliggenheten i den tørre delstaten Rajasthan.

Det var en maharaja som skapte Bharatpur. Etter å ha vært på andejakt i England fikk han en genial ide: Hvorfor ikke skape sitt eget jaktreservat? Som sagt så gjort.

Et område like ved landsbyen Bharatpur pekte seg ut. Her fantes noe myrland, men av svært flyktig karakter. Maharajaen tok til å fordype og utvide området for å øke tiltrekningen på jaktbare ender. Han konstruerte diker og anla stier – slik at området ble tilgjengelig for jaktlagene. Prosjektet ble vellykket, og på 1880-tallet kunne han for første gang invitere sine prominente britiske og indiske venner med på jaktparty i Bharatpur. I årene som kom ble mange storslåtte jaktsafarier arrangert. Under en jakttur i 1938 ble det nedlagt 4273 andefugl på en eneste dag.

Fredet

Etterhvert kastet også andre enn jegere sine øyne på Bharatpur. Ikke minst fattet Dr. Salim Ali, Indias legendariske ornitolog, interesse for området. I 1956 ble det fredet som reservat, men jakten fortsatte ufortrødent fram til 1964. Da var det stopp, med ett unntak: Maharajaen beholdt sine personlige jaktrettigheter helt til 1972.

Slutten på jaktsafariene betød imidlertid ikke slutten på Bharatpurs problemer. Nå gjorde turistene sitt inntog. Med kikkert i den ene hånden og transistorradio i den andre fartet de vilkårlig omkring i området. Samtidig strømmet kveg fra landsbyene omkring til reservatet. For å få bukt med problemene ble Bharatpur oppgradert til nasjonalpark i 1981 og underlagt en rekke restriksjoner.

Kvegdrift ble bannlyst, hvilket førte til en alvorlig konfrontasjon i 1982 som endte med at seks mennesker ble drept av politiet. I dag er parken omgitt av en mur som skal holde kveget ute, men fortsatt finnes villt kveg i parken. Som kjent kan ikke indierne ta livet av hellig kuer, så det eneste man kan gjøre er å kastre oksene. Alt i alt teller bestanden av forvillet kveg 1200 dyr.

Nedbøren uteblir

Bharatpur er avhengig av regnvann for å overleve som våtmark. I et normalår fylles myrene med vann under monsunen i juli, august og september. Vann kommer også via en kanal fra et større vanningsanlegg i nærheten. Selv i den tørre delstaten Rajasthan er dette vanligvis nok til å holde Bharatpur i live også gjennom tørketiden.

Men vinteren 1979/80 oppsto det en ny situasjon i Bharatpur. Monsunregnet var mer enn halvert i forhold til et normalår. Dette gikk ut over beholdningen i vanningsanlegget, og parken fikk derfor store problemer med vanntilførselen.

Områdets foreløpige redning er vannpumper som tar opp grunnvann. Parkens direktør, Dr. Saini, er klar over at dette er kunstig åndedrett, men uten oppumping av grunnvann ville området for lengst vært tørrlagt.

Snøtranen

Parkdirektøren er spesielt bekymret for snøtranen, den mest eksklusive overvintringsgjesten i Bharatpur. Den snøhvite tranen med rødt ansikt hekker i to adskilte områder i Sibir. Den østlige bestanden utgjør 1350 fugl som hovedsakelig overvintrer ved den kinesiske innsjøen Poyang. Den vestlige bestanden teller et femtital fugl, som kun overvintrer ved tre lokaliteter i Vest-Asia. To av lokalitetene ligger i Iran, den tredje er Bharatpur.

Inntil maharajaens jaktraid startet på 1880-tallet, var snøtranen en regelmessig overvintringsgjest ved Bharatpur. Det skulle gå 80 år før snøtranene igjen dukket opp i reservatet. Først med tre fugler, men allerede vinteren 1964/65 var antallet oppe i 200. Lykkerusen skulle imidlertid bli kortvarig. Det gikk raskt nedover med bestanden. Etter tørken i 1979/80 ble det talt bare 30 overvintrende snøtraner i Bharatpur. Bunnivået ble nådd vinteren 1990 da 17 snøtraner ankom parken. Etter å ha vært i området noen få uker, forsvant åtte av snøtranene. Når vi treffer parkdirektøren har han nettopp vært på en lengre utflykt for å finne igjen de «rømte» snøtranene. Takket være hjelp fra interesserte aviser og TV-stasjoner, klarte han å oppspore de forsvunne fuglene.

Men hvorfor trakk snøtranene bort fra det beskyttede Bharatpur? Saini er overbevist om

at det skyldes at området nå er for tørt for de kresne fuglene – vannpumpene til tross. Snøtranene søker ut av området for å finne bedre beitemarker.

Haster

Det haster med å redde Bharatpur. Ikke bare på grunn av de eksklusive gjestene fra Sibir, men for alle fuglene i Bharatpur. Det er langt mellom hver våtmark på det indiske bondelandet, og svært langt mellom områder med slike kvaliteter som Bharatpur. For å redde nasjonalparken er det nødvendig å sikre vannforsyningen, og øverst på parkdirektørens



ønskeliste står derfor anleggelse av en kanal over til en av de større elvene i nærheten.

Planene ligger allerede på bordet, men de krever betydelig kapital, anslagsvis 100-150 millioner kroner. En slik sum kommer ikke av seg selv – ihvertfall ikke i fattige India. Saini mener da heller ikke at indiske myndigheter skal betale regningen. Dette er et prosjekt for Verdensbanken og internasjonale organisasjoner. Ikke minst fordi Bharatpur er et såkalt «World Heritage»-område under FN. Så spør det da, om den entusiastiske parkdirektøren med spesiell forkjærlighet for snøtraner klarer å vekke verdensopinionens interesse for å redde lille Bharatpur i det sentrale India – i en tid med store globale kriser. Sjeldne snøtraner til tross... ■

VANLIG:
Mangrovehegren er vanlig overalt i India.

Atomkraften – et pengesluk for u-landene

N&M • JON B. SKJÆRSETH

Atomkraft er blitt sett på som svaret på den tredje verdens energiproblemer. Nye studier viser imidlertid at den massive satsningen på kjernekraft har vært bortkastede penger.

Da president Dwight Eisenhower lanserte sitt Atom for fred-program i 1953, var en av hensiktene å åpne markeder for sivil og kostbar teknologi i utviklingsland. Med god hjelp fra det internasjonale atomeNERGI-byrået (IAEA) ble atomkraft markedsført som et overflødigshorn. Atomkraft skulle gi nesten kostnadsfri og ubegrenset energi – en fristelse som mer enn 25 utviklingsland ikke klarte å motstå. Store forskningsprogrammer ble igansatt for å oppnå nasjonal prestisje, uavhengighet fra Vesten og billig kraft. John Surrey viser i en artikkel i det anerkjente tidsskriftet «Energy Policy» hvordan utviklingslandene klarte å oppnå det stikk motsatte av hva de ønsket.

Større avhengighet

Store forsknings- og utviklingsprogrammer ble lansert i kjølvannet av Vestens fristende tilbud. Land som Brasil, Iran, Mexico, Sør-Korea, Taiwan og India investerte for tosifrede milliardbeløp med villig kreditt fra Vesten. Autoritære regimer hindret effektivt ethvert tilløp til kritikk og samfunnsdebatt. Sør-Korea lanserte i 1978 en nasjonal plan om å bygge 46 reaktorer innen år 2000. Resultatet har vært full avhengighet av vestlig teknologi og enorme

utenrikslån. I 1987 hadde Sør-Korea 11 reaktorer i drift og planene fra 1978 er skrinlagt. Taiwan tok sikte på å gjøre seg uavhengige av svingende oljepriser, og satset på kjernekraft med optimistiske prognosemakere i ryggen. Resultatet har vært overkapasitet og ulønnsom energi. Avhengigheten av olje er erstattet med omfattende avhengighet av finansiell og teknologisk støtte fra USA.

Høyere kostnader

Andre utviklingsland satset i større grad på å utvikle egen teknologi. Det førte til lansering av store forsknings- og utviklingsprogrammer i nasjonal regi. I India har omlag 25 prosent av landets totale forskningsressurser de siste førti år gått til kjernekraftutvikling. Likevel var bare 2,7 prosent av Indias el-produksjon i 1986 basert på atomkraft. I Argentina var utviklingen den samme. Etter nesten førti års anstrengelser var bare tre reaktorer i drift i 1987, med kostnader som lå tre ganger høyere enn vannkraft.

Liten prestisje

I mai 1974 smalt den første såkalt «fredelige» atombomben i India. Det viste at militærstrategiske hensyn og nasjonal prestisje var en viktig drivkraft for utviklingslandenes satsning på atomkraft. Svaret fra Vesten var å holde tilbake reservedeler til atomkraftverkene. Også Argentina nektet å underskrive Ikke-spredningsavtalen som skal sikre at sivil kjernekraft ikke blir brukt til utvikling av atomvåpen. Konsekvensen ble at Carter-administrasjonen holdt igjen uraneksporten til fem av Argentinas seks forskningsreaktorer. Alle planer om videre satsning på atomkraft er nå lagt på is. I stedet for storslåtte parader med skinnende atomvåpen, økonomisk uavhengighet og billig energi, er resultatet blitt enda høyere utenriksgjeld, ulønnsom drift, skrinlagte prosjekter og ubrukelig ekspertise. ■



Ill. Anders Gjesvik

.....
I India har omlag 25 prosent av landets totale forskningsressurser de siste førti år gått til kjernekraftutvikling. Likevel var bare 2,7 prosent av Indias el-produksjon i 1986 basert på atomkraft.
.....

Elendig sikkerhet

I 1987 var 45 reaktorer i drift fordelt på 10 utviklingsland. Felles for mange av reaktorene er sikkerhetsrutiner som ikke er verdt papiret de er skrevet på og elendige evakueringsplaner. Ved Brasils «Angra» reaktor, fem kilometer utenfor landsbyen Morro da Constanca, ble det avslørt at evakueringsplanene kalkulerte med å bruke 15 dager på å flytte folk 15 kilometer fra reaktoren. En ulykke ville kreve evakuering senest innen 48 timer. På et jordskjelvutsatt område, 27 mil utenfor verdens største by Mexico City, ligger en reaktor med en evakueringsplan som gjelder for en radius på 16 kilometer. Ved en ulykke og nordavind ville en radioaktiv sky være over Mexico City innen tre timer. Mangel på reservedeler etter 1974 har ført til 344 ulykker ved en av Indias reaktorer. 74 prosent kan tilbakesendes til teknologisk svikt. (Kilde: South June 1989). ■

– MILJØ- BEVEGELSEN SKAPER ØKO-FASCISTER

N&M • RAGNHILD
SVED

Han tviler på drivhuseffekten og vil bytte føre-var med vente- og se-prinsippet. Han mener miljøtiltak bare er fornuftige dersom de er kostnadseffektive, og at forurensende industri bør legges til u-landene. Jan Arild Snoen, leder for Fremskrittspartiets Utredningsinstitutt (FUI), rustet til kamp mot miljøvernere og «øko-fascister».

– En del miljøorganisasjoner bruker saker som drivhuseffekten, befolkningseksplosjonen og matvarekrisen til å fremme en revolusjon. Det kommer mye rart ut av det – et voldsomt føleri, nei til økonomisk vekst, rop om mer penger til u-hjelp og øko-fascisme. Det er slike organisasjoner jeg er opptatt av å bekjempe, sier Jan Arild Snoen.

Evig overflod

Selv er han overbevist om at naturressursene aldri vil ta slutt, at en ny global matvarekrise er det reneste sludder og at hele verden vil kunne leve på Vestens velstandsni-
vå. Og at et fritt marked og

privat eiendomsrett vil løse miljøproblemene – i den grad det finnes miljøproblemer.

Når Carl I. Hagen skriver kronikk om drivhuseffekten eller Tor Mikkell Wara klemmer til mot «miljøbevegelsens skremselspropaganda» er det Jan Arild Snoen som står bak og hvisker dem i øret. Han leder FUI, som lever i symbiose med Frp på Youngstorget i Oslo. Snoen understreker at FUI er en selvstendig institusjon, men det er ingen tvil om hvor Hagen & co. henter sine miljøargumenter.

Ren liberalist

Snoen forlot jobben som gruppesekretær for Frps bystyregruppe i Oslo fordi det ble for mye partipolitikk. Han ville heller vie seg til den rendyrkede liberalistiske tenkning som leder for FUI, som nå har tre ansatte. Modellen er hentet fra liknende «think tanks» i USA og Storbritannia.

Men før det var han «grønn» – landsstyremedlem i Unge Venstre, vararepresentant til fylkestinget i Oppland og medlem av Framtiden i våre hender. For øvrig kaller 27-åringen fra Toten seg «ustudert røver», med forberedende som eneste formelle utdanning, og yrkesbakgrunn i forsikringsbransjen.

– Da jeg gikk inn i Frp ville jeg friske på partiets miljøprofil. Senere er jeg

blitt en pådriver for at Frp ikke skal bli grønnere, for nå kappes alle partier om å være miljøvennlige, sier han.

«Ensidig debatt»

Snoen mener miljødebatten i Norge er svært ensidig.

– I USA, hvor jeg henter mye av mitt materiale fra, kommer andre synspunkter bedre fram. I Norge står du utenfor debatten hvis du bestrider konklusjonene til FNs klimapanel. Men de siste månedene har realismen økt. Da oppfølgingen av Brundtland-rapporten kom for to år siden ble det satt luftige og uforpliktende mål. Med konkrete saker som gasskraftverk, metanolfabrikk og avgifter er det blitt vanskeligere.

– Selv Høyre har fått problemer, til tross for at det er naturlig for middelklassen på Oslo Vest å være grønn. Arbeiderklassen har en naturlig tilknytning til produksjonslivet. Derfor har jeg større forhåpninger til en realistisk miljøpolitikk fra Arbeiderpartiet, sier Snoen.

Ingen drivhuseffekt

Foreløpig har det bare kommet en håndfull miljørapporter fra FUI. Til gjengjeld flommer de over av formuleringer som kan sende kalde gys gjennom selv de mest blekgrønne miljøvernere.

Rapporten om drivhusef-

Fortsetter på side 38



ANTI-GRØNN: – Naturen har ingen egenverdi, sier Jan Arild Snoen, leder for Fremskrittspartiets utredningsinstitutt. Han har valgt byen som sitt miljø. (Foto: Halvor Bjørngård)

fekten setter usikkerheten i høysetet. Utgangspunktet er rapporten fra FN's klimapanel, men det er de moderende utsagnene som får størst plass. Innledningsvis i Snoens rapport heter det at målet ikke er å gi en fullstendig balansert framstilling av FN-rapporten. Han bagatelliserer da også det faktum at flere hundre forskere i FN's klimapanel er enige om at temperaturen på jorda vil øke som følge av menneskeskapte utslipp, og at virkningene kan bli svært alvorlige, spesielt i den tredje verden.

Ikke føre var

Snoens konklusjon i klimadebatten er at det er ufornuftig å sette inn kostbare tiltak. Skulle det likevel vise seg at tvilerne tar feil, kan det være bedre å reparere, mener han. I utsatte kystområder kan befolkningen gradvis flyttes til høyereliggende strøk og man kan bygge beskyttelsesverker mot havet. Føre-var-prinsippet, som etterhvert er blitt akseptert i internasjonal miljøpolitikk, har han ingen sans for.

– Jeg godtar ikke føre-var-prinsippet i absolutt forstand. Det ville være absurd, og stoppe enhver utvikling, sier han.

– Dine ideer bærer preg at du ser på naturen som en maskin – når noe går galt kan det fikses med tekniske løsninger?

– Den såkalte helhetstenkningen brukes ofte som et røykteppe. Det heter at vi ikke må forandre noe fordi vi ikke vet hva som vil skje. Enhver forandring av livsmiljøet innebærer en viss risiko, men de fleste endringer er positive. Jeg tror folk trives bedre nå enn i et renere og ikke-industrielt Norge.

«Send driften til u-landene»

FUI-rapporten «Sett pris på miljøet» ble kjent for uttalelsene om at det kan være fordelene med at forurensende industri flyttes til u-landene.

– Det er en sammenheng mellom hvor høy pris vi setter på miljø og økonomisk nivå. Jo rikere vi blir, jo mer opptatt er vi av miljøet. Konklusjonen blir at land som har et lavere velstandsnivå vil vurdere verdien av et rent miljø annerledes enn oss, og de vil ofre mer for å få til en industrialisering. Derfor er det naturlig av vi får en overflytting av forurensende industri. Hvis for eksempel Kenya aksepterte dårligere vannkvalitet og færre dyr på savannen, må det være opp til dem, sier Snoen.

Han medgir at det er et problem at de som rammes

av forurensningen gjerne har liten eller ingen innflytelse på de beslutninger som tas. Men han tror at disse landene selv med demokratisk styre vil velge forurensende industri, fordi de trenger økonomisk vekst.

Markedskrefter

Forøvrig er et hovedpunkt i rapporten at reguleringer må erstattes av et markedsorientert system, basert på avgifter eller omsettelige kvoter. Dessuten at rent miljø ikke er et absolutt gode, men et gode som må veies opp mot andre.

– Det er nesten alltid best å bruke avgifter. Internasjonalt må vi få til avtaler som setter tak på utslippene og så kan landene handle med utslippskvoter. I Norge kan det hende at forurensningsnivået er passe, og at vi ikke behøver å redusere mer dersom det ikke gir større fordeler enn kostnader, sier Snoen.

Mennesket i sentrum

Naturen har ingen egenverdi – uavhengig av den verdien mennesker setter på den, mener han.

«For meg synes det naturlig å sette mennesket i sentrum og anse resten av naturen som verdifull bare i den grad den tjener mennesket», skriver han i «Sett pris på miljøet».

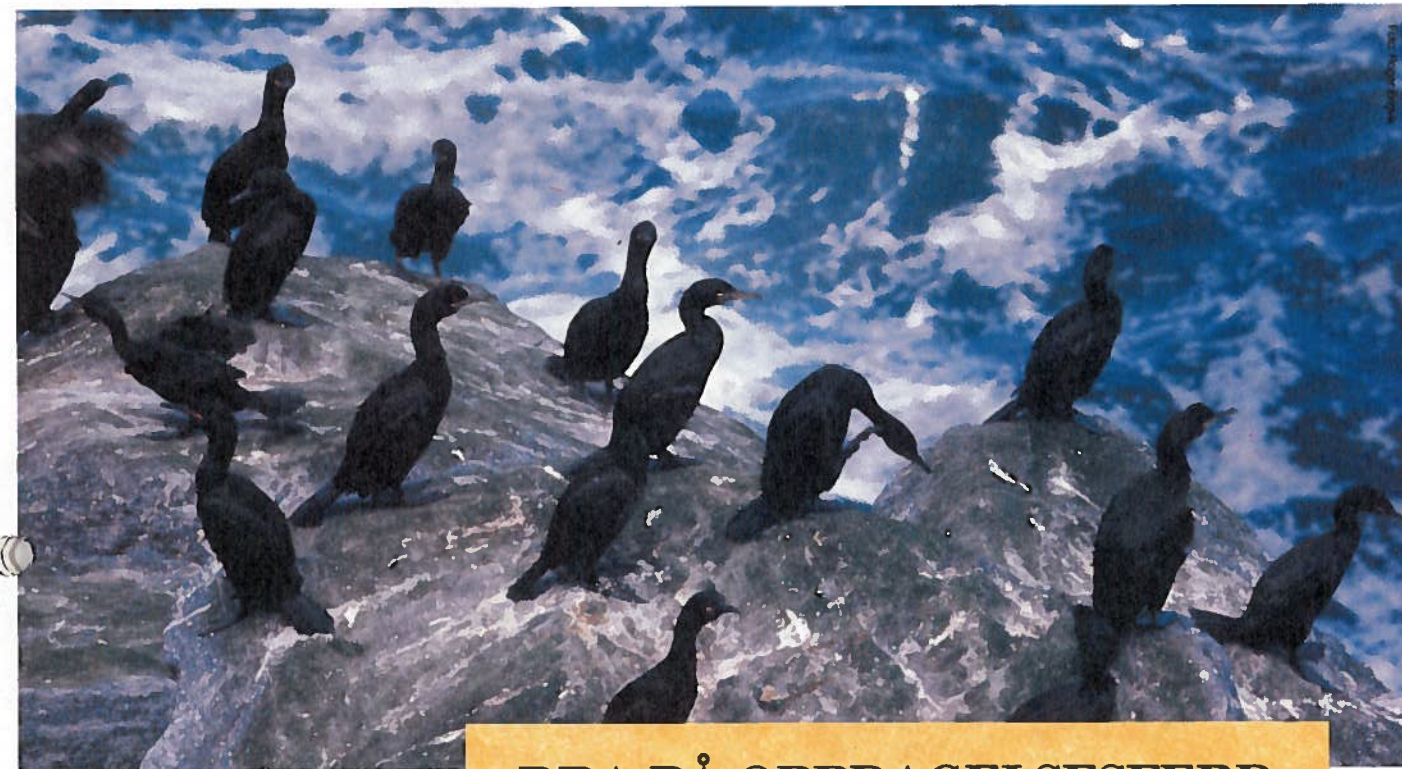
– Jeg er oppvokst med et

naturlig forhold til naturen, i motsetning til de vestkantgrønne. Faren min har sauer og en jordfleck. Men jeg har valgt byen som mitt miljø, og synes den er vakrere enn naturen. Det henger sammen med at jeg er ekstremt menneskerett. Byen symboliserer menneskets skapekraft. Jeg var på partiets landsmøte i Loen. Det var vakkert der, men etter to dager var jeg lei.

Liker Bellona

Liberalister i flere land har utropt miljøbevegelsen til en hovedfiende. De viser til dommedagsprofetier som ikke har slått til og mener å påvise nære bånd til sosialismen og kommunismen. Snoen er intet unntak i så måte. Natur og Ungdom får gjennomgå mest. Dette er en frontorganisasjon for Sosialistisk Ungdom og Rød Ungdom, påstår han. Bellona har han derimot mer sans for, fordi de mangler ideologisk vinkling og ikke ser ut til å ønske en samfunnsomveltning. Naturvernforbundet har han tidligere oppfattet som mest opptatt av fotturer i fjellet. Men de siste åra er organisasjonen blitt mer aktivistisk og politisk engasjert, sier han, og legger til at han ser på forbundet som relativt «mainstream». ■

NORGE
DITT NÆRMESTE
FERIELAND



DRA PÅ OPPDAGELSESFERD TIL DE HEMMELIGHETS- FULLE ØYENE

Stå opp før biler og maskiner våkner. Rusle ned til stranden. Sett deg i en robåt og gli sakte utover. Fuglene er allerede i full aktivitet. Luften, lyset og lydene. Alt føles sterkt og intenst. Horisonten er vid og himmelen er høy. Ta deg god tid. Ta deg tid til å sanse. Ta deg tid til å rydde opp i sjelen.



Norge har alt du trenger for å hvile ut etter et år med stress og mas. Alt du trenger for å lade opp før en ny høst.

Årets Feriekatalog er full av reisetips og reisemål. Stikk innom nærmeste turistkontor, reisebyrå eller Esso-stasjon. De har katalogen.

NORGE
ENNÅ UOPPDAGET

Sommerkampanjen 91 er et samarbeidsprosjekt mellom NORTRA og ESSO.

Miljøgard

Selskapet for Norges Vel driver utprøving og informasjon om miljøvennlige driftsmetoder og utstyr på Hellerud forsøks- og eliteavlsgard i Skedsmo.

I tilknytning til **LANDBRUK 91** på Hellerudsletta 13. til 16. juni holdes flere demonstrasjoner:

- Grøftedemonstrasjon, 13. juni kl 1400
- Miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel 14. juni kl 1200
- Jordarbeiding, 15. juni kl 1300
- Økologisk landbruk, 16. juni kl 1300



DET KGL. SELSKAP FOR NORGES VEL
- for livskraftige lokalsamfunn

Hellerud Postboks 115, 2013 Skjetten Tlf.: (06) 84 50 00 Telefax: (06) 84 51 30



For små grønne fingre

Små, grønne fingre kan lokke fram paprika og bomullsplanter i stuevinduet – til og med en daddelpalme eller en bananplante hvis tålmodigheten er stor nok.

Steiner fra appelsin, sitron og mandariner kan bli til store planter med søte blomster, men frukt er det ikke sikkert de gir.

Da må de helst stå i drivhus.

Avo-cado, euka-

lyptus og mimosa, den sarte planten som folder bladene sammen når noen rører

den, er vanskelige å få til her i nord. De trenger mye lys og varme.

Lettere er det å få til en flott prydbønne, kattergras eller en maisplante i vinduskarmen.

Alt dette og mer kan du lære om i Spireboka, utgitt av Grøndahl og Det norske hageselskap. Beregnet på de små – hjemme, i barnehagen eller skolen. Men helt sikkert spennende også for de store.

– Ideen med spireboka er å gi lyst til å dyrke planter. Om det er potteplanter eller grønnsaker spiller ingen rolle. Alle planter er vakre og

spennende på hver sin måte, skriver den danske forfatteren Ulla Dietl.

Derfor forteller hun like gjerne hvordan poteten kan bli en pen potteplante, hvordan du lager bønne- eller hvetespirer, hage i en flaske eller tar avleggere.

Toppen av en gulrot eller selleri «setter» nye grønne blader som er søte å se på. Du kan også spise bladene finhakket på maten eller gi

dem til kaninen eller marsvinet. Grønnsakstoppene er også fine å leke med. I en by av lekehus blir de fine «grøntarealer».

I boka er alle plantene merket med en, to eller tre grønne fingre. De

viser hvor vanskelig det er å få til planten

eller hvor lang tid det tar. Men «grønne

fingre» – det er ikke noe man har, men

noe man får – hvis man er glad

nok i å arbeide med planter,

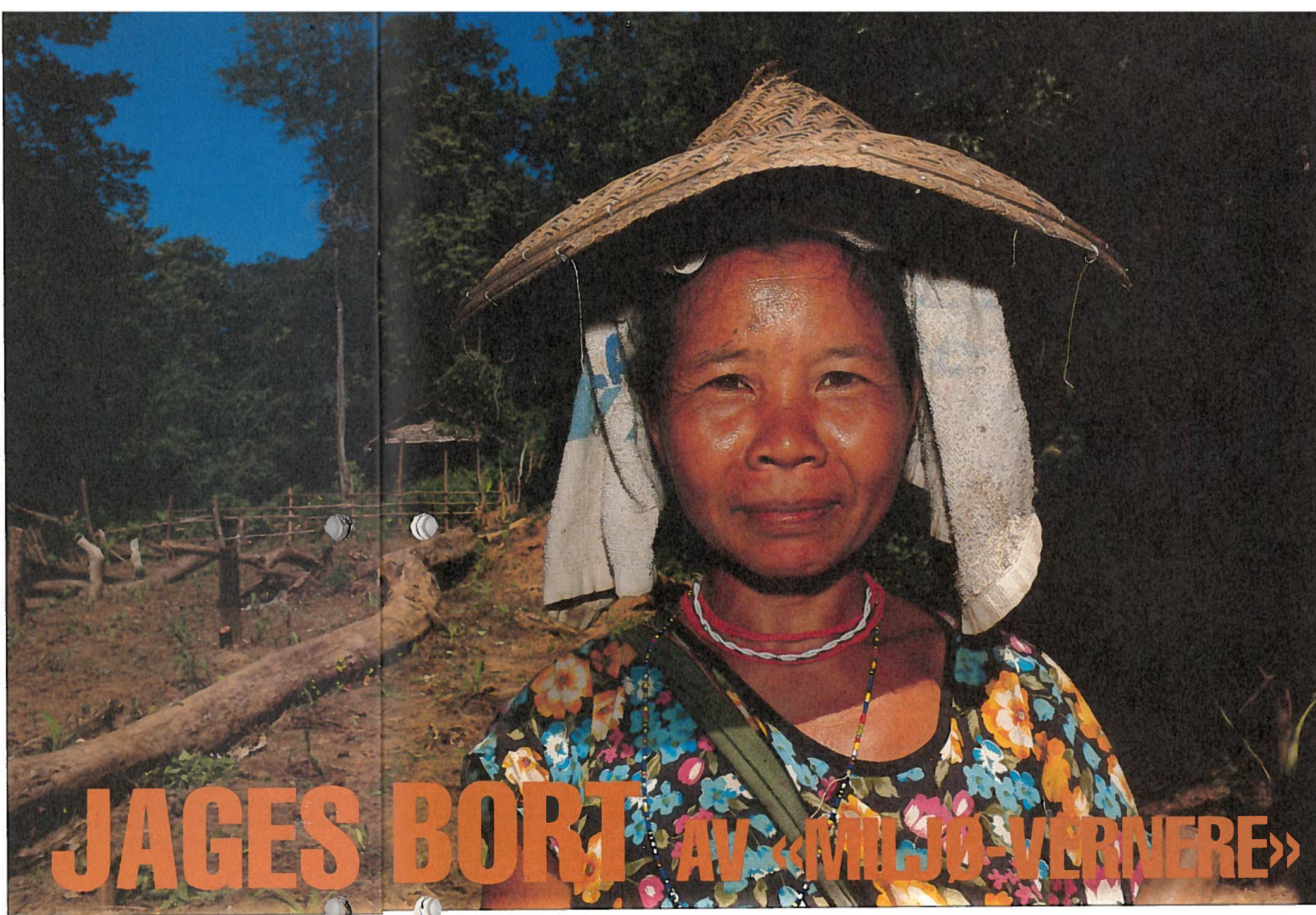
sier forfatteren.

Ragnhild Sved

PRESSES UT:

Bawornwadee, småbonde i Thailand, kan bli tvunget til å gi opp jorda hun dyrker til fordel for eukalyptus-plantasjer, i «miljøvernets» navn.

(Foto: Thomas Vermes)



N&M • THOMAS VERMES

HUAI-PHONG (Natur&Miljø):

Svetten står i panna på Bawornwadee der hun hakker opp en liten teig å dyrke soya på. Hun er småbonde i Huai-Phong distriktet langt nordvest i Thailand. Ennå har hun jord å dyrke, men åkerlappene til Bawornwadee og millioner av andre småbønder vil bli dekket av skog om storselskapene som vil tjene penger på «miljøvern» får viljen sin.

Landsbyen til Bawornwadee består av fem-seks svarte bambushus dypt inne i skogen, ikke langt fra grensa til Burma. Kampen for tilværelsen er hard i den dampende heten. Men det er harmoni, og ikke slit, som preger Bawornwadees ansikt.

Landsbyene er mange. Den støvete veien går forbi lysning etter lysning i skogen. Jorda har sliterne skaffet seg ved å rydde skog. Så og si all tropisk skog i Thailand er borte. Nå vil nyfrelste «økologer» i store thailandske og multinasjonale selskaper, som har tilpasset seg den moteriktige miljøretorikken, snu utviklingen med avskoging og plante til igjen.

De hevder å redde miljøet ved å plante skog med høyintensive monokulturer, gjerne eukalyptustrær. Til det trenger de hundretusener av hektar med jord.

Småbøndene har hovedansvaret for avskoginga hevder kapitalkreftene. Der-

med håper de å få myndighetene til å fordrive landsbyfolket som dyrker på statens grunn. Langt på vei ser storselskapene nå ut til å lykkes.

Presses ut

Bawornwadee og millioner andre thai-bønder belaster stadig mer marginale ressurser. Befolkningsvekst og stor-godseierne oppkjøp presser de små ut til stupbratte skråninger, som de kanskje kan dyrke noen få år før all jord er rent ned og bort.

Regjeringa har derfor erklært at den vil stramme inn mot «ulovlige» bosettinger. Spørsmålet den ikke stiller er hvorfor folk tar jorda i besittelse, eller hvor de skal gjøre av seg.

Shell-plantasje

Planlagte eukalyptus-plantasjer omfatter over 572 000 hektar, fastslår det thailandske miljønettverket «Thai Development Support Committee». Shell i Thailand vil alene plante et sted mellom 20 000 og 90 000 hektar i Chantaburi-provinsen.

I forhandlingene med regjeringa om store, statseide områder ser det ut til at thailandske og multinasjonale skogselskaper vil få leiekontrakter til spottpris.

Fire millioner må flytte

I følge «Third World Guide» betyr dette at fire millioner bønder må tvangsflyttes.

Protestene er sterke. Thailand har en omfattende gras-

rotbevegelse der miljøkrefter, landsbyfolk og intellektuelle samarbeider i kampen mot plantasjeplanene.

Landsbyfolket forlanger rett til å dyrke jorda, og det er duket for dramatisk kamp i åra som kommer.

Blir Bawornwadee og millioner andre småfolk fordrevet, har de ikke annet valg enn å slå seg ned på steder der naturen er enda mer karrig og tåler mindre belastning. At høyproduktiv eukalyptusdyrking over svære arealer er mer i pakt med økologiske prinsipper, er høyst tvilsomt. Hvem som blir sittende med retten til landarealene blir avgjørende for miljøet i Thailand. ■

Det er stor forvirring omkring de såkalt «miljøvennlige» papirkvalitetene. Det vrirmler av hjemmelagde miljømerker med panda, tre, fisk og sel på innpakkingspapiret, mens det offisielle miljømerket med den grønn-hvite svanen lar vente på seg.

Naturvernforbundet har sett på 56 forskjellige papirtyper som er merket som «miljøvennlige» i grossistenes salgskataloger.

Det er bare sju papirtyper som tilfredsstiller Naturvernforbundets miljøkriterier: Det er Leinfelder Grå, Fortuna 100, Fortuna copy, Fortuna signa-set, Holmen ecolist og ecowhite, og Bio Top 3. De finner du øverst i tabellen vår i kategorien «bra». Alt annet kontorpapir som kaller seg «miljøvennlig» er enten klorbleket eller medfører høye utslipp av organisk materiale. Tallene i tabellen baserer seg på produsentenes egne opplysninger.

Hvor er Norge?

Ingen av de norske papirkvalitetene gikk til topps. Selv om Norcopy Spesial, Naturkopi alias Rank Xerox

Miljø ikke er klorbleket, slipper det ut fire-fem ganger så mye organisk materiale per tonn produsert masse som for de fleste svenske, finske og tyske alternativene. De får derfor bare karakteren «passe» i undersøkelsen vår. Utslippene fra norsk treforedlingsindustri tilsvarer faktisk mengden av organisk stoff i råkloakken fra omlag seks millioner mennesker. Et papir som kalles «miljøvennlig» bør derfor ikke bare oppfylle kravet om ikke-klorbleking, men heller ikke medføre organiske utslipp som ligger over 50 kg/tonn produsert masse. Dette mener Sekretariatet for Miljømerking i Norge, og vi har holdt oss til den samme grensen i undersøkelsen vår.

Det er interessant å se at svenskene er mye flinkere enn oss i sine forsøk på å begrense utslipp av både klor og organisk materiale – til tross for at papirdebatten i Sverige stort sett har dreid seg om klor. De norske «miljøvennlige» kvalitetene er uten klor, men har til gjengjeld noen av de høyeste utslippene av organisk materiale i hele Skandinavia.

Kriterier

Naturvernforbundet mener at papiret bør tilfredstille minst tre krav: Det må ikke være klorbleket, utslipp av organisk materiale må være lavt og produsenten bør ikke bruke eukalyptustre i produksjonen.

Klororganiske utslipp medfører de største konse-

kvenser for det globale miljøet. De utgjør idag den største enkelttrusselen mot både ozonlaget og klimaet. Organiske klorforbindelser er lite nedbrytbare og har evnen til å konsentreres oppover i næringskjedene. De kan være giftige og forandre arveegenskapene hos mennesker og dyr.

Utarmer jorda

De organiske utslippene har store konsekvenser for den økologiske balansen der de slippes ut. De kan blant annet føre til mangel på oksygen for fisk og andre organismer i havet. Bruk av eukalyptustre er dårlig global ressursforvaltning. Eukalyptus utarmer jorda i tidligere regnskogområder og forhindrer vekst av andre planter som kunne ha vært viktige næringskilder for lokalbefolkningen.

Papirtypene som har fått karakteren «stryk» i vår miljøtest er de som har to minuspoeng i våre tre kategorier. Her finner vi Coloritt, Data Copy, Copy Miljø, Conservation og diverse typer Lessebo, Multi og Kaskad.

Lite villige

Ikke alle produsenter er like villige til å gi fra seg opplysninger om «miljøpapiret» sitt. Den engelske James River Fine Paper Group for eksempel kunne ikke gi oss opplysninger om utslipp av klor og organisk materiale for sitt «100 prosent resirkulerte papir» Conservation. Etter det Naturvernfor-

bundet kjenner til, kan imidlertid opptil 50 prosent av massen være klorbleket. Papiret er heller ikke resirkulert i den forstand at det er brukt papir som gjenvinnes. Det er laget av internt avfall på fabrikken og har aldri vært ute hos forbrukeren. Produsentens påstand om at det ikke brukes såkalt «jomfruelige fibre» høres derfor litt tvilsom ut i norske ører.

Lettere å velge

Selv om det er all grunn til å være på vakt når det gjelder «miljøpapir», har ikke alle produsentene svin på skogen. Vi har tross alt fått de fleste opplysninger vi har bedt om, slik at det er mulig å danne seg et bilde av hvor mye juks det er med markedsføringen av de miljøvennlige papirtypene. Både Naturvernforbundet, Sekretariatet for Miljømerking og Greenpeace jobber med å få oversikt over papirjungelen, som stadig forandrer seg. Det skal bli lettere å få informasjon og da blir det også lettere å velge miljøvennlig papir.

Som miljøvennlig forbruker trenger du ikke å kunne alle utslippstall på ramms. Som et første steg kan du forandre noen vaner, for eksempel bruke ulike typer papir til ulike formål, bruke mest resirkulert papir og ikke klorbleket papir. Det er verdt å huske at selv om klormengden er sterkt redusert, er fortsatt 85 prosent av kopipapiret som selges i Norge klorbleket. Det gjelder å redusere dette tallet drastisk. ■

Myter om miljøvennlig papir

Når du går i butikken og spør etter miljøvennlig papir kan du få mange rare svar. Noen mener at alt papir er miljøvennlig, mens andre mener at det ikke finnes noe miljøvennlig papir. Da blir det vanskelig å orientere seg i jungelen av papirtyper som er merket som «miljøvennlige». Her skal vi avlive noen av mytene om miljøvennlig papir.

«Miljøvennlig papir kan ikke lagres over lengre tid»

■ ■ Lagringsstabilitet brukes ofte som argument for klorbleket papir. For at papiret skal holde seg over lang tid må det inneholde minst mulig lignin. Lignin er stoffet som limer fibre sammen. Slikt papir kalles for «trefritt» fordi det er laget av kjemisk masse. Det finnes i dag flere miljøvennlige papirtyper

som ikke inneholder lignin.

Alle papirkvaliteter som er på markedet idag – også ligninholdig og resirkulert papir – har en levetid på mellom 30 og 50 år. Det skulle holde for det meste av papiret vi bruker idag. Det finnes noen få viktige dokumenter som vi vil bevare for ettertiden. De utgjør omlag fem prosent av papirforbruket. En miljøbevisst forbruker velger derfor papirtype etter formål. Et miljøvennlig kontor bør derfor ha flere typer papir på lager.

«Miljøvennlig papir er grått eller gult»

■ ■ Dette er en av de eldste mytene, til tross for at det er svært vanskelig å se forskjellen på en klorbleket og en ikke-klorbleket papirtype i dag. Lysheten i papiret sier ingen ting om hvor miljøvennlig (eller ikke) papiret er. Lysheten bestemmes blant annet av bruken av resirkulerte fibre i papiret.

Det er heller ikke slik at hvitt papir er «best». Forskerne har funnet ut for lenge siden at det

er bedre for øynene å lese av et ark eller en brosjyre med litt gul – eller gråtone i.

«Miljøvennlig papir støver og belaster innemiljøet.»

■ ■ Det er noen som mener at miljøvennlig papir støver under kopiering. Det finnes imidlertid ingen forskningsresultater som viser at det finnes en sammenheng mellom støving og helseproblemer. Dette er også grunn-

nen til at Sekretariatet for Miljømerking ikke vil ha med støving som kriterium for miljøvennlig papir.

Det er derimot riktig at noen av de gamle resirkulerte papirtypene har skapt en del problemer særlig i kopimaskiner. Dagens papirtyper har en mye bedre kvalitet og kopimaskinene har blitt bedre også. Det er derfor viktig å sette krav til en kopimaskin også: Den må blant annet kunne tåle ulike papirtyper og helst ha flere arkmaterlagre.

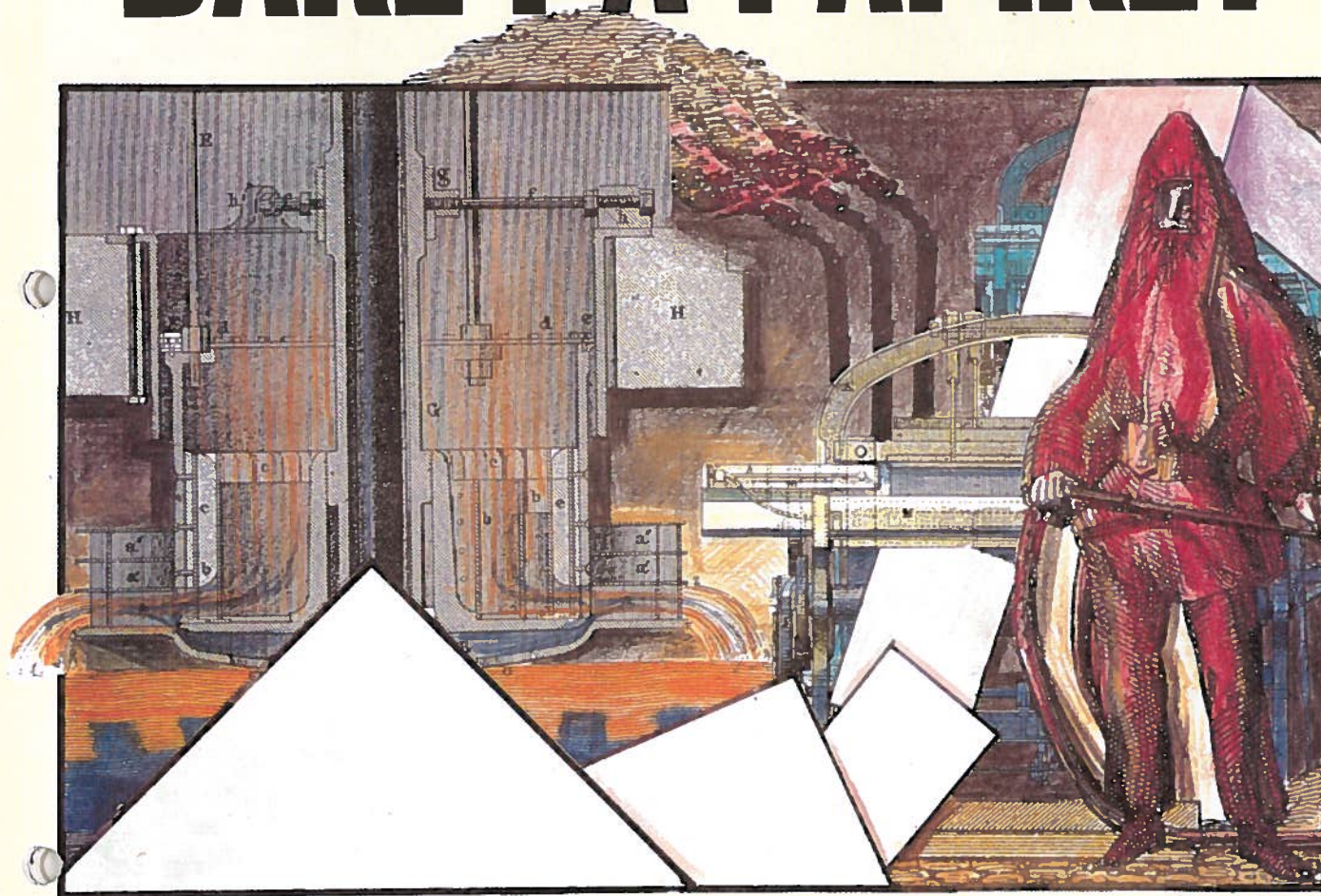
«Bare returpapir er miljøvennlig»

■ ■ Det er klart at vi sparer mer ressurser jo mer returpapir vi bruker. Det er derfor viktig at vi gjenvinner så mye som mulig. Men ikke alt returpapir kan bli nytt papir fordi papiret bare kan resirkuleres fem til sju ganger. Det betyr at vi også må produsere ny masse et sted.

Naturvernforbundet snakker om to typer miljøvennlig papir:

Fortsetter på side 44

MILJØVENNLIG – BARE PÅ PAPIRET



Ill. Ketill Berger

Slik er kontorpapiret



Papirtype	Produsent/importør	Utslipp klor-organiske stoffer kg/t masse	Utslipp org. materiale kg/t masse	Bruk av eukalyptus
LEINFELDER GRÅ	Leinfelder, Tyskland	0	1-3	Nei
FORTUNA 100 Copy, Siqua-Set	Steinbeis, Tyskland	<0,012	3	Nei
HOLMEN ecolist, ecowhite	Holmen Paper, Sverige	0	12,1	Nei
BIOTOP 3	Neusiedler, Østerrike	0	3,1	Nei
SVENSK ARKIV	Tumba, Sverige	0	100	Nei
SCAN gloss, matt, pluss	Holmen Paper, Sverige	0	106*	Nei
SCANDIA unique	Klippan, Sverige	0	5	Ja
MUNKEN allround, miljø, print	Munkedal AB, Sverige	0	7,3*	Ikke oppgitt
NATURKOPI (Rank Xerox Miljø)	Hunsfoss, Norge	0	223*	Nei
NATURBOND (Rank Xerox MiljøEkstra)	Norske Skog, Norge	0	370	Nei
NORCOPY SPESIAL	Klippan, Sverige	0,41*	5,9*	Nei
SCANDIA allround, ink-jet	Grycksbo, Papyrus, Sverige	0,5-1,2	48,6	Nei
G-PRINT matt, gloss	Grycksbo, Papyrus, Sverige	0,5-1,2	48,6	Nei
STORA FINA Stora Fina Art	Grycksbo, Papyrus, Sverige	0,5-1,2	48,6	Nei
PAPYRUS laserprint, copyprint	Grycksbo, Papyrus, Sverige	1,5	48,6	Nei
LITOPRINT	Kymi Papermill, Finland	2	50	Nei
KYM Copy Lux	Kymi Papermill, Finland	2	50	Nei
KYMEX COTE matt, gloss	Lessebo, Sverige	0	65-75	Ja
SWE-PRINT unique	Klippan, Lessebo, Sverige	0	66	Ja
SWE-PRINT matt	Klippan, Lessebo, Sverige	0	66	Ja
SWELITE antikva, nova, klassik	Lessebo, Sverige	<0,5	65-75	Nei
LESSEBO offset, akvarell, håndlaget, lærretspreget	Klippan, Lessebo, Sverige	<0,6*	76-88*	Nei
KASKAD (110-225g)	Modo, Sverige	0,94*	65*	Nei
DATA-COPY, COPY MILJØ	Papyrus Nymølla, Sverige	0,6	122	Nei
MULTI copy, art	Papyrus Møgndal, Sverige	0,5	Ikke oppgitt	Nei
COLORITT	James River Fine Paper Group, Storbritannia	Ikke oppgitt	Ikke oppgitt	Nei oppgitt
CONSERVATION				

* omregnet verdi som opprinnelig er oppgitt i kg/t papir. (Det er vanlig å dele på 0,85)

Overgang fra side 42

«Første-generasjonspapir» som blant annet er framstilt uten klorbleking, og «andre-generasjonspapir» som er det samme som resirkulert papir og som er miljøvennlig fordi det er et «ombruksprodukt». I en overgangsperiode vil resirkulert papir riktignok inneholde klorbleket papir.

Et miljøvennlig kontor bruker mest mulig resirkulerte kvaliteter, særlig til kladdeblokker, datalister, etiketter og konvolutter. For laserskriveren er det best å bruke papir som er laget av nye fibre og i kopimaskinen

bør man ha separate arkmatere for begge papirtypene slik at det blir lett å velge etter behov.

«Alt papir er miljøvennlig»

■ ■ Dette er heller et ordspill som skal framheve at papir er laget av tre, en fornybar ressurs som kan resirkuleres. Det finnes imidlertid store forskjeller blant de ulike papirtypene og ikke alle belaster miljøet like mye. Aller viktigst er forskjellen mellom klorbleket og ikke-klorbleket papir, men også andre utslipp

(av for eksempel organisk materiale) bør være lave for at man kan kalle papiret for «miljøvennlig». Utsagnet blir kanskje mest brukt for produkter som konkurrerer med plastprodukter.

«Miljøvennlig papir forurenser også.»

■ ■ Det er helt riktig at all produksjon forurenser. Derfor er det bare et fåtall produkter som fortjener betegnelsen «miljøvennlig» – de er egentlig bare

«mindre miljøskadelige». Men siden industrien er opptatt av å markedsføre sine produkter på en positiv måte, finnes det mange «miljøvennlige» papirtyper som i høy grad er «miljøvennlige». Dette skaper stor forvirring hos folk flest.

Forbrukerne må få bedre informasjon om papiret. Det vil utvilsomt bli lettere når miljømerkingen er i gang. Vi bør stille de samme krav til alle typer papir som er på markedet. Øverst på lista i tabellen vår finner du noen av de papirtypene du får kjøpt her i landet som vi mener forurenser minst. ■

Klør du?



Prøv å unngå kosmetiske tilsetningsstoffer som optisk hvitt, fargestoffer og parfyme, da disse stoffene kan virke irriterende på huden. Neutral produkter til tøyvask og oppvask er fremstilt av de reneste råstoffer som alle er helt nedbrytbare. Neutral produktene inneholder ikke optisk hvitt, parfyme eller fargestoffer. Neutral serien er deklartert i samarbeid med Astma og Allergiforbundet. Neste gang du klør – Prøv Neutral.

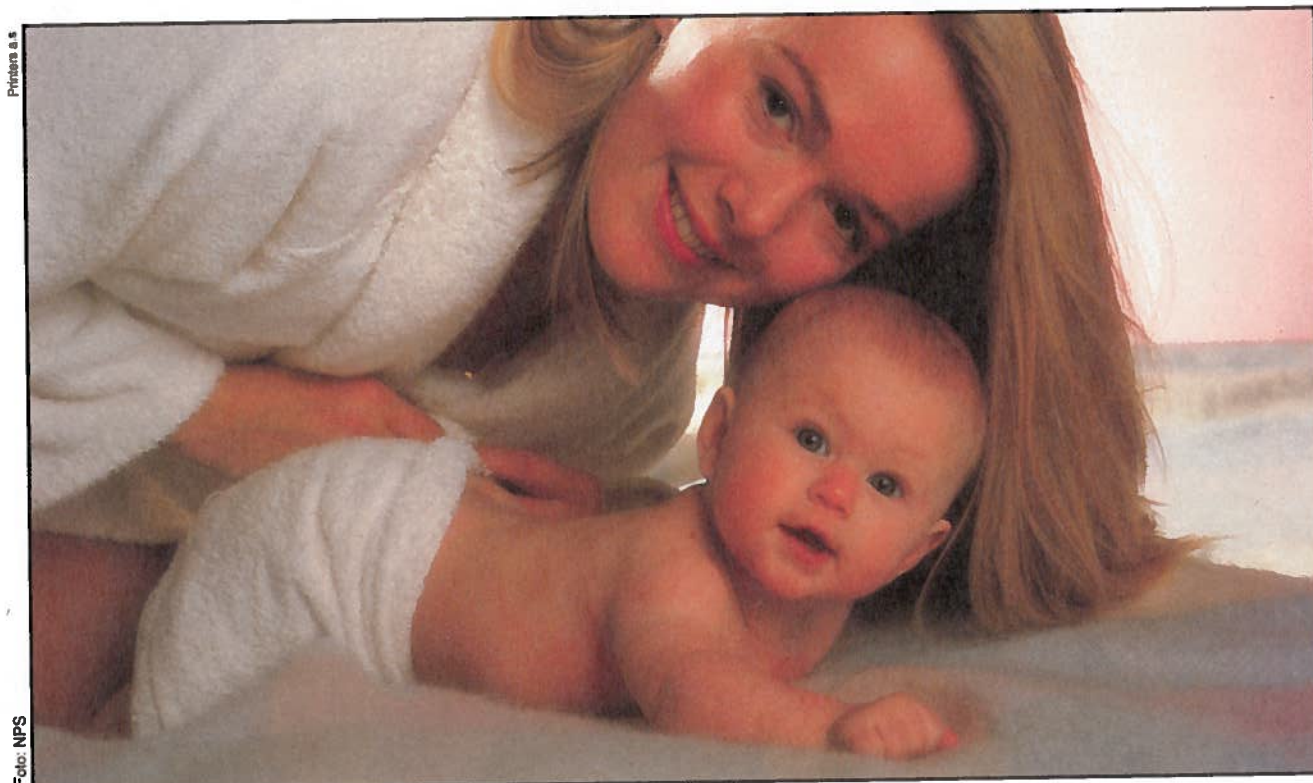
NYHET **Neutral**

Like effektiv, uten tilsetningsstoffer.



Tomten

De trenger ikke kunstig duft,
fargestoffer og unødige kjemikaler.
De trenger renhet.



Mini Risk er skånsomt mot mennesket og naturen

Stadig flere barn og voksne plages av allergi og seksem. Forurensningen må bære mye av ansvaret. Bruken av tilsetningsstoffer i vaskemidler og hygieneprodukter er en annen årsak.

I dag kjenner vi til over 1000 stoffer som kan utløse allergi. Noen av disse stoffene, som pollen og husstøv, må vi desverre leve med. Andre er det heldigvis mulig å unngå.

Mini Risk fremstilles i samråd med de nordiske allergiforbundene.

Serien er mild mot kroppen og snill mot naturen.

Vi har tatt bort parfyme, fargestoffer, fosfater, optiske hvitemidler og andre unødige kjemikalier. Dessuten har vi valgt en miljøvennlig emballasje. Renere produkter enn **Mini Risk** er det med andre ord vanskelig å finne.

Mini Risk-serien består av: Shampoo, HårBalsam, Dusjcreme, Flytende Såpe, Bodylotion, Hudcreme, Såpe, Roll-On, Leppebalsam, Vaskepulver, Flytende Tøyvask, Tøymykner, Oppvask, Flytende Maskinoppvask.



Forbrukerkontakt: Hackman Havi P.b. 1514
Kjelvene, 4004 Stavanger. Tlf. (04) 53 55 45.

Obs! · Domus · Mega · Prix · S-butikkene

Jeg lar meg ikke knekke!

Jeg holder tett!

Vær sikker - i all slags vær.

Plånyl holder tett i regn og ruskevær, snor seg ikke under sommer-solens hete og lar seg ikke knekke av en hard vinters is og kulde. Kombinasjonen av stål og plast gjør Plånyl takrennesystem til en langsiktig investering. Du finner det hos oss.

PLÅNYL
Takrenner i stål

Jeg tåler sol og varme!



Lagerførende grossist:

Norsk Byggstål

Hovedkontor: Østre Aker vei 61, P.b. 8 Økern,
0508 Oslo 5. Tlf. 02/64 35 55. Fax: 02/64 28 73.

Sarpsborg: Tlf. 09/15 70 33. Fax. 09/15 36 82. Brumunddal: Tlf. 065/40 000. Fax. 065/43 368. Drammen: Tlf. 03/83 76 50. Fax. 03/89 04 33. Tlf. 03/82 56 80. Fax. 03/82 16 35. Lillehammer: Tlf. 062/60 001. Fax. 062/53 995. Hønefoss: Tlf. 067/21 395. Fax. 067/26 986. Kristiansand: Tlf. 042/21 180. Fax. 042/27 291. Stavanger: Tlf. 04/52 85 40. Fax. 04/53 09 25. Haugesund: Tlf. 04/71 18 77. Fax. 04/71 14 36. Laksevåg: Tlf. 05/34 23 00. Fax. 05/34 11 05. Førde: Tlf. 057/23 744. Fax. 057/20 228. Ulsteinvik: Tlf. 070/11 911. Fax. 070/11 915. Trondheim: Tlf. 07/53 25 70. Fax. 07/52 24 85. Mo-I-Rana: 087/55 900. Fax. 087/55 888. Harstad: Tlf. 082/63 500. Fax. 082/67 345. Tromsø: Tlf. 083/56 300. Fax. 083/88 392.

TILFELLET TELLUS



vårt miljø · vårt ansvar

et fjernundervisningstilbud i miljølære for alle som ønsker å bidra til å skape grunnlag for en bærekraftig utvikling med utgangspunkt i Brundtland-rapporten. Prosjektet blir lansert første gang i september 1991.

TILFELLET TELLUS (innføringsdelen) består av:

- 6 fjernsynsprogram
- 12 radioprogram
- grunnboka *Framtida kommer uansett* av Andreas Steigen
- *Veiledningshefte for opplysningsorganisasjoner, bedrifter og andre interesserte* av Helga Skåden

Veiledningsheftet inneholder en presentasjon av læremidlene i prosjektet, og forslag til hvordan studievirksomheten kan organiseres. Det tar dessuten opp sentrale problemstillinger som egner seg for drøfting, og ikke minst aktuelle ideer til lokalbaserte miljøtiltak.

TILFELLET TELLUS kan danne grunnlag for arbeid i studiegrupper, og brukes i medarbeiderskoleing i ulike institusjoner og bedrifter. Spesielt interesserte som har studiekompetanse, vil kunne ta eksamen etter innføringsdelen som gir 2 vektall, og eventuelt fortsette videre med ferdypningsdelen som gir 8 vektall.

Gjennomføringen av det eksamensrettede studiet skjer etter en desentralisert modell i samarbeid med ulike høyere utdanningsinstitusjoner.

Bak prosjektet står Norsk Fjernundervisning i samarbeid med Universitetet i Bergen, NRK, Gyldendal Norsk Forlag o.a.

Nærmere opplysninger om **TILFELLET TELLUS** fås hos:



Norsk Fjernundervisning

Boks 8197 Dep
0034 Oslo 1
Tlf. (02) 56 43 10

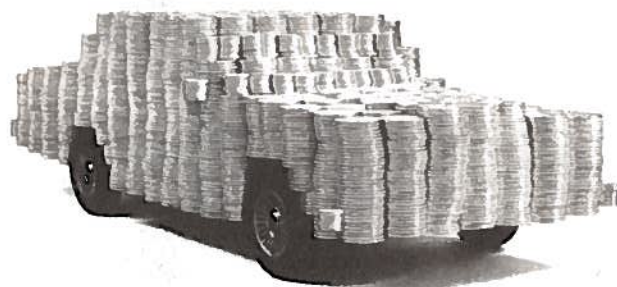
Rent drikkevann fra springen
er ikke lenger en selvfølge
her i NORGE

DRIKK
norwater®

Det rene kildevannet fra
hertet av NORGES mest
uberørte natur

TAPPES I IMSDALEN
AV
RINGNES A/S
OSLO

DU KAN SPARE OVER 2.000,- I BENSINKOSTNADER



Uansett hvor økonomisk du prøver å kjøre, sluker motoren for mye drivstoff, dersom den ikke er i god trim. Helt opptil 20% – eller kr. 1,40* – mer pr. mil!

700,-

Volvo Original Halvservice! Volvo 240 uten katalysator. Halvservice ved 10.000, 30.000 km osv. Helse-service ved 20.000, 40.000 km osv.

*) Utregningen er beregnet utifra en bensinpris på kr. 7,00 pr. liter, og for en mellomstor bil med forgaser, mekanisk tenningssystem og manuelt gir. I alle tilfeller er det penger å spare.

Isberg's

PERSONBIL

Økernveien 115, Oslo Tlf. (02) 65 50 00 Ramstadsletta 15, Høvik Tlf. (02) 58 06 50
Konowgt. 3, Oslo 1 Tlf. (02) 19 24 00 Sognsveien 70, Oslo S Tlf. (02) 23 28 88

Perler er intet verd i en ørken

Indisk ordspråk

Er det sant at: perler er intet
verd i en ørken?
Javisst, hvis man ikke tenker
på naturperler!

Fra spøk til NKF. Vi tenker på mer enn "perler" (les; lønnsstillegg). I vårt handlingsprogram går vi inn for at kollektivtrafikken må styrkes gjennom økt tilbud og lavere priser. Og vi vil begrense bruken av privatbiler i de større byene.

Siden NKF er det forbundet som organiserer ansatte ved renholdsverkenene er vi naturlig nok opptatt av bedre avfallsbehandling og økt gjenvinning. NKF's Ivar Teigen forteller til Fagbladet nr 6/91 at "fagbevegelsen og Naturvernforbundet i Bergen vil samarbeide for å få opprettet fem



Skogsdød i franske Alsace (NTB)

betjente miljøstasjoner der folk kan levere inn brukte gjenstander til gjenbruk. Teigen tror at det kan skapes minst fem hundre arbeidsplasser når kommunen for alvor satser på Bergen som en miljøby.

Miljøproblemene favner vidt - fra psykisk vold på arbeidsplassen til giftige utslipp i nærmiljøet. Og vi bryr oss om det.



Norsk Kommuneforbund

RVS AS Restverdisikring

- Glass, lås, innbruddsikring
- Rens og rep. av teknisk utstyr
- Snekkerarbeide
- Maling, tapetsering, gulvlegging
- Brann-, vann-, sot-, luktskader
- Vaskeri, tepperens, møbelrens
- Industrivedlikehold
- Olje- og parafinskader
- Akutt forurensning

DØGNVAKT 094 - 78 200

Loesdalsvn., Frognas, Hokksund
Tlf.: 03 - 70 08 10

NÅR DET GJELDER SPESIALAVFALL - KONTAKT NORSAS

VI

- ✓ gir veiledning om hvordan man kan bli kvitt sitt spesialavfall
- ✓ svarer på hva som er spesialavfall
- ✓ informerer om behandlingsmuligheter for spesialavfall
- ✓ gir generell informasjon
- ✓ opplyser om godkjente mottaks- og innsamlingsordninger
- ✓ yter konsulent-tjenester
- ✓ arrangerer kurs

NORSAS administrerer spesialavfallsystemet og formidler kunnskap.

Vi tar selv ikke imot spesialavfall.

Hovedkontor, Oslo:
NORSAS
Postboks 94,
1324 LYSAKER
Tlf. (02) 73 08 40
Fax: (02) 73 22 01
Besøksadresse:
Lilleakerveien 16, Oslo 2



Avd. kontor, Sandnes:
NORSAS, avd. Sandnes
Postboks 1048 Lura
4301 SANDNES
Tlf. (04) 67 71 33
Fax: (04) 67 73 04
Besøksadresse: Jakob
Askelandsvei 3, Sandnes

NORSAS

A.S. NORSKSPESIALAVFALLSELSKAP

MOSJØEN - byen midt i Norge

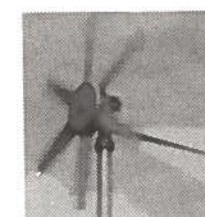
„TOPPEN“ MOSJØEN
VEFSN FOLKEHØGSKOLE
8662 HALSØY I VEFSEN
Tlf. 087/72411

Naturen — vår viktigste ressurs
Natur-, miljø- og friluftslivsutdanningen ved Vefsn Folkehøgskole er et tilbud til deg som er interessert i naturvern og friluftsliv. Dersom du ser på natur og friluftsliv som personlig rekreasjon, noe vi må verne om og/eller som blivende yrke, så er natur-, miljø- og friluftslivsutdanningen noe for deg.

DITT EGET VINDKRAFTVERK FOR LADING AV 12-VOLT BATTERIER

RUTLAND WINDCHARGER

Markedets mest
effektive ved lave
vindstyrker. Passer
også i innlandet.



SIGURD ZIEM A/S

Chr. Michelsensgt. 9, 5012 BERGEN - Tlf. (05) 90 13 50

Norge trenger flere miljøbevisste økonomer:

Bedriftsøkonom NHH
Foretaksøkonom NHH
Diplomøkonom NHH

For deg som
* er ferdig med videregående skole
* ønsker videreutdanning
deltid/kveldstid
* vil kombinere med andre studier

Ta kurs i miljø-økonomi!

- * Dag- og kveldstid
- * Heltid - deltid
- * Søknadsfrist 15. juni



Norges
Handelshøyskoles
Kursvirksomhet

Munkedamsveien 45, Postboks 1395 Viken, 0114 Oslo
Tlf. (02) 83 13 20, Telefax (02) 83 08 85

Når du skal
velge studiested,
sjekk:
✓ Faglig nivå
✓ Lærerkrefter
✓ Fritak i
universitetssystemet
✓ Avansements-
muligheter
✓ Fleksibilitet: Velg
studieprogresjon!
✓ Beliggenhet/
kommunikasjoner
✓ Kursavgift

Ring oss og be om
søknadsskjema
og fullstendige
opplysninger!
Tlf 02-83 13 20

NHHK har også av-
delinger i Bergen og
Sandnes.

Den første abboren er kvinnen i ditt liv

Av Ola Bauer
Ill.: Harald Nordberg



INGEN HADDE BRETET UT den røde løperen da Munken dukket opp sommeren 1951. Tom husket det bare som seg selv ved vannet med Hardy-stanga, verdens fineste fiskestang, men neppe til mark, og bak ham på gressvollen satt Lister i solhatt med en gin tonic på skammelen og tegnet, ikke ham, men vannliljeskigarden ute i vannet og ballblommen, men hun tegnet duppen og snøret hans, den tynne stien mellom abboren som ikke bet og Toms hjerte som ikke skulle med på bildet.

Og som Tom husket det, ble idyllen brutt av en stor knudret firefingeret neve, den kom bakfra, tok fra ham stanga og Tom snudde seg og der sto Munken, ikke så høy, men bred, firkantet, skjeggete og smilte med gule tenner og grønne øyne mellom et grovt nett av rynker, ikke mange, men dype.

Den svarte Montana-hatten satt ned i pannen hans, men det røde ansiktet var mindre fryktinngytende enn for seks år siden. I store sjøstøvler, den gamle støvfrakken og ryggsekk over den ene skulderen, virket det som om han kom rett fra Alaska, hadde bare tatt et kjempeskritt over Atlanteren, forlatt indianere, eskimoer, gauper og trekkhunder, hengt opp bjørnefellen til tørk og dalt ned ved siden av Tom. Han var underveis hele sitt liv og kledd for sol og regn, krig og fred, sorg og glede, uansett. Munken var alltid i bevegelse mellom to diffuse punkter og visste aldri om han fikk tak over hodet dit han kom.

– Men se her, Tom, sa han med en liten antydning til stamming. T . . . Tom, du skjønner, der jeg kommer fra, sa han og kastet et blikk utover idyllen som var mye mindre enn noe av det han kom fra, med vannliljer som danseplatter og ballblom som meloner.

– Der jeg kommer fra, sa han. Der bruker vi ikke dupp.

Han snellet inn, fjernet duppen og marken, vred kroken skjev, treddet ny mark på som mark skal tres på, og kastet ut. Du må få deg et fiskespett, Tom. Det duger ikke med en en-hånds Hardy til markfiske. En-hånds Hardy er for jenter og bekkørret. I morgen skal jeg få tak i et skikkelig bambusspett. Følg med nå, Tom.

Han la en hånd på Toms skulder og Tom kjente lukten hans, stanken fra Alaska, den deilige stanken fra Alaska, bjørnefett, gaupens desperate ånde i saksa, kokte cariboutestikler, joda, det luktet sterkt og bittert av Munken. Se der Tom. Sånn ja. I Alaska slår vi ikke til med en gang. I Alaska venter vi litt.

Det svarte snøret rettet seg ut og skjøt bortover vannflaten, rykkvis med skarpe fartsstriper, før det gikk under.

– Nå Tom, nå er du klar for din første abbor, sa Munken og ga Tom stanga.

Tom snellet inn, merket motstand, små korte hugg, før den myke stanga gikk i halv bue og snøret skar til begge sider. Tom snudde seg og så på Lister. Hadde hun i det hele tatt registrert at Munken var der eller var det hele bare en drøm? Hun smilte fraværende og fortsatte å tegne, men Tom husket alltid dette øyeblikket, den første gangen det var levende liv i den andre enden av snøret hans, den første kontakten med begrepet frihet, for abboren representerte den utemmede tilværel-

sen på den andre siden av alle gjerder.
– La den gå litt, du, sa Munken og rullet en røyk med fire fingre.

Tom lot den gå, men det var en liten fisk som ble fort trett. Snøret ble slakt. Tom snellet inn og vippet den på land. Der lå den urørlig.

– Så brekker du nakken på den, Tom. Sa Munken. Sånn. Han tok fisken fra Tom, vred nakken litt bakover og ga den tilbake til Tom som med skjelvende fingre gjorde det samme.

– Hardere, Tom, så du hører det.

Tom lukket øynene og brakk til han hørte et fjernt knekk.

– Fint Tom, sa Munken. Nå er den død. Det var din første fisk. Dette er bare begynnelsen. I Alaska, i Kotzebue-sundet, er laksen så stor som småhval. Fra nå av blir de bare større. Men du glemmer aldri den første.

Han stakk lillefingerne neglen inn mellom gjellene på abboren og holdt den opp mot sola.

– Se her, Lister. Se på den du. Kan du male den? Toms første abbor.

– Jeg maler ikke døde dyr, Munken, sa Lister. Jeg maler bare livet. Døden har ingenting i mine bilder å gjøre.

Abboren var gjennomskiktig der den hang på Munkens negl.

Den virket mindre enn døden.

Faen heller. Munken fryste, treddet på en ny mark og ga Tom stanga.

– Dette var fundamentet, Tom, sa Munken. Nærmere kommer du aldri, enten du bakser med en 20 kilos laks eller en frodig spansk prinsesse i svart silke. De er bare etterligninger av den første abboren, kamuflert som noe større og bedre, rent fyllsoff. Jeg vet det. Noen får aldri den første abboren.

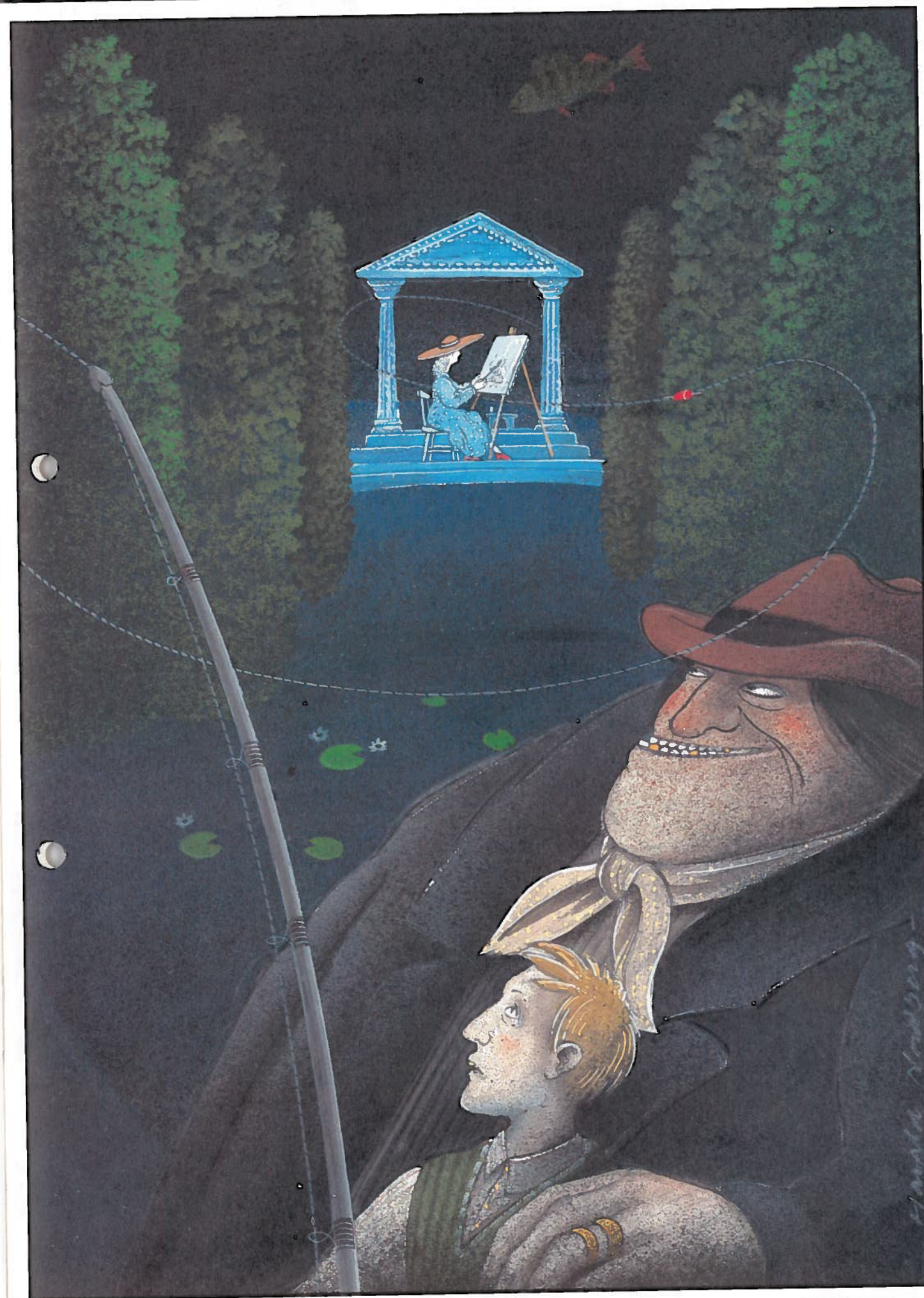
Munken klappet ham på hodet. Tom kastet ut. Sola gikk i oppløsning over tretoppene. Munken lo lavt.

– Den første abboren er kvinnen i ditt liv, sa han. ■

Forfatteren Ola Bauer er født i Oslo i 1943. Han debuterte i 1976 med «Grafitti» under pseudonymet Jo Vendt. Senere har han utgitt følgende romaner under eget navn: Bulk, Humlehjertene, Rosapenna og Metoden.



Tegneren Harald Nordberg er født i 1949 i Askim. Nordberg er kjent for sine barnebokillustrasjoner, og har illustrert tre barnebøker med egne tekster. Nordberg har mottatt flere nasjonale og internasjonale priser for sine illustrasjoner.



Skitne hus

Mange hus i Mo i Rana er blitt rødbrune og skitne av Jernverks-røyken. Jeg synes Jernverket kunne kjøpe maling til folk som bor i de husene, eller helst male ytterveggene for dem.

Siri Krigsvoll
Andersen, 6 år,
Grubhei

Dikt

Verden er fin
med blomster og gress,
solfylte dager
uten mas eller stress

Men bak i min verden
er himmelen grå
med sol som er ferdig
og jord uten strål

Se, verden ruller
mot avgrunnens rop,
vi hjelper den opp igjen
og viser vårt mot

Jorunn Braaten, 9 1/2
år, Akland

Rar overskrift

I Moss Avis sto det en overskrift som var rar. Den har jeg klip-
pet ut av avisen. Det sto: «Slutt på miljø-

vernet i Moss?»

Det sto også noe mer: «Mens alle andre kommuner satser på miljøvern, ser det ut til at Moss kommune vil inndra miljøvernsejferstillingen». Jeg synes det er dumt at Moss skal slutte med miljøvern. Jeg håper vi får beholde gamle Moss ryddig og fint sånn som det var før.

Else-Marie Augusté,
Moss

Fant mye søppel

Vi fant et sted hvor det var mye søppel. Vi begynte å plukke med en gang. Det hadde tydeligvis ligget der lenge. Kanskje fra 60- eller 70-åra. Vi fant en knust vask, tre joggesko, en stekepanne, tjue batterier (til og med seks som ikke var brukt) og mye, mye mer. Vi synes det er dumt at folk kaster så mye søppel.

Marit og Åsmund
Hansson Morgestad,
Sørnådal, og
Ragnhild og Eivind
Vangen, Drevsjø

MYE SKROT: Marit og
Åsmund Hansson
Morgestad plukket
en masse søppel
som hadde ligget
i naturen lenge.

HELT VANN-VITTIG!

1. Hvor ligger verdens største solkraftanlegg?
2. Hva heter Norges høyeste foss?
3. Hvor gammel ble den eldste skilpadden man kjenner til?
4. Hvor mye veier blåhvælens hjerne?
5. Hvilket pattedyr er den beste høydehopperen?

finne alternativer til klorbleking. Men kvaliteten på papiret er så spesiell at det er vanskelig å finne en god erstatning for klorbleking, sa de.

Boikott hamburgere!

Hei alle naturelskere. Her skal dere få høre noe som sikkert kommer til å gi dere et kraftig sjokk: Det er veldig stor etterspørsel etter hamburgere rundt om i verden. For å dekke etterspørselen brenner de ned regnskogen for å skaffe nok beiteland til kveg. Etterpå sår de gress i asken. Når alt gresset er spist opp drar de til nye områder. Når regnskogen blir ødelagt forsvinner plante- og dyrearter for alltid. Kanskje dette har gitt dere et så kraftig sjokk at dere slutter å spise hamburgere? Håper det.

Frimerker

Jeg har et spørsmål: Er frimerker bleket med klor?

Katrine Karlstad, 10 år,
Mysen

Svar: Ja, det er de. Fabrikken som lager papiret ligger i England, og den lager frimerke-papir for hele Europa. Da vi spurte, fikk vi til svar at fabrikken prøver å

Karen H.Z.,



Ivrig Ida fikk kake av Blekkulf

N&M • JAN ERIK
SØRLIE

Ida Lian (7 1/2 år) fra Halden er medlem nummer 10 000 i Blekkulfs miljødetektiver.

Det mente Blekkulf at vi måtte feire. Dermed dro vi på besøk med marsipankake og blomsterbukett.

Ida er en ivrig miljødetektiv. Sammen med en venninne har hun etterforsket naboene på hjemstedet.

Vi sjekket blant annet om folk i nabola- get bruker fosfatfritt vaskepulver, rapporterer Ida til Blekkulfs miljødetektiver.

Ikke rart at Ida fortjener både kake og blomster. Hun bør være et eksempel for

MILJØDETEKTIV: Ida fra Halden, Blekkulf-medlem nummer 10 000, fikk marsipankake og blomster. (Foto: Stein Johnsen)

alle oss andre miljødetektiver.

Jeg vil dele æren med venninnene Caroline og Marie Schrøder Pettersen. For det var de som vervet meg som medlem, sier Halden-jenta. Nå har hun vervet tre nye detektiver selv og fått en Blekkulf-genser.

Nye oppdrag

Resultatet av undersøkelsen i nabola- get var ganske skuffende. Derfor planlegger Ida nye oppdrag.

Fem stykker hadde vaskepulver med fosfat og noen til og med klor. Det er vanvittig! Planen er å besøke flere i nabola- get, og å sjekke hva vi finner i hyllene i nærbutikken vår. Der bør alt med fosfat vekk og kundene skal bare få bærepøser av miljøvennlig papir, sier Ida.

Hurra for Ida

Blekkulf er imponert over Halden-jenta,

som passer på at folk er miljøvennlige. Så ivrig var hun og venninna at pappa Vidar måtte ut og lete etter henne da de to jentene hadde sin dør-til-dør aksjon i nabola- get. «Hurra for Ida – miljødetektiv nr. 10000», skrev vi på marsipankaka, som forresten var vanvittig god.

Ida er også nøye med å verne om naturen selv. Hun er overraskende flink til å putte tyggegummipapir og slike ting i lomma. Hun kaster

ikke noe fra seg, sier mamma Heidi, som ikke har gjort noe spesielt for at datteren skal bli miljøbevisst.

Derimot er Ida flink til å passe på moren og faren sin.

Pappa har lovt å bruke bilen minst mulig og mamma bør slutte å røyke, sier Ida, som i hvertfall ikke liker at biler går på tomgang.

For det er forbudt, sier Ida, en av Blekkulfs ivrigste miljødetektiver. ■



- SVAR**
1. I California, USA
 2. Mardalsfossen. Den er 655 meter.
 3. Over 152 år. Den døde i 1918.
 4. Ca. 8,5 kilo.
 5. Pumaen. Den kan hoppe 7 meter uten tilløp.

BLEKKULFS MILJØDETEKTIVER

FREDSKORPSET TRENGER DEG



Du må ha minst to års yrkeserfaring etter endt fagutdanning. Like viktig er det at du kan tilpasse deg enkle leveforhold, har samarbeidsevne og vilje til å forstå en fremmed kultur. Lønnen (kr. 10.341,-/mnd.) er nøktern, og krever kanskje at det bor en idealist i deg. I tillegg kommer ytelser som fri bolig, etableringstilskudd etc. Søkere må ha permanent førerkort. For søkere som er interessert i arbeid i Nicaragua, er det en fordel med spanskkunnskaper.

Ikke bare prat. Gjør noe!

Skriv eller ring til Fredskorpset.

FOR TIDEN ER DET BEHOV FOR:

- Lærere til videregående skoler:
realfag, heimkunnskap og i begrenset grad engelsklærere.
- Faglærere til videregående skoler:
bygningsfag, møbelsnekkere, snekkere og agronomer.
- Tekstilhåndverkere
- Ingeniører til bygg og anlegg
- Agronomer
- Skogteknikere
- Fysioterapeuter
- Ortopedtekniker
- Helsesøstere
- Vernepleiere

Det norske Fredskorpset er en del av norsk offentlig bistand til utviklingslandene og rekrutterer fagfolk til: Botswana, Mosambik, Tanzania, Zambia og Nicaragua. Kontakt Fredskorpskontoret, tlf.: 02 / 31 44 00 / 31 44 79, eller send inn kupongen, så sender vi deg flere opplysninger og evnt. søknadsskjema.

Til Norad, Fredskorpskontoret. Postboks 8034, dep., 0030 Oslo 1.
Ja, jeg har lyst til å gjøre en innsats, så dette vil jeg gjerne vite mer om!

Navn: _____

Adr.: _____

P.nr./sted: _____

Tlf.: _____

Alder: _____

Sivilstatus: _____

Yrke: _____



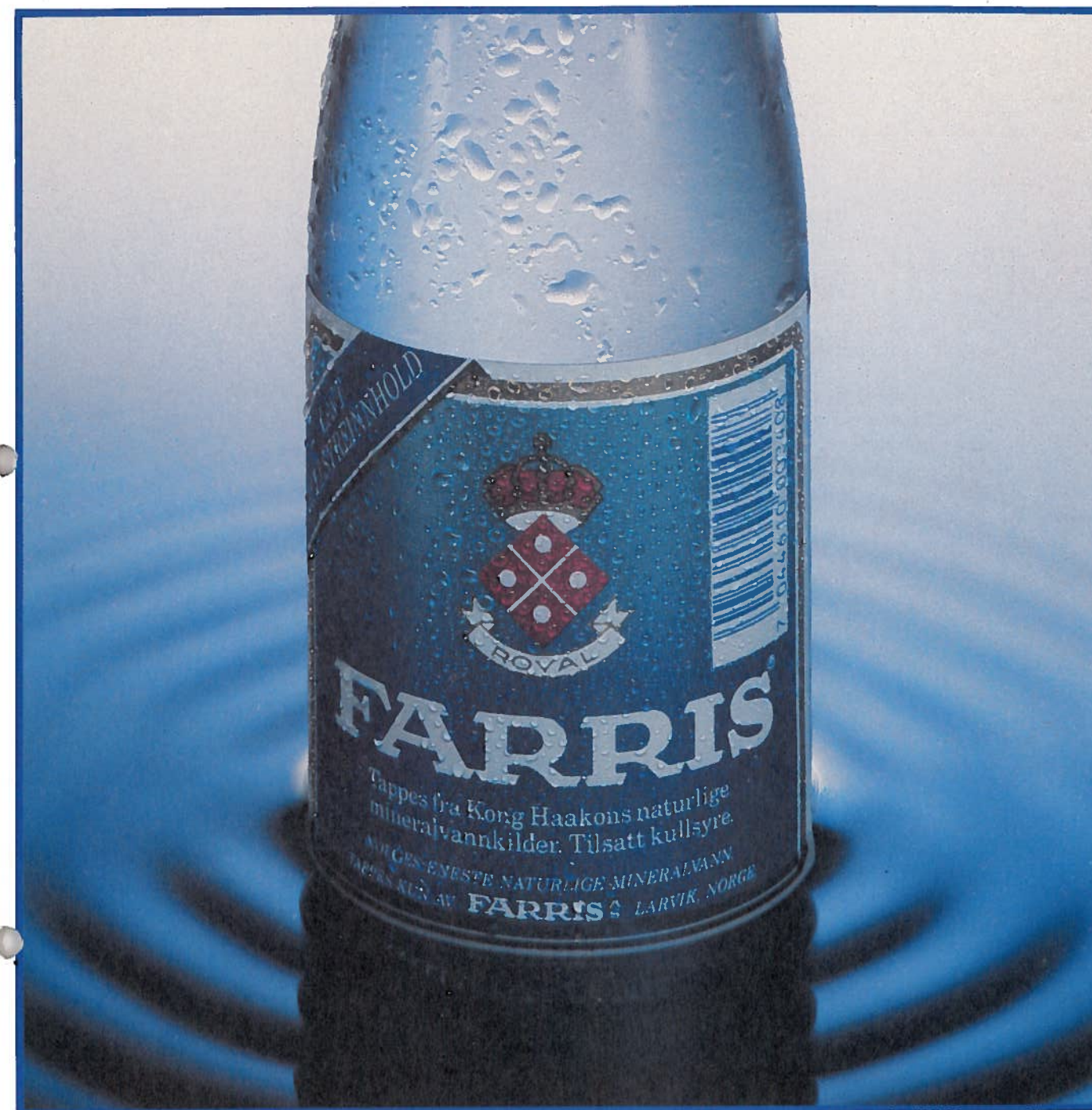
NORAD

DIREKTORATET FOR UTVIKLINGSHJELP

FREDSKORPSET



Oppskriften er jordens egen



EDISON

Farris er absolutt rent og fullstendig upåvirket av ytre forhold, som temperatur, årstid og menneskers adferd mot naturen. Det eneste vi gjør er å hente mineralvannet opp fra Kong Haakons og Kong Olavs kilder, tilsette kullsyre og tappe det på flasker.

Farris er full av mineraler og sporstoffer, men inneholder ingen kalorier.

Du finner neppe noe sunnere og mer forfriskende.



FARRIS

Norges eneste naturlige mineralvann.

Ingen karbondioksyd.

Ingen svoveldioksyd.

Ingen nitrogenoksyd.

Ingen karbonoksyd.

- det elektriske toget!

NSB



KRONIKK



Jan M. Øverli er miljødirektør i Statoil

Statoil og norsk klimapolitikk

Vedtatte og planlagte nye utbygginger av olje- og gassfelt på norsk sokkel vil gi en økning av CO₂-utslippene fra sokkelen med 17-20 prosent. Mulighetene for at nye utbyggingsprosjekter og arbeidsplassetableringer ikke kan realiseres som følge av økte CO₂-utslipp har reist spørsmålet om Norge bør holde fast ved sin CO₂-målsetting.

Nasjonale mål for utslipp av klimagasser er i seg selv kun et virkemiddel for et globalt bedre miljø. Etter Statoils oppfatning bør en norsk klimapolitikk ta utgangspunkt i følgende:

- Ikke bare CO₂, men alle klimagasser bør trekkes inn ved fastsetting av mål og strategier i klimapolitikken.

- Tiltak for å bekjempe drivhuseffekten må vurderes ut fra tiltakenes kostnadseffektivitet uavhengig av landegrensene.

- Vurderingene må baseres på en livsløpsbetraktning der tiltakene i produksjons- og brukerkjeden settes inn der de har størst effekt.

Vi er tilfreds med at det fra norske myndigheters side arbeides aktivt for at internasjonale klimaavtaler skal kunne legge dette til grunn.

Bruk av norsk gass reduserer Europas bruk av kull og oljeprodukter i husholdningene, i industrien og i kraftproduksjon. Forutsettes norsk gass å erstatte kull og olje kan dette representere reduserte CO₂-utslipp på ca. 35 millioner tonn per år i Europa, mens utslippene i Norge stiger ved å produsere og transportere gassen.

Det bør etableres et regionalt avtalesystem i Europa hvor en med basis i omforente nasjonale målsettinger kan inngå avtaler om at deler av de CO₂-reduksjoner som brukerlandene oppnår ved kjøp av norsk gass blir godskrevet Norge.

Statoil vil bidra aktivt til å avklare muligheter for å begrense det totale utslipp av klimagasser. Det er blant annet satt igang et forsknings- og utviklingsarbeid som kan få CO₂-utslippet for nye anlegg til havs betydelig ned i forhold til opprinnelige prognoser. For utbyggingen av Sleipner-Vest vurderes muligheten av å injisere produsert CO₂ tilbake til feltet. Det forutsettes at prosjektene er teknisk og økonomisk gjennomførbare.

Statoil gjennomgår også eksisterende produksjonsanlegg og driftsrutiner for å redusere utslipp av blant annet CO₂ og andre klimagasser.

CO₂-avgiftene har hatt liten økonomisk betydning for dette arbeidet. På land vil imidlertid en tilsvarende avgift kunne være ødeleggende for inntjeningen til raffineriene og andre produksjonsanlegg. Ingen kan være tjent med at norsk virksomhet, som jevnt over har lavere utslipp enn det som finnes i andre land, skal måtte legge ned som følge av særtiltak i Norge. Vi har merket oss at myndighetene vil ta hensyn til norsk konkurranseevne, og at bruk av økonomiske virkemidler vil bli harmonisert med utviklingen i andre land. Dette tror vi er et fornuftig og nødvendig utgangspunkt for gjennomføring av klimapolitikken. ■

• • • • •
Nasjonale mål for

utslipp av klimagas-

ser er i seg selv kun

et virkemiddel for et

globalt bedre miljø.
• • • • •

• • • • •
Ingen kan være tjent

med at norsk virk-

somhet skal måtte

legge ned som følge

av særtiltak i Norge.
• • • • •

I 1967 kom LOWE med en sekkidé som forandret verdens oppfatning av ryggsekker. Siden har alle ryggsekkprodusenter verden over kopiert hele systemet, eller deler av det. Men LOWE hviler ikke på laurbærene. Stadig nye idéer og forbedringer ser dagens lys.

ORIGINALEN ER BEST

Løst, hevbart lokk med en stor og en liten lomme. Du får aldri lokket i nakken, selv når du pakker sekken helt full.

Duk av DuPont 500 dn vanntett, sterk og myk Cordura nylon. Bunn av ekstra sterk 1000 dn vanntett Cordura nylon.

Utrolig sterke, tredoble sømmer forsterket med kanteband. En svært viktig detalj på anatomiske sekker!

Reimer for kompresjon av sekken, feste for lommer og annet ekstrastyr (LOWE original!).

Toppstrammere for stabilisering og vektfordeling (nok en LOWE original!).

Anatomisk formede, polstrede bærereimer som ikke belaster nakkemuskulaturen, fordeler vekt over store deler av rygg, skuldre og bryst. På sekker for kvinner er det tatt spesielt hensyn til kvinners anatomi ved utformingen av bærereimene (nok en LOWE original!).

Intern meis av flyaluminium. Former seg etter kroppen og tåler tunge bærer uten å bli ustabil, også på ski og ved gange i ulendt terreng (nok en LOWE original!).

WEDGE ADJUSTMENT trinnløst regulerbart bæresystem. Utrolig genialt, lett og stabilt. (nok en LOWE original!).

Elastisk brystreim. Justerbar i høyde og bredde (nok en LOWE original!).

Lett og luftig øvre ryggpute, som kan plasseres hvor som helst langsetter bæresystemet. Hjelper mot stress mellom skulderbladen ved tunge bærer (nok en LOWE original!).

Timeglassformet, anatomisk korsryggpute med tolags polstring. Forankret direkte til den interne meis. Gir meget god støtte ved bæring av tunge bærer (nok en LOWE original!).

Anatomisk formet hoftebelte med tolags polstring (stiv ytterst og myk mot hoften). Følger bevegelsene fra hoften uten å oversføre disse til sekken. På sekker for kvinner er det tatt spesielt hensyn til kvinners anatomi ved utformingen av hoftebeltet (nok en LOWE original!).

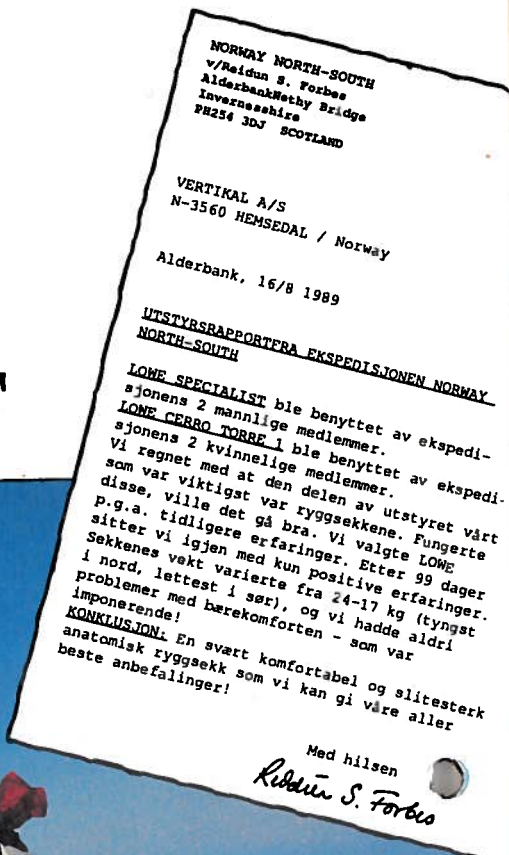
Reimer for stabilisering av hoftebeltet. Stabiliserer sekken ved utforkjøring og ellers når den må sitte stramt inntil kroppen (nok en LOWE original!).

Sekker av forskjellige merke og prisklasse kan se helt like ut når de er nye. Men forskjellen oppdager du når du har brukt sekkene en tid. Kanskje noen sømmer har røket og polstringen er blitt flaklemt... Tror du det er en LOWE-sekk? Da hadde ikke LOWE garantert sekken mot produksjonsfeil hele sekkens levetid.

Lowe Alpine Systems har ledet utviklingen av moderne ryggsekker de siste 20 årene. Hver eneste moderne ryggsekk - uansett fabrikkat - er inspirert av Lowe Alpine Systems.

Lowe Alpine Systems utvikler også funksjonelle klær for fritidsbruk.

Du finner Lowe Alpine Systems i sportsforretningene. Skriv til VERTIKAL A/S, 3560 Hemsedal for mer informasjon.



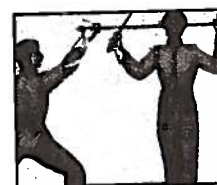
Naturvern- forbundet og hval- fangsten

Under et NRK-program om hvalfangst i februar 1991 hevdet NNVs deltaker Bente Aasjord bl.a. at det var etisk forkastelig ikke å fange hval, og at NNV gikk inn for kommersiell fangst av vågehval. Forbundets uttalelser førte til mange reaksjoner, bl.a. sendte undertegnede et brev til landsstyret, der vi ba om NNVs syn på flere av de etiske sidene ved hvalfangsten. Vi ville bl.a. ha klarhet i NNVs synspunkter på avlivningsmetoden (sprengharpunen representerer fortsatt krøking av levende dyr), andre menneskers symbolverdier (hvalen som symbol for det levende hav) og faren for at norsk vågehvalfangst kan gi en smitteeffekt for andre nasjoner til å starte fangst på mer sårbare hvalarter. Saken ble behandlet i landsstyret 19.4. (L-3/91), der NNV fastholdt at de overordnede motiver er bestandsforhold, forskning og de enkelte hvalarter som fornybare ressurser.

NNVs ledelse vil åpenbart ikke gå inn på de etiske aspektene ved hvalfangsten, for i sitt svarbrev av 26.4. kommer man så å si ikke inn på våre spørsmål om disse forhold. Dette er interessant sett i relasjon til NNVs tidligere vurderinger av andre arter (les: fornybare ressurser). Eksempelvis gikk NNV i 1986 imot jakt på ærfugl av hensyn til allmennhetens holdninger. Derimot presi-

seres det i brevet at landsstyret nå vil være prinsipielt korrekte i forhold til vern av arter. «Når en art tar seg opp igjen i antall som følge av vernet, må vi være faglig etterrettelige og oppheve vernet når grunnene for vern ikke lenger er til stede», ble det poengtert videre i brevet. Landsstyret ga ikke sin tilslutning til at hvalen i prinsippet skal vurderes annerledes enn andre dyr i økosystemet med hensyn til beskatning.

De nye vedtakene og holdningene til NNV er sensasjonelle, idet de bryter med prinsippene i nesten all moderne europeisk viltlovgivning. Også den nye norske viltlov av 1981 er basert på det såkalte speilvendingsprinsippet. Dette går som kjent ut på at alle arter på grunn av sin egenverdi i utgangspunktet er fredet, men at jakt kan utøves på enkelte dersom spesielle forhold tilsier dette. Det er således en rekke arter hvor det produseres et høstningsmulig overskudd som er totalfredet. NNVs syn på artene i de forskjellige økosystemer utelukkende som fornybare ressurser representerer et angrep på Viltloven, og skiller seg således ikke nevneverdig fra kommersielle fangstinteresser og knallharde tradisjonelle jegersynspunkter. Dette er skuffende, men ikke overraskende sett i



På klingen

Ros og ris, innfall og utfall. Vi tar gjerne i mot brev fra leserne, men forbeholder oss retten til å kutte innlegg.

relasjon til NNVs holdninger til klassisk naturvern og faunas spørsmål de siste årene.

Kåre Elgmork, Hans J. Engan og Viggo Ree

Naturen er forandring

Professor Hågvar bygger i Naturvernforbundets tidsskrift opp det han kaller «naturens grunnmur». Han representerer et tungt faglig miljø og støttes aktivt av tradisjonelle naturvernere. Ingen vil trekke Hågvars hederlighet eller gode vilje i tvil. Likevel vil jeg stille spørsmål ved riktigheten av det faglige byggverket.

Begrepet urørt natur er litt forføreserisk. Urørt betyr ikke nødvendigvis uforandret. I de to millioner årene vi mener menneskene har eksistert på jorden har 8 istider skrapet over Norden. Istidene har vart rundt 100 000 år hver. De er blitt avløst av kortere vegetasjonsperioder på 15-25 000 år. Vi lever i slutten av en slik vegetasjonsperiode. Dette for å sette begreper som «varig vern» i et geologisk perspektiv.

Ingen skog i Norden er i dag over 10 000 år gammel. Selv med den utsettelse av istidene som drivhuseffekten kan gi, blir neppe noen skog i Norden mer

enn noen ganske få tusen år. Det betyr ikke at vi ikke skal stelle pent med den, men genbanken for de nordiske barskoger ligger et sted øst og syd i Europa. Hågvars grunnmur mangler helt enkelt bakkekontakt i vår del av verden. Ingen nordlig barskog har tropeskogens permanens knyttet til voksestedet.

Drivhuseffekten kan som nevnt utsette istiden. Dessverre vil heller ikke den gi noe grunnlag for varig vern av sønnorske arter. Det er helt enkelt ikke slik at rike eller overbefolkede land avpasser sin energibruk ut fra hensynet til norsk barskogvern. Vi vil oppleve en brå overgang til andre klimasoner som ikke blir lett for langlivete vekster som trær.

I tillegg utgjør sur nedbør en betydelig trussel for store skogområder. Antagelig er hele 20 prosent av skogarealet i Norge truet i et 20-årsperspektiv. Dette viser nødvendigheten av å begrense forurensninger internasjonalt. Klassisk vernearbeid basert på kunnskap vil derfor i fremtiden måtte legge større vekt på å hindre fysiske inngrep og jordsmonnet som grunnlag for variert vegetasjon enn på gamle trær.

Arter og biologisk variasjon er ikke uvesentlig, men underordnet landskapets større tidløshet. Uten dette faglige perspek-

tiv får ellers vernearbeidet et lett komisk skjær på linje med menneskelige avtaler til «evig tid».

Birger Braadland, Østfold

N&M og reklamen

Takk for allsidig og interessant lesestoff. Jeg har imidlertid merket meg reklamen i bladet. Som en respektabel og seriøs miljøvernorganisasjon, som tar seg av alle slags miljø saker, og vil gripe inn i de dypere årsaker til miljøproblemene, bør dere være mye mer kritiske til hva slags reklame dere tar inn i bladet. Vi vet at lavere forbruk er helt nødvendig for å oppnå noe i miljøkampen. For eksempel har reklame for forbruksvarer med ressurskrevende og avfallsskapende emballasje (for eksempel margarin i beger og leskedrikk i pappkartong) ingen plass i et miljøvernblad.

I forrige nummer er det reklame for Norsk Hydro i forbindelse med miljøvern. Den virker meget mistenkelig. Vi vet jo at Norsk Hydro er en stor miljøsnyder. Gjennom reklamen vil de ha oss til å forbinde dem med noe miljøvennlig, og avlede oppmerksomheten fra de egentlige problemene de har, eller rettere sagt - det store problemet bedriften er.

Jeg håper dere i kommende blader tar dette til etterretning, og at dere blir dyktigere til å se alle ulvene inni fåreklærne!

Hilde Tuft, Oslo

**NIDAR
BERGENE**
alltid no' godt

KVÆRNER



**LOFOTEN-SVALBARD?
EVENTYRLANDET!
VETT OG UVETT?
NOKKA AINNA!
MØRKETID! LYS OG VARME**

*Barnehage, dykking, ski, Nordlandsbåter,
fiske, data, språk, akvarell, gulvvask,
fjellklatring, jakt, seiling, hvalfanger,
brevandring, veving, kjøkkentjeneste.*

INTERESSANT?

Vågan Folkehøgskole
8310 Kabelvåg - Tlf. (088) 78 103

**BLI SKOGEIER
DU OGSÅ!**

Kjøp billig «skog» i Nicaragua!

I desember ga 400 nordmenn støtte til Solidaritetskomiteen for Nicaraguas treplantingsprosjekt i Palcilladalen: De ga sine venner symbolske trær i gave. Dermed ble mottakerne faddere for nye trær som skal beskytte jordsmonnet og miljøet i regionen. Vi sender et flott gavekort laget av den kjente grafikerer Firuz Kutal til deg, og du kan gi det videre.

Hvert tre koster kr. 10,-, og minstekjøp er 5 trær.

Send en postgiroblankett til

Sol.Kom. for Nicaragua,

Boks 9177, Vaterland, 0134 Oslo 1.
Postgironr. 0807.442.4040.

**Du kan også bestille på
telefon (02) 67 22 44.**



Beredskap mot miljøkriser

8. - 11. august 1991

Hva kan gjøres lokalt når en tenker globalt?

Temer:

- Sosiale og politiske virkninger av klimaendringer.
- Lokalt beredskap mot miljøkriser — miljøheimvern.
- Menneskerettigheter og miljørettigheter.
- FNs beredskapsstyrker for miljøvern?
- Trenger vi et Sikkerhetsråd for miljøet?

Seminarer arrangeres i samarbeid med Norges Naturvernforbund.
Pris kr. 1.400,-. Påmeldingsfrist 20. juli 1991.
Nærmere opplysninger ved henvendelse til:

Nansenskolen
NORSK HUMANISTISK AKADEMI

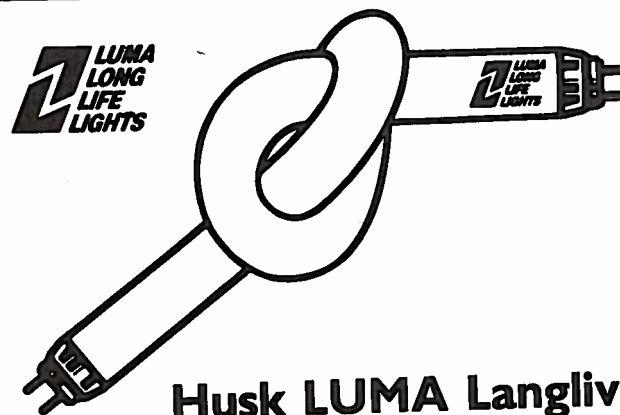
Nansenskolen,
Norsk Humanistisk Akademi,
2600 Lillehammer
Tlf. (062) 57 133.

EBA

Hovedkontor: Bergerveien 12
Postboks 94, 1361 BILLINGSTADSLETTA
Telefon (02) 84 30 60

EB-KONSERNET INNGÅR I ASEA BROWN BOVERI

**LUMA
LONG
LIFE
LIGHTS**



**Husk LUMA Langlivs
neste gang du skal
bytte lysrør!**

Ved å bytte til Lumas 27.000t lang-
livsrør som varer tre ganger lenger
sparer du deg selv for en masse
arbeid, og naturen for en masse glass-
avfall.

LUMA

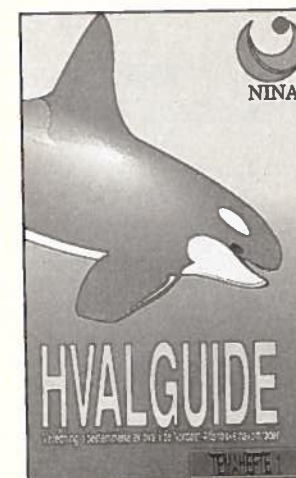
Norsk Luma AS
Postboks 113, Skøyen
0212 Oslo 2
Tlf.: (02) 55 91 00
Telefax: 56 16 56

*Håndbok for
hval-speidere*

Kjennskapen til hvalartene
som besøker norskekysten
er svært mangelfulle, mener
Norsk institutt for naturforsk-
ning (NINA), og gode hånd-
bøker for bestemmelse av
artene slik de observeres fra
land eller båt har manglet.
NINA har derfor gitt ut en
egen håndbok for identifise-
ring av hval i norske farvann.

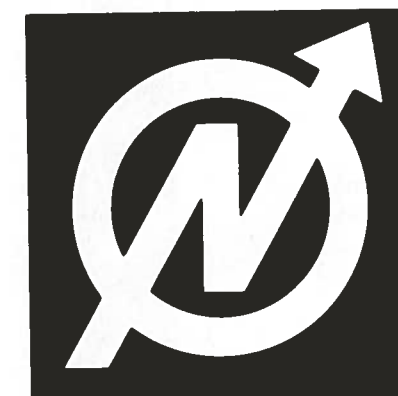
Hvalguiden inneholder en
liste med de ulike barde- og
tannhvalene norske, engel-
ske og latinske navn og
hvordan de kan observeres,
den lister opp kriterier for
artsbestemmelse, og hvale-
ne beskrives gjennom tekst
og skisser.

Veiledningen er utarbeid-
et av den nederlandske
hvalkjenneren og ornitolo-
gen Kees Camphuysen, og
det er også han som har



laget tegningene. Forsker
Torgeir Nygård har stått for
tilretteleggingen.

Heftet, som kan bestilles
fra NINA, er laget med tanke
på feltbruk og har derfor
vannbestandig omslag og
kraftig papir. ■



NORSK JERN HOLDING AS
NORGES LEDENDE STÅLKONSERN
— fra statlige millionsubsidier
til lønnsom drift!

Mennesket som dyrenes hersker

■ ■ Desmond Morris ble verdenskjent da han i 1967 kom med «Den nakne ape». Boka var et speil der mennesket kunne se sin egen dyreham. «Den herskende ape og dyrepakten» tar opp menneskets forhold til dyrene. Den nakne ape har blitt den herskende ape, han er høyt hevet over alle andre dyrearter som er hans tjenere og slaver. Morris forteller oss at denne arrogansen kan bli vår undergang.

Det første mennesket så sin avhengighet av dyrene. Han drepte det han måtte for å kle seg og bli mett. Flere av dyrene var sterkere og raskere enn ham. Den nakne ape så dem som sine likemenn, Dyrepakten fungerte. Etterhvert som mennesket utviklet seg ble dyrene stadig mer hans underordnede. Med kristendommen fikk denne holdningen et filosofisk grunnlag. Morris siterer hva Gud sier til Noa: «Frykt og redsel for dere, alle dyrene på jorden ... dere skal ha makt over dem».



UTEN SVAR: Boka gir leseren en rik innføring i hvordan mennesket har utbyttet og underlagt seg dyrene. Men den klarer ikke helt å svare på hvordan vi skal stanse utbyttingen.

tydelig at det er den hvite ape som taler.

Boka munner ut i et forslag til dyrerettigheter i 10 punkter. Denne listen er svært abstrakt og lite handlingsrettet, og selv den verste dyreutbytter skulle ikke ha noe å frykte om den ble vedtatt av verdenssamfunnet. Men til tross for disse innvendingene, er denne boka verdt å lese som en bevisstgjøring om den nakne apes raffinerte utbytting av sine medskapninger. Så får heller leseren trekke de store konklusjonene selv.

Anders Gjesvik

■ ■ Desmond Morris:
Den Herskende ape og dyrepakten
Aventura 1991
Pris kr. 189,-

galleri

20 fotografer har sendt inn bilder til Lesernes galleri denne gangen. Vi takker for responsen, og ønsker nye amatørfotografer velkommen. Belønningen for bilder som kommer på trykk er en 35 liters ryggsekk fra Bergans. Send opp til 5 av dine beste naturbilder (dias), og skriv hvor bildene er tatt. Alle bilder returneres. Bildene må være oss i hende innen 1. juli. Adressen er:

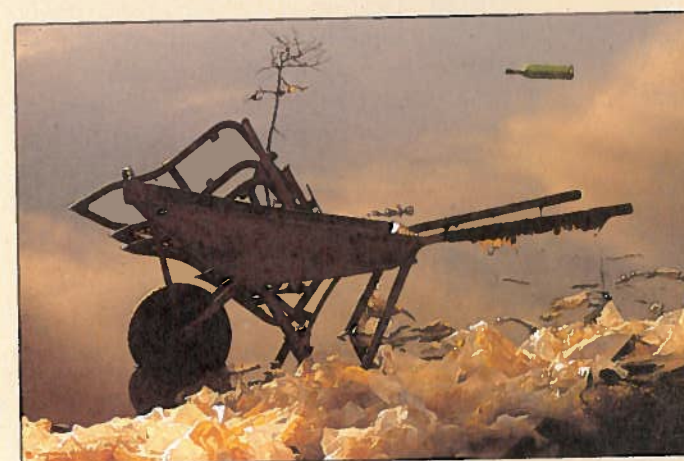
Natur&Miljø
Postboks 2113
Grünerløkka
0505 Oslo 5



Ung steinskvett. Foto: Lars H. Krempig, Rena.



Fra Jeløya i Østfold. Foto: Ole Roger Lindås, Stord



Forsøplet sommeridyll i Hovlandshagen, Bømlo. Foto: Torbjørn Hovland, Bømlo.



Tilbake på gyteplassen. Foto: Erik Lie Johannesen.

VERV

- en venn eller 10



1-7 en CD, eller kassett pr. medlem
 Vervepremier.: **33** - Dance with a stranger: «Dance with a stranger»
34 - Dance with a stranger: «To» **35** - Little Eden: «Little Eden» **36** - Little Eden: «Everyday life» **37** - Arve Tellefsen: «Pan» **38** - Arve Tellefsen: «Carl Nielsen»
39 - Bjørn Eidsvåg: «Tatt av vinden»

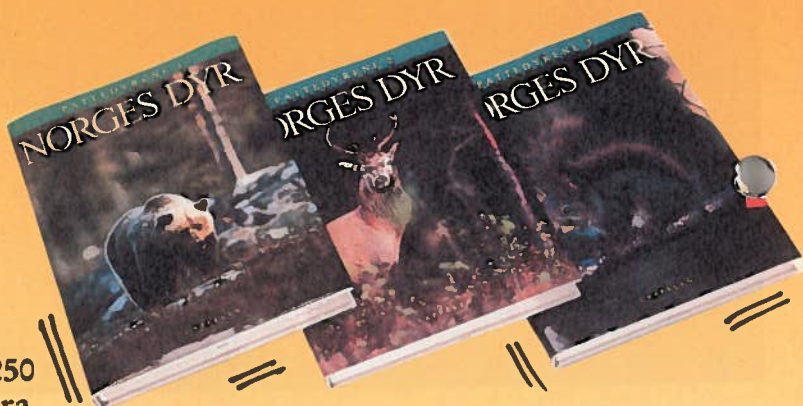
Utsalgspris CD kr. 149,-.
 LP kr. 98,-. Kassett kr. 98,-.



8 Samsung SF 250 - lommekamera

Kameraet har har automatisk fokusering og ble kåret til beste kamera i sin prisklasse i Forbrukerrapporten (6/90). Kameraet tar skarpe bilder av alt som er på en avstand av mer enn 1,5 meter. Det er lett å skifte film og via det lille vinduet på baksiden av kameraet kan man til enhver tid se hva slags film som står i. Ved dårlige lysforhold vil den automatiske blitzten virke.
 Veil. utsalgspris: 798,-. Vervepremiernr. 27.

HUSK! Alle medlemmer får Natur & Miljø gratis i posten 6 ganger i året!



10 Norges Dyr i 3 bind

Det flotteste bokverket om pattedyr noen sinne utgitt i Norge. Bind 1: Rovdyrene. Bind 2: Selene, hvalene og hjortedyrene. Bind 3: Flaggermusene, haredyrene, gnagerne og insektene. Bøkene har et stort og hendig format som gjør at billedmaterialet og teksten kommer godt fram. Bøkene har solid innbinding, robust papirkvalitet og tåler barnehender. Redaktør: Zoolog Arne Semb-Johansen. Billedredaktør: Ragnar Frislid. Utsalgspris: kr. 996,-. Vervepremiernr. 30.

NB! For dere som verver flere enn 3: Legg ved ekstra liste med navnene på de nye medlemmene!

JEG HAR VERVET:

1 _____

2 _____

3 _____

OG VELGER VERVEPREMIE NR.:



VED VALG AV PREMIE NR. 33-39 KRYSS AV:

☐ CD

☐ MC

☐ LP

Kan sendes ufrankert i Norge. Porto er betalt.

SVARSENDING
 Avtale nr.: 109000/5 Pb

**NORGES
 NATURVERN FORBUND**
 Grünerløkka postkontor
 0505 OSLO 5

VERVERENS
 NAVN & ADR.

NAVN: _____

ADR.: _____

POSTNR./STED: _____